

Gwybodaeth a chyngor i deuluoedd a ffrindiau mewn profedigaeth yn dilyn marwolaeth ar y ffordd yng Nghymru a Lloegr

I gael rhagor o help a chefnogaeth emosiynol, ffoniwch
Wasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd Brake ar
0808 8000 401

neu anfon e-bost i help@brake.org.uk

Ewch i www.brake.org.uk/support-literature
i weld y llyfr hwn ar-lein

I gael llyfr cymorth i blant, ffoniwch **0808 8000 401**

Cynhyrchwyd gan **Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd
(National Road Victim Service)**

Rhedir gan

Cyllidir gan

Department
for Transport

Nod y canllaw hwn yw helpu:

- os oes rhywun annwyl i chi wedi cael eu lladd mewn damwain ffordd, neu
- os ydych chi'n helpu rhywun sydd wedi cael profedigaeth.

Pwy sy'n ysgrifennu'r canllaw hwn?

Mae'r canllaw hwn wedi'i lunio gan y Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd, sy'n cael ei redeg gan yr elusen diogelwch y ffordd Brake.

Rydym yn wasanaeth annibynnol sy'n gweithio mewn partneriaeth â gwasanaethau eraill i ofalu am eich anghenion.

Rydym yn cynnig cefnogaeth emosiynol a chymorth a chyngor ymarferol.

Rydym hefyd yn helpu pobl sydd wedi cael eu hanafu'n ddifrifol mewn damweiniau ffyrdd.

ffoniwch: **0808 8000 401**

e-bost: **help@brake.org.uk**

gwybodaeth: **www.brake.org.uk/support**

Pwy sy'n ariannu'r canllaw hwn?

Ariennir y canllaw hwn gan yr Adran Drafnidiaeth.

Darperir cyllid ychwanegol gan nifer o Gomisïynwyr Heddlu a Throseddu ledled Cymru a Lloegr.

Cynhyrchwyd gan
**National Road
Victim Service**

Rhedir gan
 Brake
the road safety charity

Cyllidir gan
**Department
for Transport**

Trowch y ddalen i gael y cynnwys

Cyflwyniad	4
Sut i ddefnyddio'r canllaw hwn	4
Fersiwn ar-lein y canllaw hwn	5
Gofalu am eich anghenion eich hun	6
Cymorth i blant a theuluoedd	7
Eich hawl i gael cymorth: Cymorth gan yr heddlu	8
Eich hawl i gael cymorth: Cymorth i ddioddefwyr troseddau	9

Eich cysylltiadau a'ch nodiadau 11

ADRAN 1: Beth sy'n digwydd nawr?	23
Rhoi organau a meinwe	23
Beth sy'n digwydd i gorff rhywun sy'n annwyl i chi?	24
Dychwelyd eiddo	31
Beth ddigwyddodd yn y ddamwain?	32

ADRAN 2: Problemau ymarferol 37

Rhoi gwybod i bobl	37
Claddu neu amlosgi	40
Materion cyfreithiol ac ariannol	44
Y cyfryngau	48
Coffa	52
Os digwyddodd y ddamwain dramor	53

ADRAN 3: Ymchwiliad a chyhuddiadau troseddol 55

Ymchwiliad yr heddlu	55
Gwasanaeth Eryl y Goron a'ch hawl i gael eich clywed	60
Cyhuddo rhywun	64
Troseddau	66

ADRAN 4: Achosion llys

69

Mynd i'r llys	69
Os gofynnir i chi fod yn dyst	71
Gweithdrefnau'r llys	73
Dyfarniadau a dedfrydu	78
Apeliadau	82
Rhyddhau carcharorion	84
Ymchwiliadau crwneriaid a chwestau	87
Dweud eich dweud am gyfiawnder troseddol	94

ADRAN 5: Alla i hawlio lawndal?

97

Alla i hawlio lawndal?	97
Cyflogi cyfreithiwr	98
Talu eich cyfreithiwr	100
Mathau o iawndal	102

ADRAN 6: Mudiadau defnyddiol

105

Mudiadau defnyddiol	105
Cyfeiriadur cyfreithwyr	116
<hr/>	
Mynegai	138
Cydnabyddiaethau	142

Sut i ddefnyddio'r canllaw hwn

Gallwch ddefnyddio'r cynnwys ar y tudalennau blaenorol i gael gwybod beth sydd yn y canllaw hwn ac i fynd i'r tudalennau y mae arnoch chi angen eu darllen.

Os digwyddodd y ddamwain yn ddiweddar iawn, efallai mai **Adran 1: Beth sy'n digwydd nawr?** yw'r rhan fwyaf defnyddiol i'w darllen yn gyntaf. Mae'r adran hon yn rhoi gwybodaeth a chyngor ar bethau sy'n aml yn digwydd yn yr ychydig ddyddiau cyntaf ar ôl damwain angheuol.

Mae gweddill y canllaw yn darparu gwybodaeth a chyngor ar faterion eraill y gallech chi eu hwynebu ar adegau gwahanol.

Os nad ydych chi'n teimlo eich bod yn gallu darllen y canllaw hwn ar eich pen eich hun, gallwch ofyn i rywun arall ei ddarllen i chi.

Os oes arnoch angen copïau ychwanegol o'r canllaw hwn ar gyfer pobl eraill, ffoniwch y Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd ar 0808 8000 401 neu anfonwch e-bost i help@brake.org.uk.

Fersiwn ar-lein y canllaw hwn

Mae'r canllaw hwn ar gael ar-lein yn brake.org.uk/support-literature. Gallwch lwytho'r canllaw cyflawn i lawr fel pdf neu ddarllen y tudalennau gwe ar-lein. Mae'r fersiwn ar-lein yn cynnwys hyperddolenni i'r gwefannau y cyfeirir atynt yn y canllaw hwn.

Os nad oes gennych fynediad i'r rhyngrwyd, ffoiniwch y Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd ar 0800 8000 401 i gael yr help sydd ei angen arnoch.

Mae Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd yn cynhyrchu canllawiau eraill am ddim a allai fod yn ddefnyddiol i chi:

- Mae rhywun wedi marw mewn damwain ffordd (llyfr cymorth i blant a'u gofalwyr)
- Gwybodaeth a chyngor i deuluoedd a ffrindiau mewn profedigaeth yn dilyn marwolaeth ar y ffordd yn yr Alban
- Gwybodaeth a chyngor i deuluoedd a ffrindiau mewn profedigaeth yn dilyn marwolaeth ar y ffordd yng Ngogledd Iwerddon
- Anaf difrifol mewn damwain ffordd: Cymorth a gwybodaeth i ddioddefwyr, a'u teuluoedd a'u ffrindiau

Mae'r canllawiau hyn ar gael ar-lein yn www.brake.org.uk/support-literature.

Os oes angen copi arnoch o unrhyw un o'r canllaw hyn, ffoiniwch y Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd ar 0808 8000 401 neu anfonwch e-bost at help@brake.org.uk.

Gofalu am eich anghenion eich hun

Mae ymdopi ar ôl profedigaeth sydyn a dychrynlyd yn gallu bod yn heriol iawn. Efallai eich bod chi, neu eraill, yn dioddef o sioc a thralod sylweddol, ac yn profi amrywiaeth o emosiynau ac ymatebion. Mae gwahanol bobl yn ymateb mewn gwahanol ffyrdd ar wahanol adegau. Efallai y byddwch yn teimlo'n flinedig iawn.

Mae'n bwysig gofalu am eich lles emosiynol a chorfforol, ac, os ydych chi'n rhan o deulu, gofalu am eich gilydd hefyd. Cofiwch wneud y canlynol:

- bwyta'n rheolaidd, yfed dŵr neu gael diodydd poeth cysurus
- cadw'n gynnes, a chael cwsg pan allwch chi
- ceisio cefnogaeth, a chefnogi eich gilydd.

Os oeddech chi hefyd yn y ddamwain, a bod gennych fân anafiadau, mae'n bwysig eu bod yn cael eu trin hefyd. Gwnewch yn siŵr eich bod yn cael unrhyw sylw meddygol sydd ei angen arnoch.

Mae'r llyfr melyn y tu mewn i glawr blaen y canllaw hwn yn rhoi cyngor ar ymdopi ar ôl profedigaeth mor ofnadwy.

Os oes arnoch angen copïau ychwanegol o'r llyfr hwn ar gyfer pobl eraill, ffoniwch y Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd ar 0808 8000 401 neu anfonwch e-bost at help@brake.org.uk.

Mae fersiwn sain o'r llyfr hwn ar gael ar-lein yn www.brake.org.uk/support-literature.

Cymorth i blant a theuluoedd

Os yw plentyn neu berson ifanc wedi cael profedigaeth mewn damwain ffordd hefyd, mae'n bwysig rhoi'r cariad a'r gefnogaeth sydd eu hangen arnynt.

Mae anghenion plant yn aml yr un fath ag anghenion oedolion. Mae angen iddynt deimlo'n ddiogel, yn cael cefnogaeth, yn ddigynnwrf, yn wybodus ac yn gysylltiedig.

Rhowch atebion byr, gonest i blant, gan ddefnyddio iaith maen nhw'n ei gwybod ac yn gallu ei deall yn hawdd.

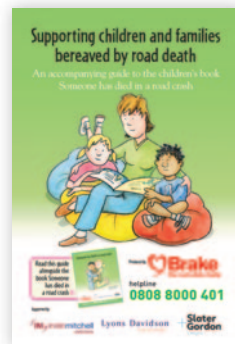
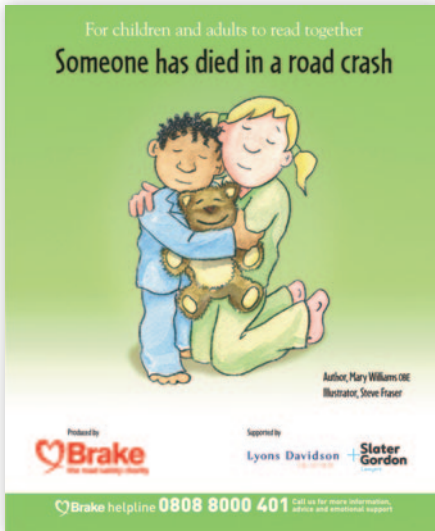
Ceisiwch beidio â rhoi gormod o wybodaeth ar unwaith. Rhowch gyfle iddyn nhw ofyn cwestiynau.

Os oes angen cefnogaeth emosiynol arnoch ar gyfer rhieni, plant neu bobl ifanc, neu gymorth i drefnu gofal plant, neu unrhyw fater arall sy'n effeithio ar deulu, cysylltwch â'r Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrrd.

Gallwn eich rhoi mewn cysylltiad â sefydliadau arbenigol sy'n helpu i ofalu am deuluoedd.

Gallwn hefyd anfon llyfr cymorth i blant a'r oedolion sy'n gofalu amdanynt.

Ffoniwch 0808 8000 401 neu anfon e-bost at help@brake.org.uk.

Eich hawl i gael cymorth

Cymorth gan yr heddlu

Dylai Swyddog Cyswllt Teulu (SCT), swyddog heddlu gyda hyfforddiant arbennig i helpu teuluoedd gynnig cymorth i chi.

Os na chynhigiwyd cymorth i chi gan SCT, gofynnwch a yw hyn yn bosib.

Gall eich cyswllt yn yr heddlu wneud y canlynol:

- help gyda phethau uniongyrchol, fel gweld corff rhywun sy'n annwyl i chi neu ddweud wrth bobl eraill am y ddamwain (gweler tudalennau 24 a 39)
- rhoi manylion sylfaenol i chi am yr hyn sydd wedi digwydd, y gall fod eu hangen ar gyfreithiwr (gweler tudalen 33) neu gwmni yswiriant (gweler tudalen 38)
- dychwelyd unrhyw eitemau personol y daethpwyd o hyd iddynt mewn cerbyd neu yn y man lle digwyddodd y gwrthdrawiad (gweler tudalen 31)
- dweud wrthyhch ble mae'r cerbyd rydych chi'n berchen arno, os oedd yn rhan o'r ddamwain a'u bod yn ei archwilio (gweler tudalen 35)
- rhoi gwybod i chi am gynnydd eu hymchwiliad ac a oes unrhyw un wedi cael ei arestio neu ar fechniaeth (gweler tudalen 64)
- eich rhoi mewn cysylltiad â Gwasanaeth Erllyn y Goron (gweler tudalen 60).

Efallai y gall eich cyswllt yn yr heddlu eich helpu chi hefyd pan fyddwch yn:

- ymweld â lleoliad y ddamwain, os nad oeddech chi yn y ddamwain ac eisiau mynd yno
- ymdopi â diddordeb y cyfryngau yn eich achos
- cael gwybodaeth a chymorth yn ddiweddarach, er enghraifft os oes achos llys.

Mae'r heddlu wedi cynhyrchu canllawiau ar gyswllt teuluol y dylent eu dilyn.

Gallwch ddarllen y canllawiau hyn yn

www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Gweler tudalen 55 am ragor o wybodaeth am ymchwiliad yr heddlu ac erlyniadau troseddol.

Eich hawl i gael cymorth

Cymorth i ddiodefwyr troseddau

Mae'n ofynnol i'r heddlu, asiantaethau erlyn a llysoedd gwrdd â safonau penodol, sydd yno i helpu diodefwyr troseddau.

Mae'r safonau hyn wedi'u cynnwys mewn dogfen gan y llywodraeth o'r enw 'Cod ymarfer ar gyfer diodefwyr troseddau yng Nghymru a Lloegr (Cod y Dioddefwyr)'.

Mae Cod y Dioddefwyr yn dweud bod gennych chi, fel diodefwr trosedd, yr hawl i'r canlynol:

- gael eich trin â pharch, urddas, sensitifwydd, trugaredd a chwarteisi
- gael cynnig help fel y gallwch chi a'ch teulu ddeall ac ymgysylltu â'r broses cyfiawnder troseddol
- gael cynnig cymorth mewn ffordd broffesiynol, heb wahaniaethu o unrhyw fath.

Mae gennych hefyd yr hawl i:

- gael asesiad i ganfod pa gymorth y gallai fod ei angen arnoch
- gael eich manylion wedi'u trosglwyddo i sefydliadau sy'n rhoi cymorth a chefnogaeth i ddiodefwyr troseddau, oni bai nad ydych am i hynny ddigwydd
- gael gwybodaeth am beth fydd yn digwydd a beth i'w ddisgwyl gan wasanaethau sy'n ymwneud â'r gyfraith, troseddu a chosb
- gael gwybodaeth am yr hyn mae'r heddlu'n ei wneud ac a yw rhywun wedi cael ei arestio am y trosedd
- gwneud Datganiad Personol Dioddefwr ynghylch sut mae'r trosedd wedi effeithio arnoch chi (gweler tudalen 62)
- gofyn i Wasanaeth Erlyn y Goron edrych ar bethau eto os nad ydych yn fodlon â'r hyn maen nhw wedi'i benderfynu
- gwybod beth sy'n digwydd am y treial a'r ddedfryd
- gael help neu gefnogaeth i fynd i'r llys a rhoi tystiolaeth.

- gwybod a yw person a gyhuddir o drosedd yn gwneud apêl i ofyn i lys gwahanol edrych ar eu hachos eto
- dewis cymorth gan y Cynllun Cysylltu â Dioddefwyr os yw eich achos yn gymwys ar gyfer y cynllun hwn (gweler tudalen 86)
- gwneud cais am iawndal os oes gennych hawl iddo
- cael gwybod am gyfiawnder adferol (gweler tudalen 81)
- cwyno os nad ydych yn cael y wybodaeth a'r gefnogaeth y dylech ei chael (gweler tudalen 94).

Os yw'n bosibl, yn eich achos chi, y bydd rhywun yn cael ei gyhuddo o drosedd, mae'r Cod Dioddefwyr yno i'ch helpu.

Gallwch ddarllen Cod y Dioddefwyr yn
www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Eich cysylltiadau a'ch nodiadau

Eich cysylltiadau

Gallwch ddefnyddio'r lle gwag ar y tudalennau hyn i gofnodi enwau a rhifau ffôn y bobl y bydd angen i chi siarad â nhw dros yr wythnosau a'r misoedd nesaf.

Eich gweithiwr achos Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Cysylltwch â Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd Brake i gael gweithiwr achos i'ch helpu gyda chefnogaeth emosiynol ac anghenion ymarferol. Ffoniwch 0808 8000 401 neu e-bostio help@brake.org.uk.

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Eich cyswllt/cysylltiadau yn yr heddlu

Enw cyswllt yr heddlu.....

Rhif ffôn yr orsaf.....

Rhif ffôn symudol.....

Amseroedd y gellir cysylltu â hwy.....

E-bost.....

Nodiadau

Enw'r heddwlas sy'n gyfrifol am yr ymchwiliad

(Uwch Swyddog Ymchwilio)

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Swyddfa'r crwner (gweler tudalen 87 yn Adran 4: Achosion llys)

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Staff ysbyty neu gorffdy

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Trefnydd angladdau

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Uned Gofal i Dystion

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Cyfreithiwr sy'n eich cynorthwyo gyda hawliad am iawndal

(gweler adran 5: Alla i hawlio iawndal?)

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Elusennau a mudiadau eraill sy'n eich helpu

(gweler adran 6: Mudiadau defnyddiol)

Mudiad.....

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Gwefan.....

Mudiad.....

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Gwefan.....

Mudiad.....

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Gwefan.....

Mudiad.....

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Gwefan.....

Gweithwyr iechedd proffesiynol sy'n eich helpu (i gael gwybodaeth am sut i gael y cymorth hwn, ffoniwch y Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd ar 0808 8000 401 neu anfonwch e-bost at help@brake.org.uk)

Mudiad.....

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Gwefan.....

Mudiad.....

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Gwefan.....

Mudiad.....

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Gwefan.....

Arweinydd crefyddol neu ysbrydol

Enw.....

Rhif ffôn.....

E-bost.....

Gallwch ddefnyddio'r tudalennau gwag sy'n dilyn i ysgrifennu'r cwestiynau rydych chi am eu gofyn a'r wybodaeth y mae'r bobl hyn ac eraill wedi'i rhoi i chi.

Mae hefyd yn ddefnyddiol cadw copïau o unrhyw lythyrau neu ddogfennau rydych chi'n eu cael mewn man diogel.

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

ADRAN 1

Beth sy'n digwydd nawr?

Beth sy'n digwydd nawr?

Gwybodaeth a chyngor ar bethau sy'n aml yn digwydd yn yr ychydig ddyddiau cyntaf ar ôl damwain angheuol

Rhoi organau a meinwe 23

Beth sy'n digwydd i gorff rhywun sy'n annwyl i chi

Gweld corff rhywun sy'n annwyl i chi 24

Archwiliad post-mortem 26

Dychwelyd eiddo personol rhywun sy'n annwyl i chi 31

Beth ddigwyddodd yn y ddamwain

Ymweld â safle'r ddamwain 32

Sut y bu farw'r person a oedd yn annwyl i chi? 33

Pam wnaeth y ddamwain ddigwydd? 34

Beth sy'n digwydd i gerbyd sy'n rhan o ddamwain? 35

Rhoi organau a meinwe

Gallai rhoi organau neu feinwe rhywun sy'n annwyl i chi helpu i achub neu wella bywyd rhywun arall. Dim ond os yw person wedi marw yn yr ysbyty, ac mewn amgylchiadau penodol, y mae modd rhoi organau.

Gall rhoi meinwe, fel croen, asgwrn, falfiau'r galon a chornbilennau, fod yn bosibl os digwyddodd y farwolaeth yn yr ysbyty ai peidio. Gall ddigwydd hyd at 24 awr neu hyd yn oed 48 awr wedyn.

Y system optio allan

Mae gan Gymru a Lloegr system 'optio allan' o roi organau a meinwe. Mae hyn yn golygu ein bod yn cymryd yn ganiataol bod rhywun wedi cytuno i fod yn rhoddwr pan maen nhw'n marw, oni bai eu bod wedi cofnodi penderfyniad i beidio â rhoi, neu eu bod mewn grŵp eithriedig. Ymgynghorir â theuluoedd bob amser cyn iddynt fynd yn eu blaen i roi.

Os bydd staff meddygol yn cadarnhau y gallai fod yn bosibl rhoi, bydd nyrs arbenigol yn siarad â'r teulu i ddweud wrthynt beth allai ddigwydd a thrafod a ydynt yn cefnogi'r penderfyniad ai peidio. Bydd ffydd a chredoau'r person a fu farw yn cael eu parchu bob amser. Caiff organau a meinwe eu tynnu'n ofalus ac nid ydynt yn arafu trefniadau claddu neu amlosgi nac yn effeithio ar eich gallu i weld corff.

Dim ond yr organau a'r meinweoedd hynny a bennir gan y rhoddwr ac y cytunwyd arnynt gyda'r teulu fydd yn cael eu tynnu.

Rhoi organau a meinwe plant

Nid yw'r system optio allan yn berthnasol i blant dan 18 oed.

Os oes angen penderfyniad ynghylch rhoi organau neu feinwe ar gyfer rhywun dan 18 oed, gofynnir i'r teulu wneud y penderfyniad hwnnw.

Os ydych chi eisiau gwybod a yw'n bosibl rhoi, ond nad yw'r staff meddygol wedi cysylltu â chi, mae angen i chi weithredu'n gyflym (o fewn 24 awr fel arfer, er y gall weithiau fod hyd at 48 awr ar ôl y farwolaeth).

- I roi organau, ffoniwch **0300 123 23 23**.
- I roi meinwe, ffoniwch **0800 432 0559**.

I gael rhagor o wybodaeth, ewch i www.nhsbt.nhs.uk.

Gweld corff rhywun sy'n annwyl i chi

Ar ôl i rywun farw'n sydyn neu'n annisgwyl, mae'r corff yn cael ei gymryd i gorffdy ysbyty neu i gorffdy awdurdod lleol.

Gallwch benderfynu a ydych am weld corff rhywun sy'n annwyl i chi ai peidio. I'ch helpu i wneud y penderfyniad hwn, ac os na welsoch chi'r person sy'n annwyl i chi yn yr ysbyty neu wrth ymyl y ffordd cyn eu marwolaeth, gallwch ofyn i'ch cyswllt yn yr heddlu neu staff meddygol ddweud wrthych am anafiadau i'w corff a sut olwg sydd ar eu corff.

Weithiau, ychydig iawn o anafiadau sydd i'w gweld ar gyrff pobl sy'n cael eu lladd mewn gwrthdrawiadau ar y ffyrdd oherwydd bod yr anafiadau'n rhai mewnol.

Weithiau mae cyrff wedi'u difrodi'n wael iawn. Os yw corff wedi'i ddifrodi'n wael, gall staff meddygol orchuddio'r rhannau sydd wedi'u niweidio fwyaf gyda chynfas.

Gallwch ofyn pa rannau o gorff fydd yn cael eu gorchuddio neu eu dangos.

Weithiau, mae'r corff cyfan wedi'i ddifrodi'n wael iawn. Weithiau, mae corff yn lliw gwahanol, oherwydd gwaedu mewnol neu gleisio.

Efallai y byddwch yn dewis gweld corff rhywun sy'n annwyl i chi i ddweud hwyl fawr. Neu efallai y byddwch yn dewis cofio rhywun fel yr oedden nhw. Chi biau'r dewis. Gallwch gymryd eich amser i benderfynu.

Os yw corff rhywun sy'n annwyl i chi mewn ysbyty, efallai y bydd swyddog profedigaeth neu gaplan ysbyty ar gael i'ch cefnogi ar yr adeg hon. Gallwch ofyn a yw'r cymorth hwn ar gael.

Cyffwrdd corff rhywun sy'n annwyl i chi?

Os byddwch chi'n penderfynu gweld corff rhywun sy'n annwyl i chi, efallai y byddwch chi eisiau cyffwrdd â'u corff. Os ydych chi eisiau gwneud hyn, siaradwch â'ch cyswllt yn yr heddlu neu staff meddygol.

Weithiau, mae cyrff pobl sy'n cael eu lladd mewn gwrthdrawiadau ffyrdd yn fregus iawn oherwydd eu bod wedi'u difrodi, neu ni ddylid cyffwrdd â'r cyrff am resymau sy'n ymwneud ag ymchwiliad yr heddlu. Os byddwch chi'n cyffwrdd corff rhywun annwyl i chi, efallai y bydd yn helpu i gofio y bydd eu corff yn teimlo'n oer.

Adnabod corff rhywun sy'n annwyl i chi

Weithiau bydd yr heddlu'n gofyn i aelod o'r teulu adnabod person sydd wedi marw. Os bydd yr heddlu'n gofyn i chi wneud hyn, efallai y byddant yn gofyn i chi adnabod corff rhywun sy'n annwyl i chi neu eu hadnabod o'u heiddo.

Os nad ydych chi eisiau gweld corff rhywun sy'n annwyl i chi ond bod gofyn i chi adnabod eu corff, gofynnwch i'r heddlu a oes rhywun arall a allai wneud hyn ar eich rhan. Neu, efallai y byddwch yn gallu adnabod y corff drwy ffenestr wydr fewnol (yn y corffdy), neu drwy ffotograff neu recordiad fideo.

Weithiau mae'n anoddach adnabod corff oherwydd ei fod wedi'i anafu mor ddifrifol. Yn yr achos hwn, efallai y bydd yr heddlu'n gofyn i chi helpu i adnabod rhywun sy'n annwyl i chi drwy gofnodion deintyddol neu drwy ddarparu sampl o'u DNA (er enghraifft, o frwsh gwallt neu frwsh dannedd).

Archwiliad post-mortem

Ar ôl i rywun farw ar y ffordd, mae'n debygol y bydd archwiliad post-mortem o'u corff. 'Post-mortem' yw'r enw am hyn fel arfer.

Archwiliad meddygol yw post-mortem i helpu darganfod achos y farwolaeth. Mae'n cynnwys archwilio organau, meinwe a hylifau'r corff, ac mae'n cael ei wneud gan feddyg arbenigol o'r enw patholegydd.

Mae post-mortem yn cael ei gynnal ar ran y crwner. Barnwr arbennig yw crwner sy'n ymchwilio i bob marwolaeth ddirybudd (gweler tudalen 87 yn Adran 4: Achosion llys). Nid oes angen eich caniatâd chi ar y crwner i gynnal post-mortem, ond gallwch ofyn i swyddfa'r crwner esbonio pam ei fod yn credu bod angen un.

Fel arfer mae'r crwner yn gofyn i'r patholegydd agor ac archwilio'r tu mewn i'r corff. Mae'r corff wedyn yn cael ei gau eto. Mae hyn yn cael ei alw'n awtopsi ymwithiol. Mae gan rai pobl wrthwynebiadau, am resymau ffydd neu resymau eraill, i awtopsi ymwithiol. Os oes gennych chi wrthwynebiadau, neu bryderon am y ffordd y bydd yn cael ei gynnal, dylech roi gwybod i swyddfa'r crwner neu eich cyswllt yn yr heddlu cyn gynted ag y bo modd er mwyn iddynt allu ystyried eich barn. Nid yw dewisiadau amgen yn lle awtopsi ymwithiol ar gael yn eang, ond weithiau gellir sganio corff yn lle hynny. Nid yw sganiau'n niweidio'r corff. Os byddwch yn gofyn am sgan, efallai y bydd gofyn i chi dalu ffi.

Fel arfer, mae post-mortem yn cynnwys profion tocsicoleg. Mae hyn yn golygu bod y patholegydd yn cymryd samplau o waed ac wrin, ac efallai samplau eraill fel cynnwys y stumog, hylif o lygad a darnau o feinwe, i ganfod a ydynt yn cynnwys unrhyw sylweddau gwenwynig, fel alcohol neu gyffuriau. Mae'n bosibl y bydd y profion hyn yn cael eu cynnal yn lle, neu yn ogystal ag awtopsi neu sgan ymwithiol.

Gall eich cyswllt yn yr heddlu ddweud wrthyh sut i gysylltu â swyddfa'r crwner. Gallwch wneud nodyn o'u manylion cyswllt ar dudalen 12.

Cynrychiolaeth mewn post-mortem

Ni allwch fynd i bost-mortem eich hun ond mae gennych hawl i gael eich cynrychioli gan weithiwr proffesiynol meddygol yn ystod post-mortem. Gallwch ofyn i feddyg fynychu ar eich rhan. Gallai hwn fod yn feddyg teulu neu batholegydd arall y byddwch chi'n ei ddewis, ac efallai y codir tâl arnoch am hyn. Bydd angen i chi ddweud wrth y crwner os ydych chi am i hyn ddigwydd.

Os ydych wedi dweud wrth y crwner eich bod yn dymuno cael eich cynrychioli, dylai swyddfa'r crwner ddweud wrthyh chi pa bryd, a ble mae'r post-mortem yn cael ei gynnal.

Mae esboniad o'r hyn sy'n digwydd mewn post-mortem wedi'i ysgrifennu yn nogfen y llywodraeth o'r enw 'Canllawiau i Wasanaethau Crwneriaid'. Mae'r canllaw hwn hefyd yn nodi'r safonau y gallwch ddisgwyl eu derbyn gan swyddfa crwner a beth i'w wneud os nad ydych yn teimlo fod y safonau hynny wedi'u bodloni. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Samplau o organau neu feinwe

Mae'r rhan fwyaf o archwiliadau post-mortem yn cynnwys cymryd samplau o feinwe bach, sy'n cael eu galw'n 'flociau meinwe'. Mae'r rhain yn llai na chwe milimetr o drwch ac yn cael eu plannu mewn cwyr neu resin. O'r rhain, mae meintiau bach iawn o feinwe, sy'n deneuach na gwallt, yn cael eu gosod ar sleidiau gwydr er mwyn eu harchwilio dan ficrosgop.

Mae'r sleidiau hyn yn helpu i gadarnhau achos y farwolaeth. Nid yw cymryd samplau o feinwe yn anffurfio corff.

Efallai y bydd angen i batholegydd gadw organ dros dro, er mwyn iddynt allu ei harchwilio'n fanwl. Bydd swyddfa'r crwner yn dweud wrthyhych os a phan fydd rhaid i hyn ddigwydd.

Ar ôl y post-mortem, gallwch chi benderfynu a ddylid dychwelyd unrhyw feinwe neu organau i'r corff, er y gallai hyn olygu y bydd yn rhaid i chi ohirio'r claddu neu'r amlosgiad. Os ydych chi am fwrw ymlaen i gladdu neu amlosgi yn gynharach, gallwch ofyn i'r patholegydd gael gwared ag unrhyw feinwe neu organau a gedwir mewn ffordd barchus neu eu storio i'w defnyddio yn y dyfodol, gan gynnwys ar gyfer ymchwil, addysg neu hyfforddiant. Mae hyn yn gofyn am gytundeb y person a fu farw (os oedd yn oedolyn) neu eu perthynas agosaf.

Dylai eich cyswllt yn yr heddlu egluro'r opsiynau hyn i chi a thrafod beth rydych chi eisiau ei wneud.

Gallwch ofyn i'r crwner neu'r patholegydd ddarparu rhagor o wybodaeth am eich achos.

Gallwch gael rhagor o wybodaeth am yr hyn sy'n digwydd gyda samplau o organau a meinwe ar wefan yr Awdurdod Meinweoedd Dynol yn www.hta.gov.uk.

Mae Deddf Meinweoedd Dynol 2004 yn egluro'r gyfraith ar gadw organau a meinwe. Gallwch ddarllen y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Oedi cyn claddu neu amlosgi

Dim ond ar ôl i'r crwner roi caniatâd i'r corff gael ei ryddhau y mae'n bosibl claddu neu amlosgi. I gael gwybod faint o amser y bydd post-mortem yn ei gymryd, neu os oes gennych chi wrthwynebiadau i'r oedi cyn claddu neu amlosgi, siaradwch â swyddfa'r crwner neu'ch cyswllt yn yr heddlu.

Yr adroddiad post-mortem

Bydd y patholegydd sy'n cynnal y post-mortem yn anfon adroddiad byr at y crwner yn egluro beth mae wedi dod o hyd iddo. Bydd yr adroddiad hwn yn egluro beth wnaeth y patholegydd, unrhyw feinwe ac organau a gafodd eu cadw a pham, ac unrhyw brofion eraill sy'n cael eu cynnal.

Ar ôl cwblhau'r holl brofion, bydd y patholegydd yn anfon adroddiad llawn at y crwner.

Gallwch ofyn i swyddfa'r crwner am gopi o'r adroddiad llawn, os ydych am ei weld.

Efallai y byddwch am weld yr adroddiad post-mortem, neu efallai ddim. Gall swyddfa'r crwner drefnu iddo gael ei anfon at eich meddyg teulu a fydd yn gallu helpu i'w esbonio i chi.

Efallai y bydd patholegydd hefyd yn gallu eich ffonio i drafod yr adroddiad. Os bu farw rhywun sy'n annwyl i chi cyn i'r gwasanaethau brys eu cyrraedd, efallai y gall y patholegydd roi gwybodaeth i chi, os ydych chi eisiau gwybod, am farwolaeth y person sy'n annwyl i chi.

Weithiau, ni fyddwch chi'n gallu gweld copi o'r adroddiad post-mortem tan ar ôl i unrhyw achos troseddol ddod i ben.

Mae'r adroddiad post-mortem yn rhan o'r dystiolaeth y bydd y crwner yn ei hystyried fel rhan o'u hymchwiliad (gweler tudalen 87 yn Adran 4: Achosion llys). Os bydd cwest, bydd yr adroddiad post-mortem yn rhan o'r dystiolaeth. Y crwner sy'n gyfrifol am y penderfyniad terfynol ynghylch achos y farwolaeth, nid y patholegydd.

Weithiau mae'n cymryd amser hir i'r adroddiad post-mortem gael ei ysgrifennu. Dylai swyddfa'r crwner ddweud wrthyhch os bydd oedi.

Os ydych chi'n anghytuno â'r adroddiad post-mortem, dylech chi ddweud wrth swyddfa'r crwner. Gallwch hefyd ofyn i'r crwner a fydd yn gofyn am ail bost-mortem (gweler y dudalen nesaf).

Ail bost-mortem

Os nad ydych yn fodlon â'r wybodaeth rydych yn ei derbyn am achos y farwolaeth, efallai y gallwch ofyn am eich post-mortem eich hun ar ôl i'r crwner ryddhau'r corff. Byddai hyn yn cael ei wneud yn breifat i chi gan batholegydd o'ch dewis chi, a byddai'n rhaid i chi dalu eich hun am hyn. Mae angen cytundeb y crwner i wneud hyn.

Os oes gennych chi gyfreithiwr (gweler tudalen 44) byddant yn gallu cyfarwyddo patholegydd ar eich rhan a dweud wrthyh chi faint y bydd yn ei gostio.

Weithiau, mae'n bosibl y gofynnir i'r crwner gytuno i ail bost-mortem. Mae modd gofyn am ail bost-mortem os yw rhywun wedi cael ei arestio neu ei gyhuddo mewn cysylltiad â'r farwolaeth. Bydd y crwner yn ystyried pob cais am ail bost-mortem yn ofalus iawn.

Mae canllawiau ynghylch a ddylai ail bost mortem ddigwydd ar ôl marwolaeth ar y ffordd wedi cael eu hysgrifennu mewn dogfen gan y llywodraeth o'r enw 'Guidance on post-mortem examinations, including second post-mortem examinations'. Mae'r canllawiau hyn yn cydnabod y gall ail archwiliad post-mortem achosi gofid mawr i deuluoedd mewn profedigaeth ac mae'n argymhell, lle bo modd, y dylid defnyddio dulliau llai ymwithiol, fel sganiau, os oes angen ail bost-mortem. Mae'r canllawiau hefyd yn argymhell y dylid archwilio pob cais am ail bost-mortem yn ofalus iawn. Gallwch ddarllen y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Dychwelyd eiddo personol rhywun sy'n annwyl i chi

Efallai fod yr heddlu, swyddogion ysbyty neu staff corffdy yn dal eiddo personol rhywun annwyl i chi sydd wedi marw, fel bag, ffôn symudol, dillad neu emwaith. Gallwch ofyn a ydynt yn dal unrhyw eiddo.

Efallai y byddwch yn penderfynu eich bod am i'r cyfan, rhai ohonynt neu ddim un ohonynt gael eu dychwelyd. Os ydych chi'n defnyddio trefnydd angladdau, gallwch ofyn iddyn nhw gasglu unrhyw eiddo personol ar eich rhan pan fyddant yn casglu'r corff.

Mae eiddo personol, yn enwedig dillad, yn aml yn cael eu difrodi neu eu gorchuddio â gwaed mewn gwrthdrawiadau. Cyn penderfynu a ydych chi am gael eiddo penodol, efallai y byddai'n syniad da holi am eu cyflwr.

Os ydych chi am gael rhywbeth yn ôl sydd wedi'i orchuddio â gwaed, gallwch ddewis a ydych chi am iddo gael ei dychwelyd yn union fel y mae, neu ei lanhau'n gyntaf. Dydy rhai pobl ddim eisiau i ddillad rhywun sy'n annwyl iddyn nhw gael eu glanhau oherwydd efallai fod arogl y person hwnnw ar y dillad. Efallai y bydd rhai mathau o ddillad wedi'u difrodi'n ddrwg iawn ac efallai y byddwch am iddynt gael eu glanhau neu beidio cael eu dychwelyd o gwbl. Efallai y bydd yr heddlu'n codi ffi arnoch am unrhyw waith glanhau rydych am iddynt ei wneud.

Os bu farw rhywun a oedd yn annwyl i chi mewn cerbyd, gallwch ofyn i'ch cyswllt yn yr heddlu weld a oes unrhyw eiddo yn dal i fod yn y cerbyd hwnnw, a gofyn i'r rhain gael eu dychwelyd i chi.

Weithiau bydd yr heddlu yn cadw eiddo dros dro oherwydd bod eu hangen arnynt fel rhan o'u hymchwiliad. Unwaith y bydd ymchwiliad yr heddlu ac unrhyw erlyniad troseddol wedi dod i ben, gellir dychwelyd yr eiddo hwn os ydych chi eu heisiau nhw. Ni ddylai staff yr heddlu, staff meddygol na staff corffdy waredu eiddo heb ganiatâd.

Mae llawlyfr yr heddlu o'r enw 'Canllaw Swyddogion Cyswllt Teulu' yn cynghori'r heddlu i ymgynghori â chi ynghylch dychwelyd eiddo. Gallwch ddarllen y canllawiau hyn yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Mae llawer o bobl yn trysori arogl rhywun annwyl a fu farw. Efallai y byddwch yn dymuno cadw eu harogl am gyfnod drwy storio dillad y buon nhw'n eu gwisgo'n ddiweddar mewn bag heb arogl gyda sip arno.

Ymweld â safle'r ddamwain

Os nad oeddech yn y ddamwain, efallai y byddwch am ymweld â'r man lle digwyddodd. Os ydych am ymweld, gall eich cyswllt yn yr heddlu ddweud wrthythych beth yw'r union leoliad os nad ydych yn gwybod ble'r oedd a rhoi gwybod i chi am unrhyw beryglon fel problemau parcio, diffyg mynediad i gerddwyr neu draffig cyflym. Efallai y byddan nhw'n gallu mynd gyda chi i wneud yn siŵr eich bod yn ddiogel ac ateb unrhyw gwestiynau sydd gennych chi am y safle.

Os yw safle'r ddamwain yn bell i ffwrdd ac nad oes modd mynd yno ar drafnidiaeth gyhoeddus, efallai y gall eich cyswllt yn yr heddlu neu rywun arall eich gyrru yno. Efallai y byddwch am iddynt wneud hyn os nad ydych yn gyrru, os nad ydych yn teimlo y gallwch chi yrru oherwydd y sioc, neu os na allwch chi yrru oherwydd bod eich cerbyd wedi'i ddifrodi yn y gwrthdrawiad.

Efallai y byddwch am roi blodau neu rywbeth arall ar safle'r ddamwain, neu efallai ddim. I gael gwybodaeth am gofebion ar ochr y ffordd, ewch i dudalen 52 yn Adran 2: Problemau ymarferol.

Sut y bu farw rhywun a oedd yn annwyl i chi?

Os nad oeddech chi yn y ddamwain eich hun, efallai y byddwch am wybod y manylion ynglŷn â sut y bu rhywun a oedd yn annwyl i chi farw, neu efallai ddim. Efallai y byddwch am gael gwybod am y driniaeth feddygol a roddwyd ar ochr y ffordd neu mewn ysbyty, ac a oedd rhywun a oedd yn annwyl i chi wedi dweud unrhyw beth neu a oeddynt yn anymwybodol ar yr adeg honno.

Weithiau, mae'n bosibl cwrdd a siarad â phobl a roddodd help ar safle'r ddamwain, fel parafeddyg neu swyddog tân, neu aelodau o'r cyhoedd a ddarparodd gymorth cyntaf. Os ydych chi eisiau gwneud hyn, gall eich cyswllt yn yr heddlu weld a yw hyn yn bosibl. Neu, efallai y gall eich cyswllt yn yr heddlu ofyn cwestiynau i'r bobl hyn ar eich rhan.

Os bu farw rhywun annwyl i chi yn yr ysbyty, gallwch ofyn am gael siarad â meddygon neu nyrsys a ddarparodd driniaeth. Gall y Gwasanaeth Cyngori a Chyswllt Cleifion (PALS) eich helpu i wneud hyn. Gallwch gysylltu â'r gwasanaeth hwn drwy switsfwrdd yr ysbyty.

Gallwch hefyd ofyn i'ch meddyg teulu a allant gael gwybodaeth am y driniaeth a roddir a'i hegluro i chi.

Os mai chi yw'r perthynas agosaf, gallwch gael copi o adroddiad meddygol a baratowyd gan yr ysbyty ar y driniaeth a roddwyd. Gallwch chi neu eich cyfreithiwr wneud cais am hyn ac efallai y codir ffi. Efallai y bydd yr adroddiad hwn yn defnyddio termau meddygol anghyfarwydd, felly efallai yr hoffech ofyn i feddyg ysbyty neu'ch meddyg teulu ei egluro i chi. Efallai na fyddwch chi'n gallu cael manylion llawn am y driniaeth tan ar ôl i ymchwiliadau'r crwner i'r farwolaeth ddod i ben.

I gael rhagor o wybodaeth am y Gwasanaeth Cyngori a Chyswllt Cleifion (PALS), ewch i www.nhs.uk a chwilio am 'PALS'.

Os ydych chi'n pryderu bod ysbyty wedi rhoi triniaeth annigonol i rywun sy'n annwyl i chi, efallai yr hoffech ymgynghori â chyfreithiwr (gweler tudalen 98 yn Adran 5: Alla i hawlio lawndal?). Mewn rhai achosion, efallai y gallwch chi hawlio iawndal am esgeulustod meddygol.

Pam wnaeth y ddamwain ddigwydd?

Mae'n gyffredin i fod eisiau gwybod yn syth beth ddigwyddodd mewn damwain a phwy oedd yn gysylltiedig.

Bydd yr heddlu'n cynnal ymchwiliad i'r ddamwain ac yn casglu tystiolaeth. Os yw'n ymddangos bod rhywun wedi cyflawni trosedd, mae'n bosibl y byddant yn cael eu cyhuddo. Gallwch ofyn cwestiynau i'ch cyswllt yn yr heddlu a gofyn am wybodaeth ganddynt unrhyw bryd yn ystod eu hymchwiliad. (Gweler adran 3: Ymchwiliad a chyhuddiadau troseddol.)

Os yw cyfreithiwr yn gweithio ar eich rhan i ganfod a allwch chi hawlio iawndal, bydd angen gwybodaeth arnynt gan yr heddlu (gan gynnwys enwau'r bobl a oedd yn gysylltiedig, datganiadau tystion, a thystiolaeth fel ffotograffau). Mae'n bwysig bod eich cyfreithiwr yn gofyn am wybodaeth ac yn ei chael cyn gynted ag y bo modd. (Gweler adran 5: Alla i hawlio iawndal?)

Am resymau cyfreithiol, mewn rhai achosion, efallai na fydd rhywfaint o wybodaeth yn cael ei rhyddhau tan ar ôl ymchwiliad neu erlyniad.

Mae canllawiau ar gyfer pryd y gellir rhyddhau gwybodaeth am ddamwain ffordd wedi eu cynnwys mewn dogfen gan Wasanaeth Erlyn y Goron o'r enw 'datgelu deunydd i drydydd partiön'. I weld y ddogfen hon, ewch i www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Beth sy'n digwydd i gerbyd sy'n rhan o ddamwain?

Os bu farw person mewn cerbyd neu ar feic modur, dylai'r heddlu fynd â'r cerbyd hwnnw i ffwrdd i'w archwilio ynghyd ag unrhyw gerbydau eraill a oedd yn rhan o'r ddamwain. Mae'r heddlu'n archwilio cerbydau sy'n cael damwain angheuol i ganfod a oedd unrhyw ddiffygion mecanyddol arnynt, ac i gael mwy o wybodaeth am yr hyn a ddigwyddodd yn y ddamwain.

Mae'n bosibl y bydd cerbydau'n cael eu cadw tan ddiwedd ymchwiliad yr heddlu ac unrhyw erlyniad troseddol sy'n deillio o hynny. Weithiau mae'n rhaid i'r heddlu dynnu cerbydau'n ddarnau i gael gwybod beth ddigwyddodd. Gall eich cyswllt yn yr heddlu ddweud wrthyhch ble mae cerbydau'n cael eu storio a beth sy'n digwydd iddo. Os nad oeddech yn y ddamwain, efallai y byddwch am weld cerbyd. Gallwch ofyn i'ch cyswllt yn yr heddlu i drefnu hyn. Mae llawer o gerbydau sydd mewn damweiniau'n cael eu difrodi'n ddifrifol iawn, er nad yw rhai ohonynt yn cael eu difrodi. Gofynnwch i'ch swyddog cyswllt yn yr heddlu ddweud wrthyhch ymlaen llaw sut olwg sydd ar eich cerbyd.

Gallwch ofyn cwestiynau i'ch cyswllt yn yr heddlu unrhyw bryd yn ystod ymchwiliad yr heddlu. Efallai na fydd ganddynt lawer o wybodaeth ar y dechrau ac efallai na fyddant yn gallu dweud rhai pethau wrthyhch nes cwblhau eu hymchwiliad, ond dylent ddweud gymaint ag y gallant wrthyhch.

Gallwch dalu am archwiliad annibynnol o gerbyd os ydych chi, neu eich cyfreithiwr, yn meddwl bod angen hyn. Os ydych chi'n dymuno gwneud hyn, rhowch wybod i'ch cyswllt yn yr heddlu. I gael rhestr o ymchwilyr damweiniau, ewch i www.itai.org.

I gael rhagor o wybodaeth am ymchwiliad yr heddlu, edrychwch ar Adran 3: Ymchwiliad a chyhuddiadau troseddol.

ADRAN 2

Problemau ymarferol

Problemau ymarferol

Gwybodaeth a chyngor ar faterion ymarferol sy'n codi'n aml ar ôl damwain ffordd

Rhoi gwybod i bobl

Cofrestru marwolaeth	37
Siarad ag yswirwyr cerbydau	38
Dweud wrth bobl eraill	39

Claddu neu amlogi

Trefnu i gladdu neu amlogi	40
Defnyddio trefnydd angladdau	41
Tir claddu a llwch	42
Eirch a gorchuddion	42
Talu am gladdu neu amlogi	43
Angladdau neu amlogi uniongrychol	43

Materion cyfreithiol ac ariannol

Cyflogi cyfreithiwr	44
Ewyllysiau	45
Budd-daliadau	45
Materion ariannol	46
Atal post nad oes ei eisiau arnoch	47

Y cyfryngau

Cyfryngau cymdeithasol	48
Eich achos yn y cyfryngau	49
Cymorth yr heddlu gyda'r cyfryngau	50
Dewis llun neu fideo cartref	50
Cael eich cyfweld gan newyddiadurwr	51
Gwneud sylw neu gŵyn am y cyfryngau	51

Gwasanaethau coffa	52
---------------------------	----

Os digwyddodd y ddamwain dramor	53
--	----

Cofrestru marwolaeth

Mae cofrestru marwolaeth yn ofyniad cyfreithiol i ddweud wrth y llywodraeth bod person wedi marw.

Os mai achosion naturiol oedd yn gyfrifol am farwolaeth ar y ffordd, bydd yn rhaid i chi gofrestru'r farwolaeth eich hun.

Os bydd y crwner yn penderfynu ymchwilio i'r farwolaeth, nid oes modd cofrestru'r farwolaeth nes bydd eu hymchwiliad wedi'i gwblhau. Bydd swyddfa'r crwner yn dweud wrthyhych chi pa bryd, a sut, y bydd y farwolaeth yn cael ei chofrestru.

Unwaith y bydd y farwolaeth wedi'i chofrestru, gallwch gael copi ardystiedig o'r cofnod yn y gofrestr, sy'n cael ei galw'n 'dystysgrif marwolaeth', gan y Cofrestrydd. Gall awdurdodau lleol roi manylion cyswllt Cofrestrydd i chi.

Bydd rhai sefydliadau'n gofyn am gopi gwreiddiol o dystysgrif marwolaeth. Mae'n syniad da archebu cymaint o gopiau o dystysgrif marwolaeth ag y bydd eu hangen arnoch yn eich tyb chi. Gall fod yn ddrutach i archebu copïau ychwanegol yn nes ymlaen.

Ni allwch gofrestru marwolaeth hyd nes y byddwch yn gwybod achos y farwolaeth. Efallai y bydd angen tystysgrif marwolaeth arnoch yn gynt na hyn, er enghraifft i'ch galluogi i symud arian rhwng cyfrifon banc neu hawlio budd-daliadau (gweler tudalen 45). Gall y crwner roi 'tystysgrif crwner o ffaith y farwolaeth' i chi am ddim i'ch helpu i ddelio â materion gweinyddol. Mae weithiau'n cael ei galw'n 'dystysgrif marwolaeth dros dro'.

I gael gwybodaeth am ymchwiliad y crwner, ewch i dudalen 87 yn Adran 4: Achosion llys.

I gael cyngor cyffredinol gan y llywodraeth ynghylch beth i'w wneud ar ôl marwolaeth, ewch i www.gov.uk a rhowch y gair 'marwolaeth' yn y blwch chwilio.

Mae'r safonau y gallwch ddisgwyl eu cael gan swyddfa crwner a beth i'w wneud os ydych chi'n teimlo nad yw'r safonau hynny wedi cael eu bodloni wedi eu cynnwys yn nogfen y llywodraeth o'r enw 'Canllawiau i Wasanaethau Crwneriaid'. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Siarad ag yswirwyr cerbydau

Os oedd person a fu farw yn gyrru cerbyd, yna mae angen i chi ddweud wrth eu hyswiriwr eu bod wedi marw, neu gael rhywun i wneud ar eich rhan, . Gall yr heddlu roi manylion i chi am anghenion yr yswiriwr, megis manylion gyrrwr arall. Does dim rhaid i chi ddweud wrth yr yswiriwr beth ddigwyddodd yn y ddamwain.

Y cyfan sy'n rhaid i chi wneud yw dweud bod yr heddlu yn ymchwilio i'r ddamwain.

Efallai y bydd yr yswiriwr yn cynnig cyfreithiwr i chi i'ch helpu i ganfod a allwch chi wneud cais am iawndal. Eich penderfyniad chi yw a ydych yn dewis y cyfreithiwr hwn neu un gwahanol.

P'un a oedd person a fu farw yn gyrru ai peidio, fe'ch cynghorir i ymgynghori â chyfreithiwr o'ch dewis cyn gynted ag y bo modd. Efallai y bydd yn bosibl, heb gost i chi, i wneud hawliad sylweddol am iawndal gan gwmni yswirio cerbyd a gyfrannodd at y ddamwain.

Efallai y bydd yr yswiriwr cerbydau ar gyfer pobl eraill sy'n gysylltiedig â'r ddamwain yn cysylltu â chi. Efallai y byddant yn cynnig arian i chi i setlo unrhyw hawliad am iawndal sydd gennych chi. Os bydd hyn yn digwydd, fe'ch cynghorir yn gryf i beidio â derbyn yr arian hwn. Peidiwch â llofnodi unrhyw ffurflenni y byddant yn eu hanfon atoch. Gallai'r setliad y maen nhw'n ei gynnig fod yn is na'r swm y gallai cyfreithiwr ei gael ar eich cyfer.

I gael rhagor o wybodaeth am hawliadau am iawndal a chyngor pwysig am ddewis cyfreithiwr, edrychwch ar Adran 5: Alla i hawlio iawndal?

Dweud wrth bobl eraill

Efallai y bydd angen dweud wrth bobl ar wahân i ffrindiau a theulu am farwolaeth yn eithaf buan. Gallwch ddewis i ddweud wrth y bobl hyn eich hun neu ofyn i rywun wneud hyn ar eich rhan. Gall y bobl hyn gynnwys:

- cyflogwyr (os ydych chi'n gyflogedig efallai y bydd gennych hawl i absenoldeb profedigaeth ar unwaith neu'n cael caniatâd i gymryd rhywfaint o wyliau; mae gan rai cyflogwyr ac undebau llafur hefyd gronfeydd sy'n darparu cymorth i deuluoedd gweithwyr sydd wedi marw)
- ysgol, coleg neu'r feithrinfa (gall athrawon ddarparu cefnogaeth werthfawr)
- meddyg (eich meddyg teulu)
- cwmnïau yswiriant bywyd a phensiwn (y cynharaf y byddwch yn dweud wrthynt, y cynharaf y gallwch wneud hawliad o unrhyw gynlluniau)
- banc neu gymdeithas adeiladu
- darparwr morgaeisi neu fenthyciadau
- landlord
- adran tai neu gymdeithas dai (os oedd person a fu farw'n byw mewn cartref cymdeithasol)
- darparwyr cyfleustodau (er enghraifft, nwy, trydan a ffôn), yn enwedig os oedd person a fu farw yn byw ar eu pen eu hunain
- darparwyr budd-daliadau (gweler tudalen 45)
- Cyllid a Thollau EM (os oedd y person a fu farw yn talu trethi)
- Y Swyddfa Basport (os oedd gan berson a fu farw basbort)
- DVLA (os oes gan berson a fu farw drwydded yrru)
- clybiau cymdeithasol y bu'r person a fu farw yn eu mynychu.

Gall y gwasanaeth 'Dywedwch Wrthym Unwaith' roi gwybod i sefydliadau eraill y llywodraeth am farwolaeth ar eich rhan, felly does dim rhaid i chi ddweud wrth lawer o wahanol bobl. Pan fyddwch chi'n cofrestru marwolaeth, dylai'r cofrestrydd ddweud wrthyhych a yw'r gwasanaeth ar gael yn eich ardal a rhoi cyfeirnod unigryw i chi y bydd ei angen arnoch i ddefnyddio'r gwasanaeth.

I gael gwybod a yw'r gwasanaeth Dywedwch Wrthym Unwaith ar gael yn eich ardal chi, gallwch fynd i wefan eich awdurdod lleol, siarad â swyddfa'r crwner neu'r cofrestrydd, neu fynd i www.gov.uk a chwilio am 'Dywedwch Wrthym Unwaith'.

Trefnu i gladdu neu amlosgi

Dim ond ar ôl i'r crwner roi caniatâd i'r corff gael ei ryddhau y mae'n bosibl claddu neu amlosgi (gweler tudalen 28 yn Adran 1: Beth sy'n digwydd nawr?).

Fel arfer, bydd trefniadau i gladdu neu amlosgi corff rhywun sy'n annwyl i chi, a threfniadau ar gyfer unrhyw wasanaeth angladd neu gyfarfod coffa, yn cael eu goruchwyllo gan berthynas agos neu grŵp o berthnasau neu ffrindiau.

Os mai chi yw'r person sy'n gwneud trefniadau, neu'n ymwneud â'r trefniadau, ystyriwch unrhyw gyfarwyddiadau y mae'r sawl a fu farw wedi'u gadael mewn ewyllys (gweler tudalen 45) neu mewn man arall, neu wedi dweud wrth unrhyw un. Os oedd y person a fu farw yn dilyn crefydd, efallai y bydd arferion crefyddol i'w dilyn.

Yn aml, mae gan bobl farn wahanol neu gryf am yr hyn y dylid ei wneud. Gall fod yn help i drafod opsiynau gydag aelodau eraill o'r teulu, neu bobl eraill a oedd yn agos at y person a fu farw, a rhannu tasgau. Neu, gallwch ddewis gadael i rywun arall wneud penderfyniadau.

Cyn belled â bod dull cyfreithiol yn cael ei ddewis, ddylai neb eich gwithio i wneud trefniadau ar gyfer claddu neu amlosgi nad ydych yn gyfforddus â nhw.

Mae hyn yn golygu nad oes hawl gan neb arall (er enghraifft, arweinydd ffydd, trefnydd angladdau, neu ffrindiau) i benderfynu ar y manylion.

Mae rhai pobl yn cynnal mwy nag un digwyddiad coffa, er mwyn i bawb gael cyfle i ffarwelio mewn ffordd sy'n golygu rhywbeth iddyn nhw.

Defnyddio trefnydd angladdau

Mae llawer o bobl yn defnyddio trefnydd angladdau i helpu i wneud trefniadau claddu neu amlosgi.

Gall trefnydd angladdau gynnig amrywiaeth o wasanaethau, gan gynnwys:

- gofalu am gorff rhywun sy'n annwyl i chi cyn ei gladdu neu ei amlosgi
- trefnu i chi weld corff rhywun sy'n annwyl i chi
- darparu dewis o eirch, gorchuddion neu yrnau i'w prynu
- cysylltu â'r awdurdod claddu neu amlosgi ar eich rhan
- trefnu seremoni angladd
- cludo corff rhywun sy'n annwyl i chi.

Mae rhai pobl yn dewis defnyddio trefnydd angladdau ar gyfer pethau penodol yn unig, fel gofalu am y corff neu helpu gyda'r gwaith papur y mae angen ei lenwi ar ôl marwolaeth.

Os ydych chi am gymharu prisiau a gwasanaethau trefnwyr angladdau yn eich ardal, gallwch ddefnyddio un o'r gwefannau hyn:

- www.funeral-directory.co.uk
- www.yourfuneralchoice.com
- beyond.life

Os byddwch yn penderfynu defnyddio trefnydd angladdau, efallai y byddwch am ddewis un sy'n aelod o gymdeithas ac yn dilyn cod ymarfer. Am restr o gymdeithasau trefnwyr angladdau, gweler Adran 6: Mudiadau defnyddiol.

Mae rhai pobl yn dewis peidio â defnyddio trefnydd angladdau am eu bod am reoli eu trefniadau eu hunain. Gallwch gael cyngor am reoli trefniadau eich hun gan yr elusen Natural Death Centre. Ewch i www.naturaldeath.org.uk neu ffoniwch 01962 712 690.

Mae rhai pobl yn dewis peidio â defnyddio trefnydd angladdau, a chael arweinydd ffydd i reoli trefniadau.

Safleoedd claddu

Gall eich awdurdod lleol neu'ch trefnydd angladdau ddarparu rhestrau o fynwentydd lleol a mynwentydd eglwys i chi. Efallai fod rhai safleoedd claddu eisoes yn llawn. Gall y person sy'n gyfrifol am y safle claddu ddweud wrthych.

Ceir hefyd nifer cynyddol o safleoedd claddu mewn coetiroedd a dolydd. Mae'r rhain yn cael eu rhedeg gan awdurdodau lleol, tiffeddianwyr preifat ac elusennau bywyd gwyllt ac maent yn lleoliadau naturiol ar gyfer claddu, ac mae'r tir hefyd yn cael ei ddefnyddio i dyfu planhigion ac annog bywyd gwyllt.

Llwch

Os yw corff rhywun sy'n annwyl i chi yn cael ei amlosgi, yna gellir gwasgaru eu llwch mewn man o'ch dewis neu ardd goffa, eu claddu mewn mynwent neu fynwent, neu gallwch chi eu cadw. Mae angen i chi gael caniatâd gan unrhyw dirfeddiannwr cyn gwneud trefniadau i wasgaru neu gladdu llwch.

Eirch a gorchuddion

Gellir rhoi cyrff mewn eirch wedi'u gwneud o amrywiaeth o ddeunyddiau, gan gynnwys cardbord. Fel arall, gellir lapio'r corff mewn gorchudd cyn ei gladdu neu ei amlosgi. Gallwch brynu eirch a gorchuddion gan drefnydd angladdau, dros y rhynggrwyd neu wneud eich un eich hun.

Mae rheolau sy'n rheoli'r deunyddiau y gellir eu defnyddio i wneud eirch a lapio cyrff. Os ydych chi'n defnyddio un, dylai eich trefnydd angladdau allu rhoi cyngor i chi am eirch a gorchuddion.

Gall The Natural Death Centre roi gwybodaeth a chyngor i chi am gladdu, eirch a gorchuddion naturiol. Gallant hefyd roi gwybodaeth i chi am angladdau ac amlosgi uniongyrchol (gweler tudalen 43). Ewch i www.naturaldeath.org.uk neu ffoniwch 01962 712 690.

Talu am gladdu neu amlosgi

Efallai y gallwch chi gael cymorth i dalu am eich holl o gostau claddu neu amlosgi, neu rai ohonynt:

- os ydych chi'n derbyn rhai budd-daliadau neu gredydau treth. (Gofynnwch i'ch swyddfa budd-daliadau leol cyn gynted ag y bo modd a all y llywodraeth eich helpu i dalu, neu ewch i www.gov.uk a chwilio am 'funeral payment');
- os yw'r person a fu farw wedi ymuno â chynllun a oedd yn darparu taliadau ar gyfer costau o'r fath. Gallai'r cynllun hwn fod yn rhan o becyn cyflogaeth, cynllun pensiwn personol, neu gynllun yswiriant;
- os yw'r person a fu farw wedi talu ymlaen llaw i gael eu claddu neu eu hamlosgi drwy gynllun talu. Mae rhai cyfrifon undebau credyd hefyd yn gwneud taliad tuag at gostau angladd pan fydd deiliad y cyfrif yn marw. (Efallai y bydd rhai cynlluniau ond yn talu am ddefnyddio trefnydd angladdau penodol.)

Os nad ydych yn gymwys i gael cymorth i dalu costau angladd, dylech ddal i gadw derbynebaw o gostau rhag ofn y gallwch chi eu hawlio'n ôl yn nes ymlaen. Efallai y gallwch wneud hyn os canfyddir bod rhywun yn gyfrifol am y farwolaeth a'ch bod yn gwneud cais am iawndal (gweler y dudalen nesaf).

Angladdau neu amlosgi uniongyrchol

Un ffordd o leihau cost angladd yw claddu neu amlosgi heb i unrhyw alarwyr fod yn bresennol. Mae hyn weithiau'n cael ei alw'n angladd neu'n amlosgi 'uniongyrchol'. Y trefnydd angladdau sy'n gwneud trefniadau gyda'r amlogfa neu'r safle claddu, yn casglu'r corff, ac yn dychwelyd lludw o'r amlogfa mewn wrn. Mae llawer o bobl sy'n dewis yr opsiwn hwn yn dal i gael seremoni goffa, ond maent yn cynnal y seremoni ar ddiwrnod gwahanol, yn nes ymlaen.

Bellach, dylai pob trefnydd angladdau allu cynnig claddu neu amlosgi uniongyrchol. Dylent hefyd allu rhoi cyngor i chi am ffyrdd eraill o leihau cost claddu neu amlosgi.

Gellir trefnu amlosgi uniongyrchol hefyd heb drefnydd angladdau er y bydd angen i chi wneud trefniadau i gludo'r corff eich hun. Gallwch ofyn i amlogfa sut i drefnu amlosgi uniongyrchol.

Cyflogi cyfreithiwr

Mae llawer o bobl sydd mewn profedigaeth oherwydd damwain ffordd yn elwa o gyflogi un neu fwy o gyfreithwyr cyn gynted â phosibl. Po gynharaf y byddwch yn ymgynghori â chyfreithiwr, y cynharaf y gallant ystyried eich achos, a bydd mwy o siawns y byddant yn gallu eich helpu. Dylai ymgynghoriad cychwynnol gyda chyfreithiwr fod yn rhad ac am ddim.

Mae gwahanol gyfreithwyr yn arbenigo mewn gwahanol feysydd o'r gyfraith.

Cyfreithiwr anaf personol yw'r person gorau i'ch cynghori ynghylch a allwch hawlio iawndal a gwneud hawliad ar eich rhan. Weithiau gellir hawlio llawer o arian, felly mae'n bwysig cael gwybod.

Efallai y bydd angen cyngor arnoch hefyd gan gyfreithiwr sy'n arbenigo mewn ewyllysiau (gweler y dudalen nesaf).

Yn dibynnu ar eich amgylchiadau, efallai y bydd angen cyngor arbenigol arnoch hefyd ynghylch materion yn ymwneud â chwest, archwiliad post-mortem, achos troseddol, neu farwolaeth a ddigwyddodd dramor.

Mae'n bwysig defnyddio cyfreithwyr sy'n brofiadol yn y meysydd cyfreithiol cywir.

Efallai nad cyfreithiwr sydd wedi eich helpu o'r blaen, er enghraifft i brynu tŷ, yw'r cyfreithiwr gorau i chi ar gyfer y dasg hon.

Am gyngor ynghylch dewis cyfreithiwr sy'n arbenigo mewn hawliadau am anafiadau personol a marwolaethau ar y ffordd, gweler Adran 5: Alla i hawlio iawndal?

I gael rhagor o wybodaeth am ddod o hyd i gyfreithiwr arbenigol a all eich helpu, ewch i www.brake.org/legal.

Ewyllysiau

Os mai chi yw perthynas agosaf oedolyn sydd wedi marw, neu os ydych wedi cael eich penodi'n gynrychiolydd iddynt, mae angen i chi gael gwybod a wnaethant ewyllys ai peidio. Gall banc neu gyfreithiwr gadw copïau o ewyllysiau neu efallai eu bod wedi cael eu hadneuo gyda'r Gwasanaeth Profiant. I gael rhagor o wybodaeth, ewch i www.gov.uk a chwilio am 'profiant'.

Bydd ewyllys yn penodi person neu bobl (a elwir yn ysgutor) i weinyddu ystad person marw (popeth roeddynt yn berchen arnynt). Mae'n rhoi cyfarwyddiadau ynghylch beth ddylai ddigwydd i'w heiddo a'u harian ar ôl iddynt farw.

Gall hefyd gynnwys gwybodaeth am y math o angladd yr hoffent ei chael ac a fyddai'n well ganddynt gael eu claddu neu eu hamlosgi.

Gall ewyllysiau fod yn gymhleth. Weithiau, nid oes ewyllys. P'un a oes ewyllys ai peidio, gall cyfreithiwr arbenigol roi cyngor i chi ar yr hyn y mae angen i chi ei wneud. Mae STEPS yn rhoi manylion cyfreithwyr sy'n arbenigo mewn ewyllysiau. Ewch i www.step.org neu ffoniwch 020 3752 3700.

Os oes angen cyngor arnoch am ewyllys ond nad ydych yn gallu fforddio cyfreithiwr, gallwch gysylltu â'ch swyddfa Cyngor ar Bopeth leol (www.citizensadvice.org.uk) neu â'r ganolfan gyfraith i gael cyngor am ddim. I ddod o hyd i'ch canolfan gyfreithiol agosaf, ewch i www.lawcentres.org.uk.

Budd-daliadau

Bydd rhai pobl yn gymwys i gael budd-daliadau ar ôl cael profedigaeth. Efallai y byddwch yn gallu hawlio budd-daliadau am bob math o resymau, er enghraifft os yw partner wedi marw, neu os ydych chi'n magu plant ar incwm isel.

Os oedd person a fu farw yn hawlio budd-daliadau neu bensiwn ymddeol y wladwriaeth, neu os oeddech chi'n derbyn budd-daliadau ar eu cyfer, bydd angen i chi roi gwybod am y farwolaeth i'w swyddfa budd-daliadau.

I gael gwybod a allwch hawlio unrhyw fudd-daliadau, ewch i www.gov.uk a chwilio am 'budd-daliadau'. I gael cyngor am ddim gan Gyngor ar Bopeth, ewch i www.citizensadvice.org.uk.

Materion ariannol

I lawer o bobl, mae eu profedigaeth yn achosi problemau ariannol; er enghraifft, os oedd person a fu farw yn gweithio ac yn darparu incwm. Mae rhai pobl mewn profedigaeth yn ei chael hi'n anodd talu biliau ar yr adeg hon.

Mae rhai pobl mewn profedigaeth hefyd yn gorfod rheoli eu harian am y tro cyntaf, oherwydd mai'r person a fu farw oedd yn arfer gwneud hyn. Gall fod yn dipyn o her i ddeall materion ariannol roedd rhywun arall yn arfer eu rheoli, yn enwedig ar adeg mor anodd.

Gall y sefydliadau canlynol roi cyngor:

- Elusen Dyledion StepChange
ffoniwch 0800 138 1111 neu ewch i stepchange.org
- National Debtline
ffoniwch 0808 808 4000 neu ewch i www.nationaldebtline.org
- Llinell Gyngor Cyngor ar Bopeth
Lloegr: ffoniwch 03444 111 444 neu ewch i www.citizensadvice.org.uk
Cymru: ffoniwch 03444 77 20 20 neu ewch i www.citizensadvice.org.uk/cymraeg/
- Helpwr Arian
ffoniwch 0800 138 7777 neu ewch i www.moneyhelper.org.uk/cy

Os ydych chi'n gwneud cais am iawndal, weithiau mae'n bosibl cael taliad rhannol yn fuan, i helpu gydag anghenion ariannol ar unwaith. Gall eich cyfreithiwr eich cyngori (gweler tudalen 104 yn Adran 5: Alla i hawlio lawndal?).

Mae'r Death Notification Service yn wasanaeth am ddim sy'n eich galluogi i roi gwybod ar yr un pryd i nifer o fanciau a chymdeithasau adeiladu am farwolaeth person. I gael gwybod mwy, ffoniwch **0333 207 6574 neu ewch i www.deathnotificationsservice.co.uk.**

Atal post nad oes ei eisiau arnoch

Efallai y bydd derbyn post sothach, negeseuon e-bost neu alwadau gwerthu i rywun sydd wedi marw yn peri gofid i chi. Un ffordd o leihau'r siawns y bydd hyn yn digwydd yw cofrestru, am ddim, gyda'r Bereavement Register. Ffoniwch 0800 082 1230 neu ewch i www.thebereavementregister.org.uk. Gallwch hefyd gofrestru gyda'r Bereavement Register drwy lenwi'r ffurflen sydd wedi'i chynnwys yng nghlawr y pecyn hwn.

Gallwch hefyd atal galwadau gwerthu, post a negeseuon ffacs diangen drwy gofrestru gyda'r gwasanaethau canlynol:

- Telephone Preference Service
ffoniwch 0345 070 0707 neu ewch i www.tpsonline.org.uk
- Mailing Preference Service
ffoniwch 0207 291 3310 neu ewch i www.mpsonline.org.uk
- Fax Preference Service
ffoniwch 0345 070 0702 neu ewch i www.fpsonline.org.uk

Efallai y bydd yn rhaid i chi ail-gofrestru gyda'r gwasanaethau hyn bob ychydig flynyddoedd.

Efallai na fydd cofrestru gyda'r gwasanaethau hyn yn atal pob gohebiaeth ddiangen, ond bydd yn lleihau'r siawns y bydd yn digwydd.

Cyfryngau cymdeithasol

Mae cyfathrebu â ffrindiau, teulu neu gydweithwyr drwy gyfryngau cymdeithasol (fel Facebook a Twitter) yn rhan bwysig o fywydau llawer o bobl. Efallai y byddwch yn dod o hyd i gysur a chefnogaeth drwy ddefnyddio'r cyfryngau cymdeithasol ar hyn o bryd.

Mae'n bwysig peidio â gwneud sylwadau cyhoeddus ar wefannau a allai achosi problemau i ymchwilid yr heddlu, treial troseddol neu hawlio digollediad. Os ydych chi'n dymuno trafod pethau o'r fath gyda phobl sy'n agos atoch chi, mae'n fwy diogel gwneud hynny drwy negeseuon preifat neu e-bost yn unig.

Ceir gwefannau sy'n annog pobl i ddatgan eu barn ar fforymau cyhoeddus (er enghraifft, ar wefannau newyddion). Mae'r fforymau hyn yn aml yn cynnwys amrywiaeth o safbwyntiau, ac efallai na fydd rhai ohonynt yn cael eu geirio'n sensitif nac yn sylwadau teg. Efallai eu bod yn cynnwys gwybodaeth anghywir.

Gall gyrrwr sydd wedi achosi damwain hefyd bostio pethau ar ei gyfrifon cyfryngau cymdeithasol ei hun a allai beri gofid i chi. Er eich lles chi, efallai y byddwch chi'n dewis osgoi safleoedd a allai gynnwys postïadau ansensitif neu wybodaeth anghywir, a dim ond mynd i lefydd ar y rhyngwrwyd lle rydych chi'n teimlo'n ddiogel, yn cael cefnogaeth ac yn gallu ymddiried yn yr hyn rydych chi'n ei ddarllen.

Os ydych chi'n teimlo eich bod yn dioddef aflonyddu ar-lein, er enghraifft bygythiadau i'ch niweidio chi'n gorfforol, siaradwch â'r heddlu.

Eich achos yn y cyfryngau

Mae newyddiadurwyr o bapurau newydd, cyfryngau ar-lein, neu raglennu radio neu deledu, yn aml eisiau rhoi sylw i ddamweiniau ac achosion llys. Allwch chi ddim atal y cyfryngau rhag adrodd ar eich achos na chyhoeddi eich enw, na dweud o ble rydych chi'n dod. Gall newyddiadurwyr gyhoeddi neu ddarlledu straeon am eich achos heb siarad â chi, neu gallant eich ffonio, cnocio ar eich drws, neu gysylltu â chi mewn gwrandawriad llys i gael sylw. Efallai y byddan nhw'n gofyn i chi am lun neu fideo o rywun sydd wedi marw. Efallai y byddan nhw'n gofyn am gael eich cyfweld neu dynnu llun ohonoch chi.

Mae gwahanol bobl yn teimlo'n wahanol am y cyfryngau. Efallai eich bod yn teimlo'n ddiolchgar am sylw yn y cyfryngau, neu ddim yn ei hoffi, neu'n teimlo'n siomedig nad oes mwy o sylw yn y cyfryngau. Eich penderfyniad chi yw siarad â newyddiadurwyr neu ddim.

Efallai y byddwch yn penderfynu siarad â newyddiadurwyr i helpu i godi ymwybyddiaeth o ddiogelwch ar y ffordd, neu i helpu i ddod o hyd i dystion i'r ddamwain. Efallai y gwelwch ei bod yn well gennyh siarad â rhai newyddiadurwyr ond nid â newyddiadurwyr eraill. Efallai y byddwch yn penderfynu peidio â siarad â newyddiadurwyr am resymau personol.

Os nad yw newyddiadurwyr yn cysylltu â chi ond eich bod eisiau sylw yn y cyfryngau, gallwch gysylltu â nhw. Gallwch ffonio, e-bostio neu ysgrifennu at newyddiadurwyr. Efallai y bydd eich cyfreithiwr (gweler tudalen 44) neu'r heddlu (gweler y dudalen nesaf) hefyd yn gallu eich helpu i gysylltu â newyddiadurwyr.

Gofynnwch i'ch cyswllt yn yr heddlu neu i'ch cyfreithiwr a oes unrhyw beth na ddylech chi siarad amdano gyda newyddiadurwyr. Os bydd rhywun yn cael ei gyhuddo o achosi marwolaeth, mae'n bwysig peidio â gwneud sylwadau a allai achosi problemau i ymchwiliad yr heddlu, treial troseddol neu hawliad am iawndal.

Cymorth yr heddlu gyda'r cyfryngau

Efallai y gall yr heddlu eich helpu i reoli eich perthynas â'r cyfryngau, yn enwedig yn yr ychydig ddyddiau cyntaf ar ôl y ddamwain neu yn ystod unrhyw achos llys.

Mae'r heddlu'n aml yn rhyddhau eu datganiadau eu hunain i'r cyfryngau am ddamweiniau ac achosion llys sy'n deillio o hynny i'r cyfryngau, a byddan nhw'n gallu rhoi'r rhain i chi.

Dylai eich cyswllt yn yr heddlu allu rhoi unrhyw ddatganiad ysgrifenedig rydych am ei wneud, unrhyw lun rydych am iddo gael ei gyhoeddi, neu fideo rydych am iddo gael ei ddarlledu i'r cyfryngau. Mewn rhai achosion, gall yr heddlu hefyd drefnu cynadledau i'r wasg ar gyfer teuluoedd mewn profedigaeth. Gallai hyn ddigwydd ar ddiwedd achos llys, neu i apelio am dystion.

Yr arfer gorau gan yr heddlu yw eich helpu i ddatblygu 'strategaeth cyfryngau' sy'n ystyried eich barn ynghylch sylw yn y cyfryngau.

Lluniau a fideos

Writh ddewis llun neu fideo o rywun sydd wedi marw i'w drosglwyddo i'r cyfryngau, efallai yr hoffech ystyried sut y byddent wedi dymuno cael eu cofio. Gall eich cyswllt yn yr heddlu drefnu bod llun yn cael ei addasu os oes angen – er enghraifft, cymryd llun rhywun sy'n annwyl i chi o lun grŵp.

Mae rhai teuluoedd wedi rhoi llun o gorff marw rhywun annwyl iddynt i'r cyfryngau, neu lun ohonynt yn ddifrifol wael yn yr ysbyty cyn iddynt farw. Maen nhw wedi gwneud hyn fel rhan o apêl am dystion neu i esbonio i'r cyhoedd beth yw erchyllterau damweiniau ffyrdd. Dewis personol yw hwn. Os ydych chi'n gwneud hyn, gallwch ofyn i'r cyfryngau ddefnyddio llun at ddiben penodol ar un achlysur yn unig, gyda geiriau penodol gennych chi, ac wedyn gofyn i'r llun beidio â chael ei ddefnyddio eto.

Os hoffech chi i lun gael ei ddefnyddio ar un achlysur yn unig, dylech gytuno ar hyn gyda'r newyddiadurwr sy'n cysylltu â chi, cyn i'r llun gael ei ddefnyddio, a dylech gael cofnod o'r cytundeb hwn. Gallwch chi ofyn i'r newyddiadurwr anfon e-bost atoch ynghylch sut bydd y llun yn cael ei ddefnyddio neu gallwch ofyn a allwch chi recordio eu cytundeb llafar ar eich ffôn symudol.

Gallwch ryddhau llun i un newyddiadurwr yn unig neu i lawer o newyddiadurwyr. Efallai y gall eich cyswllt yn yr heddlu eich helpu.

Fe'ch cynghorir i beidio â rhoi lluniau gwreiddiol na fideos cartref i'r cyfryngau rhag ofn iddynt eu colli. Gall ystafelloedd newyddion fod yn lleoedd prysur a blêr. Mae'n well rhoi copi digidol, os gallwch chi.

Cael eich cyfweld gan newyddiadurwr

Mae cael eich cyfweld gan newyddiadurwr yn gallu bod yn anodd, yn enwedig os ydyn nhw'n ddieithriaid ac eisiau i chi siarad am sut rydych chi'n teimlo. Gall fod yn arbennig o anodd cynnal cyfweliadau sy'n cael eu darlledu ar y radio neu'r teledu. Os byddwch chi'n penderfynu siarad â newyddiadurwr, mae'n gallu helpu i ofyn ymlaen llaw pa gwestiynau maen nhw eisiau eu gofyn, ac i feddwl beth rydych chi eisiau ei ddweud.

Os ydych chi'n cael cyfweliad mewn gorsaf radio neu deledu, efallai yr hoffech chi fynd â ffrind gyda chi am gymorth, neu, os byddai'n well gennych chi, gofynnwch am i'r cyfweliad gael ei gynnal yn eich cartref.

Gwneud sylw neu gŵyn am y cyfryngau

Os ydych chi'n anhapus ag ymddygiad newyddiadurwr neu'n meddwl bod newyddiadurwr wedi cyhoeddi neu ddarlledu rhywbeth sy'n anghywir neu'n annheg, gallwch wneud cwyn i'r cwmni newyddion perthnasol, gan ddilyn eu gweithdrefn gwyno gyhoeddedig. Weithiau mae'r cyfryngau'n cynnig argraffu neu ddarlledu ymddiheuriad. Efallai y bydd papur newydd neu gylchgrawn yn cynnig argraffu llythyr gennych.

Mae'r cyfryngau'n aml yn ymrwymo i godau ymarfer sy'n mynnu eu bod yn parchu preifatrwydd a theimladau dioddefwyr. I ddarllen y codau hyn, ewch i www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Os ydych chi'n teimlo bod newyddiadurwr yn aflonyddu arnoch, cysylltwch â llinell gymorth Sefydliad Annibynnol Safonau'r Wasg (IPSO): **07799 903 929.**

I gwyno am ddarlledu, ewch i www.ofcom.org.uk neu ffoniwch **0300 123 3333.**

Cofebion ar ochr y ffordd

Mae rhai pobl sydd wedi cael profedigaeth mewn damwain ffordd yn dymuno rhoi blodau a phethau eraill yn y man lle mae rhywun annwyl wedi marw, er cof amdanynt. Mae rhai pobl yn gweld hyn fel mynegiant pwysig o'u galar. Efallai y byddwch am wneud hyn, neu efallai ddim.

Mae llawer o awdurdodau lleol yn caniatáu cofebion bach dros dro fel blodau a chardiau. Mae rhai awdurdodau lleol yn caniatáu cofebion parhaol bychain, fel plac ar lain glaswellt neu, yn dibynnu ar y lleoliad, cofebion mwy fel mainc. Efallai na fydd rhai ohonynt yn caniatáu unrhyw gofebion ar ochr y ffordd, ac efallai y byddant yn cyfyngu ar yr amser y gellir gosod blodau ar safle damwain. Ni chaniateir cofebion ar draffyrdd.

Os ydych chi eisiau gofyn am ganiatâd ar gyfer cofeb ar ochr y ffordd, mae angen i chi siarad ag adran briffyrdd yr awdurdod lleol perthnasol i gael gwybod beth maen nhw'n ei ganiatáu. Efallai y byddwch am ofyn i rywun arall siarad â'ch awdurdod lleol ar eich rhan am gofebion ar ochr y ffordd. Gall Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd Brake wneud hyn ar eich rhan. Efallai y gall eich cyfreithiwr, eich cyswllt yn yr heddlu, neu asiantaeth gefnogi arall eich helpu hefyd.

Os bydd cardiau neu nodiadau'n cael eu rhoi gan bobl eraill, efallai y byddwch am ofyn i'ch cyswllt yn yr heddlu i'w casglu ar ôl rhyw gyfnod, a'u rhoi i chi.

Gall yr elusen Roadpeace ddarparu plac bychan i'w ddefnyddio fel cofeb ar ochr y ffordd er cof am rywun annwyl i chi sydd wedi marw. Os hoffech chi archebu plac, anfonwch e-bost at info@roadpeace.org neu ewch i www.roadpeace.org.

Gwefannau coffa

Mae rhai pobl sy'n cael profedigaeth mewn damwain ffordd yn penderfynu cael gwefan er cof am berson a fu farw, lle maent yn cyhoeddi atgofion, cerddi, caneuon, negeseuon, lluniau neu fideos. Gall sawl sefydliad gynnig y gwasanaeth hwn, gan gynnwys rhai sy'n rhad neu am ddim. Gallwch ofyn i drefnydd angladdau am y gwasanaethau hyn.

Gall Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd Brake hefyd eich rhoi mewn cysylltiad â'r gwasanaethau hyn, ffoniwch **0808 8000 401 neu anfonwch e-bost at help@brake.org.uk.**

Mae rhagor o wybodaeth am gofebu a ffyrdd eraill o barchu cof rhywun sy'n annwyl i chi ar gael yn www.brake.org.uk/memories.

Mae rhai pobl sy'n cael profedigaeth mewn damwain ffordd yn dymuno ymgyrchu dros ddiogelwch ar y ffyrdd. I gael rhestr o sefydliadau a all eich helpu i wneud hyn, ewch i Adran 6: Mudiadau defnyddiol.

Os digwyddodd y ddamwain dramor

Os bu farw rhywun sy'n annwyl i chi dramor, efallai y bydd llawer o gymhlethdodau ychwanegol, fel gweithdrefnau cyfreithiol gwahanol neu rwystr iaith.

Mae Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniâu Ffyrdd Brake yn gweithio gyda'r Swyddfa Dramor, y Gymanwlad a Datblygu (FCDO) i ddarparu cefnogaeth emosiynol ac ymarferol i deuluoedd a ffrindiau unrhyw un a laddwyd mewn damwain ffordd dramor.

Os ydych chi wedi cysylltu â'r FCDO, dylech fod wedi cael cynnig o gymorth gan y Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniâu Ffyrdd. Os nad ydych chi, gallwch ffonio Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniâu Ffyrdd ar 0808 8000 401 (Llun–Gwener, 10am–4pm) neu anfon e-bost at help@brake.org.uk.

Gallwch hefyd ofyn am gymorth gan staff Consylaidd FCDO sydd wedi'u lleoli yn Llysgenadaethau, Uchel Gomisiynau a Chonsyliaethau Prydain dramor, ac yn Llundain yng Nghyfarwyddiaeth Gonsylaidd yr FCDO.

Gall staff Consylaidd wneud y canlynol:

- rhoi gwybodaeth i chi am gladdu neu amlosgi yn y wlad lle bu rhywun farw, neu wybodaeth am gludo'r corff ac eiddo personol yn ôl i'r DU;
- rhoi gwybod i chi sut i gofrestru marwolaeth yn y wlad lle bu farw'r person;
- eich helpu chi i drosglwyddo arian o'r DU i dalu costau;
- cynnig gwybodaeth sylfaenol am system yr heddlu a'r system gyfreithiol yn lleol, gan gynnwys a oes unrhyw gymorth cyfreithiol ar gael;
- rhoi manylion i chi am gyfreithwyr, cyfieithwyr a threfnwyr angladdau lleol.

Ni all staff consylaidd ymchwilio i ddamweiniau a ddigwyddodd dramor na rhoi cyngor cyfreithiol. Os oes gennych chi bryderon am faterion cyfreithiol, gall cyfreithiwr sydd â phrofiad o ddelio â damweiniau dramor roi cyngor i chi (gweler tudalen 44).

Mae canllawiau'r Swyddfa Dramor, y Gymanwlad a Datblygu (FCDO) yn egluro pa gymorth sydd ar gael i deulu a ffrindiau os bu farw rhywun sy'n annwyl iddynt dramor. I gael y canllawiau hyn ar-lein, ewch i www.gov.uk a chwilio am 'ymdopi â marwolaeth dramor'.

Os oedd gan y person a fu farw yswiriant teithio, fe'ch cynghorir i gysylltu â'r yswiriwr cyn gynted ag y bo modd, rhag ofn y bydd modd gwneud hawliad.

Gallwch gysylltu â'r FCDO am help a chyngor o unrhyw le yn y byd drwy ffonio **0207 008 1500 neu ewch i www.gov.uk a chwilio am 'FCDO'. I ddod o hyd i'ch Llysgenhadaeth, Uchel Gomisiwn neu Gonsyliaeth Brydeinig agosaf, ewch i www.gov.uk/world/embassies.**

ADRAN 3

Ymchwiliadau a chyhuddiadau troseddol

Ymchwiliadau a chyhuddiadau troseddol

Gwybodaeth a chyngor am weithdrefnau troseddol ar ôl damwain angheuol

Ymchwiliad yr heddlu

Ymchwiliad yr heddlu	55
Tystiolaeth gan bobl	56
Rhoi datganiad	57
Tystiolaeth o gerbydau	58
Tystiolaeth o'r lleoliad	58
Os oedd y ddamwain yn cynnwys rhywun yn gyrru fel gwaith	58
Adroddiadau'r heddlu	59

Gwasanaeth Erlyn y Goron

Gwasanaeth Erlyn y Goron	60
Cwrdd â Gwasanaeth Erlyn y Goron	61
Dweud wrth Wasanaeth Erlyn y Goron beth yw eich barn, a chael yr wybodaeth ddiweddaraf	61
Datganiadau Personol Dioddefwyr	62

Cyhuddo rhywun

Cyhuddo rhywun a'r posibilrwydd o fechnïaeth	64
Newidiadau i gyhuddiadau	65
Hawl Dioddefwyr i Adolygiad	65
Dod ag erlyniad preifat neu adolygiad barnwrol	65

Troseddau

66

Ymchwiliad yr heddlu

Bydd yr heddlu'n ymchwilio i farwolaeth ar y ffordd, a gallwch gysylltu â nhw i weld sut mae ymchwiliad yn mynd rhagddo.

Mae gan yr heddlu ddyletswydd i gasglu tystiolaeth a allai ddangos bod rhywun, neu fwy nag un person, wedi cyflawni trosedd a bod angen ei erlyn. Gall ymchwiliad gan yr heddlu gymryd amser hir. Bydd faint o amser y bydd yn ei gymryd yn dibynnu ar eich achos, a gall yr heddlu roi gwybod i chi.

Yn aml mae modd canfod un neu fwy o achosion dros ddamwain. Weithiau, ond nid bob amser, mae un neu fwy o'r achosion hyn yn drosedd.

Weithiau nid yw un neu fwy o achosion yn ganlyniad i drosedd. Nid prif bwrpas ymchwiliad yr heddlu yw canfod yr achosion eraill hynny na galw am wneud unrhyw newidiadau i ddileu'r achosion hynny.

Os oes rhywun wedi marw, ond nad oes tystiolaeth bod trosedd wedi'i chyflawni, ni fydd neb yn cael eu cyhuddo. Mae angen tystiolaeth droseddol ar gyfer cyhuddiadau troseddol.

Hyd yn oed os amheuir bod gyrrwr wedi cyflawni trosedd, mae'n bosibl na fyddant yn cael eu harestio. Bydd gyrrwr ond yn cael ei arestio os bydd amodau penodol yn cael eu bodloni. Os na fyddant yn cael eu harestio, byddant yn cael eu cyfweld dan rybudd yn ddiweddarach, ac efallai y byddant yn cael eu cyhuddo o gyflawni trosedd.

Gwasanaeth Erlyn y Goron (CPS) sy'n penderfynu a fydd cyhuddiad troseddol yn cael ei ddwyn yn erbyn person. I gael rhagor o wybodaeth am Wasanaeth Erlyn y Goron, edrychwch ar dudalen 60.

Mae gennych hawl i gael gwybodaeth am ymchwiliad yr heddlu. Mae hyn wedi'i gynwys mewn dogfen gan y llywodraeth o'r enw 'Cod ymarfer ar gyfer dioddefwyr troseddau yng Nghymru a Lloegr (Cod y Dioddefwyr)'. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Tystiolaeth gan bobl

Gellir profi pobl sy'n gysylltiedig â'r ddamwain am alcohol, cyffuriau a gellir gwirio eu golwg. Mae hyn yn cynnwys profi gyrwyr sydd wedi'u hanafu os rhoddir caniatâd gan staff meddygol sy'n gofalu amdanynt.

Efallai y bydd yr heddlu'n gofyn am dystiolaeth feddygol arall i helpu i ddangos beth ddigwyddodd mewn damwain. Gall tystiolaeth feddygol gael ei rhoi gan staff a oedd yn gofalu am rywun oedd yn annwyl i chi ar safle'r ddamwain neu yn yr ysbyty, a chan y patholegydd a wnaeth yr archwiliad post-mortem (gweler tudalen 26 yn Adran 1: Beth sy'n digwydd nawr?).

Efallai y gofynnir i bobl a fu'n gysylltiedig â'r ddamwain, neu a fu'n dyst i'r ddamwain, neu i ddigwyddiadau a arweiniodd at y ddamwain, roi datganiad (gweler y dudalen nesaf). Efallai y gofynnir iddynt hefyd roi eu ffonau symudol i'r heddlu.

Os nad oes digon o dystion, gall yr heddlu gyhoeddi apêl am dystion, drwy'r cyfryngau neu drwy hysbysiadau yn y lleoliad.

Rhoi datganiad

Gall yr heddlu gymryd datganiadau gan wahanol bobl. Os oeddech chi'n gysylltiedig â'r ddamwain, os gwelsoch chi'r gwrthdrawiad, neu os gwelsoch chi gerbydau cyn neu ar ôl y ddamwain, efallai y gofynnir i chi roi datganiad.

Os nad oeddech chi'n gysylltiedig â'r ddamwain, ond eich bod yn gwybod symudiadau rhywun annwyl i chi ar y diwrnod y buont farw, efallai y gofynnir i chi roi datganiad.

Os byddwch yn rhoi datganiad, bydd yr heddlu'n ysgrifennu ac efallai y byddant yn recordio'r hyn rydych chi'n ei ddweud.

Os byddwch yn rhoi datganiad, efallai y bydd cyfreithiwr, neu fwy nag un cyfreithiwr, eisiau eich cyfweld chi hefyd. Mae hyn yn rhan hanfodol o'r ymchwiliad ac yn helpu cyfreithwyr i ddeall y dystiolaeth yr ydych yn ei darparu.

Bydd eich manylion cyswllt yn aros yn gyfrinachol - nid os modd eu rhoi i rywun a gyhuddwyd o drosedd.

Efallai y bydd yn bosibl i berthynas neu ffrind ddod i gyfweliad gyda chi i gynnig cefnogaeth. Os ydych chi am gael rhywun gyda chi gofynnwch a yw hyn yn bosibl. Os oes gennych anghenion cyfathrebu penodol, efallai y bydd gennych hawl i gael cymorth gan ddehonglydd neu gyfryngwr (rhywun sy'n helpu i gyfathrebu cwestiynau y mae'r heddlu'n eu gofyn, a'ch atebion chi).

Gall yr heddlu hefyd roi cyfle i chi wneud Datganiad Personol Dioddefwr (gweler tudalen 62).

Os byddwch chi'n rhoi datganiad, efallai y bydd angen i chi roi tystiolaeth yn y llys yn ddiweddarach, neu efallai na fydd angen i chi wneud hynny. I gael gwybodaeth am roi tystiolaeth yn y llys a chymorth i'ch helpu i wneud hyn, gweler Adran 4: Achosion llys.

Tystiolaeth o gerbydau

Gall swyddogion ymchwilio i ddamweiniau, a gyflogir gan yr heddlu neu asiantaethau eraill sy'n gweithio gyda'r heddlu, symud ac archwilio cerbydau i:

- canfod a oes ganddynt ddiffygion mecanyddol
- cael mwy o wybodaeth am yr hyn a ddigwyddodd, drwy astudio difrod i gerbydau neu ddata electronig cerbydau, er enghraifft i ganfod cyflymder teithio a chyflymder brecio cerbyd, neu am ba hyd y cafodd ei yrru.

Gall camerâu ynghlwm â cherbyd a oedd yn pwyntio at y gyrrwr, neu'r ffordd, ddarparu gwybodaeth hanfodol. Mae rhai beicwyr hefyd yn defnyddio camerâu.

Os oedd lori, bws neu fws moethus yn gysylltiedig, yna dylai archwiliwr cerbydau gydag arbenigedd penodol mewn astudio cerbydau masnachol gynnal yr archwiliad cerbyd. Efallai y byddant yn edrych ar frêcs a diffygion mawr posibl eraill ac unrhyw gofnodion gyrru (sy'n dangos pryd y cymerodd gyrrwr egwyliau ac am ba hyd).

Tystiolaeth o'r lleoliad

Gall swyddogion ymchwilio i ddamweiniau dynnu lluniau, fideo a mesur lleoliad y ddamwain, adeg y ddamwain ac weithiau'n ddiweddarach hefyd.

Maen nhw'n cofnodi pethau fel safleoedd cerbydau yn y ddamwain, marciau sgidio ar y ffordd, a difrod i wrthrychau, fel bolardiau. Maent hefyd yn dadansoddi unrhyw ddeunydd sydd ar gael, er enghraifft o gamerâu stryd (Teledu Cylch Cyfyng).

Os oedd y ddamwain yn cynnwys rhywun yn gyrru fel gwaith

Os oedd y ddamwain yn cynnwys rhywun yn gyrru fel gwaith, efallai y bydd angen i'r heddlu, neu asiantaethau eraill, ymchwilio i'w cyflogwr i weld a fu methiant ar ran y cyflogwr i sicrhau bod y cerbyd yn ddiogel neu'n cael ei yrru'n ddiogel.

Efallai y bydd angen iddynt gyfweld pobl neu gymryd gwaith papur oddi arnynt.

Efallai y bydd yr Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch (HSE) yn cymryd rhan yn yr ymchwiliad. Mae arolygwyr yr Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch yn anelu at ganfod unrhyw fethiant gan gyflogwr i sicrhau bod gweithdrefnau iechyd a diogelwch effeithiol ar waith ac yn cael eu dilyn. Fel arfer, cynhelir yr ymchwiliad ar y cyd â'r heddlu. Bydd yr heddlu'n gallu dweud wrthyh chi a yw'r Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch yn gysylltiedig. Gall yr Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch gymryd camau gorfodi yn erbyn cyflogwr.

I gael rhagor o wybodaeth am HSE, ewch i www.hse.gov.uk.

Mae'n ofynnol i'r heddlu fodloni safonau penodol ar gyfer ymchwilio i ddamweiniau angeuol ar y ffordd. Mae'r safonau hyn wedi'u nodi yn y ddogfen 'Ymarfer Proffesiynol Awdurdodedig' (APP): Ymchwilio i ddamweiniau angheuol ac anafiadau difrifol ar y gwrthdrawiadau. Gallwch ei gweld yma www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Adroddiadau'r heddlu

Ar ôl y ddamwain, gall yr heddlu baratoi adroddiad gwrthdrawiad sylfaenol sy'n cynnwys gwybodaeth am bwy oedd yn gysylltiedig, lle digwyddodd y ddamwain, pwy oedd yn dyst ar i'r ddamwain ac amgylchiadau'r ddamwain.

Os oes rhywun wedi marw, bydd y swyddog ymchwilio yn paratoi adroddiad llawn sy'n cynnwys gwybodaeth ychwanegol, megis datganiadau tystion, adroddiad ymchwiliad ffrensig gwrthdrawiad ac adroddiad post-mortem. Gall gymryd amser hir i'r heddlu gasglu'r holl dystiolaeth sydd ei hangen arnynt a pharatoi'r adroddiad llawn. Bydd yn dibynnu ar eich achos a gall yr heddlu roi gwybod i chi.

Os daw ymchwiliad yr heddlu o hyd i unrhyw dystiolaeth sy'n awgrymu y gallai trosedd fod wedi'i chyflawni, caiff hyn ei gynnwys yn adroddiad yr erlyniad. Anfonir hwn at Wasanaeth Eryl y Goron (gweler y dudalen nesaf) i weld a ddylid dwyn un neu fwy o gyhuddiadau troseddol yn erbyn unrhyw un. I gael rhagor o wybodaeth, siaradwch â'ch cyswllt yn yr heddlu.

Nid oes gennych hawl yn awtomatig i weld unrhyw un o adroddiadau'r heddlu. Efallai y gallwch gael copi ar ôl i unrhyw achos troseddol ddod i ben, neu os nad oes erlyniad troseddol.

Os hoffech weld copi o adroddiad yr heddlu neu rannau ohono, gallwch chi neu eich cyfreithiwr ofyn i'r heddlu. Efallai y bydd yn rhaid i chi dalu amdano. Os ydych chi'n defnyddio cyfreithiwr i wneud hawliad am lawndal, efallai y bydd eich cyfreithiwr yn gallu hawlio'r tâl yn ôl fel rhan o'r hawliad.

Cyn darllen adroddiad yr heddlu, efallai y byddwch am ofyn i'ch cyfreithiwr neu gyswllt yn yr heddlu beth sydd ynddo. Mae adroddiadau'r heddlu yn aml yn cynnwys tystiolaeth sensitif a allai beri gofid i chi. Bydd yn bosibl i'r heddlu, neu eich cyfreithiwr ddileu unrhyw beth nad ydych am ei weld na'i ddarllen.

Mae'n ofynnol i'r heddlu fodloni safonau penodol ar gyfer datgelu gwybodaeth ar ôl damwain ffordd. Mae'r safonau hyn wedi'u cynnwys mewn dogfen o'r enw 'Datgelu Deunydd i Drydydd Parhion' gan Wasanaeth Eryl y Goron. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Gwasanaeth Erlyn y Goron

Gwasanaeth Erlyn y Goron (CPS) yw'r brif asiantaeth sy'n gyfrifol am erlyn achosion troseddol yr ymchwiliwyd iddynt gan yr heddlu yng Nghymru a Lloegr. Mae'n gweithio o swyddfeydd rhanbarthol.

Pwrpas erlyniad troseddol yw canfod a yw rhywun wedi torri'r gyfraith a'i ddedfrydu'n briodol.

Mae'r CPS yn cyflogi cyfreithwyr sy'n defnyddio prawf dwy ran i benderfynu a ddylid erlyn unigolyn:

1. **Rhaid cael digon o dystiolaeth i gael 'siawns realistig o gael euogfarn'.** Mae hyn yn golygu ei bod yn fwy tebygol na pheidio y bydd yr unigolyn yn cael ei farnu'n euog. Dim ond os ydynt yn sicr eu bod yn euog y dylai llys gael rhywun yn euog.)
2. **Rhaid i erlyn fod er budd y cyhoedd.** Os oes rhywun wedi marw yn sgil trosedd, mae erlyn fel arfer er budd y cyhoedd.

Dim ond os bodlonir dwy ran y prawf y bydd y CPS yn penderfynu erlyn achos.

Yn dilyn adolygiad o'r dystiolaeth, mae'r CPS yn dewis y cyhuddiad neu'r cyhuddiadau mwyaf priodol i adlewyrchu difrifoldeb a hyd a lled unrhyw droseddu.

Efallai y bydd rheolau ynghylch yr amserlenni ar gyfer cychwyn erlyniad. Gall y CPS neu'ch cyswllt yn yr heddlu roi gwybod i chi.

Mae'r egwyddorion cyffredinol y mae'n rhaid i'r CPS eu dilyn wrth wneud penderfyniadau ar achosion wedi'u cynnwys mewn dogfen gan y CPS o'r enw 'Y Cod ar gyfer Erlynwyr y Goron'. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Cyfarfod â Gwasanaeth Erlyn y Goron

Rhaid i'r CPS gwrdd â chi os bydd cyhuddiadau difrifol penodol yn cael eu clywed. Dylai'r CPS hefyd gwrdd â chi os gwneir newidiadau sylweddol i gyhuddiad troseddol neu os bydd cyhuddiad troseddol yn cael ei ollwng. Ni ellir datgelu tystiolaeth sy'n ymwneud â'r achos i chi mewn cyfarfod gyda'r CPS.

Os na chynigir cyfarfod i chi, a'ch bod am siarad â'r CPS, gallwch ofyn a oes modd cael cyfarfod.

I ddod o hyd i fanylion cyswllt eich swyddfa CPS leol, ewch i www.cps.gov.uk.

Dweud wrth y CPS beth yw eich barn, a chael yr wybodaeth ddiweddaraf

Mae'r CPS yn gweithredu ar ran budd y cyhoedd, nid ar ran dioddefwyr. Fodd bynnag, wrth benderfynu a yw erlyniad er budd y cyhoedd, dylai'r CPS ystyried eich barn ynghylch sut mae marwolaeth rhywun sy'n annwyl i chi wedi effeithio ar eich bywyd chi ac ar fywydau pobl eraill.

Gallwch helpu'r CPS i glywed eich barn a'u helpu i roi gwybod i chi am erlyniad troseddol (boed hynny'n digwydd, neu os yw cyhuddiadau'n cael eu newid neu eu gollwng, a'r rhesymau dros hynny). Gallwch:

- wneud Datganiad Personol Dioddefwr (gweler tudalen 62)
- gysylltu â'r CPS a gofyn iddynt roi'r wybodaeth ddiweddaraf i chi. Gallwch wneud hyn yn uniongyrchol neu drwy eich cyswllt heddlu, neu gyfreithiwr
- ofyn am gyfarfod gyda'r CPS.

Mae'n ofynnol i'r CPS gwrdd â safonau penodol, sydd â'r nod o helpu dioddefwyr troseddau. Mae'r safonau hyn wedi'u cynnwys mewn dogfen gan y llywodraeth o'r enw 'Cod ymarfer ar gyfer dioddefwyr troseddau (Cod y Dioddefwyr)'. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

I gael rhagor o wybodaeth am eich hawl i gael cymorth gan asiantaethau cyfiawnder troseddol, gan gynnwys y CPS, gweler tudalen 9.

Datganiadau Personol Dioddefwyr

Datganiad ysgrifenedig gennych chi yw Datganiad Personol Dioddefwr, sy'n sôn am effaith y ddamwain arnoch chi a'ch teulu.

Yn eich datganiad gallwch egluro sut mae'r ddamwain wedi effeithio ar eich bywyd ac ar fywydau pobl eraill, er enghraifft yn gorfforol, yn emosiynol ac yn ariannol.

Ni ellir defnyddio Datganiad Personol Dioddefwr i fynegi eich barn ynghylch pwysu achosodd y ddamwain na pha gosb y dylid ei rhoi iddynt.

Mae Datganiad Personol Dioddefwr yn ddogfen bwysig oherwydd:

- bydd yn cael ei ddarllen gan y CPS wrth ystyried penderfyniadau'r erlyniad (gweler tudalen 60)
- bydd yn dod yn rhan o bapurau achos y CPS ac yn helpu i ddangos lefel y niwed a achoswyd gan drosedd honedig. Ystyrir hyn wrth ddedfrydu rhywun, ynghyd â thystiolaeth a rheolau dedfrydu
- gallwch chi ei ddefnyddio mewn hawliad am lawndal (gweler tudalen 97)
- gellir ei ystyried os gwneir penderfyniadau am barôl troseddwr sydd wedi'i garcharu (er enghraifft, ei ddyddiad rhyddhau)
- gall helpu'r cyhoedd i ddeall effaith damweiniau a phwysigrwydd diogelwch ar y ffyrdd, os caiff ei ddarllen yn y llys a'i adrodd yn y cyfryngau (gweler tudalen 79 ynglŷn â darllen datganiad dioddefwr yn y llys, a thudalen 50 am wybodaeth ynghylch siarad â'r cyfryngau)
- bydd yn cael ei weld gan unigolyn a gyflawnodd drosedd, ond nid fel arfer cyn iddo bledio'n euog neu gael ei ddyfarnu'n euog.

Os nad yw'r heddlu eisoes wedi cynnig cyfle i wneud Datganiad Personol Dioddefwr, gofynnwch i'ch cyswllt yn yr heddlu. Os ydych chi'n meddwl am rywbeth yn ddiweddarach, yr hoffech ei ychwanegu, gallwch wneud datganiad arall.

Nid oes rhaid i chi wneud Datganiad Personol Dioddefwr. Ni fydd yn niweidio'r achos mewn unrhyw ffordd nac yn effeithio ar y tebygolrwydd o gael y diffynnydd yn euog ai peidio.

Cymorth i ysgrifennu eich Datganiadau Personol Dioddefwr

Gallwch ysgrifennu eich datganiad eich hun neu gall rhywun arall ysgrifennu beth rydych chi'n ei ddweud. Efallai yr hoffech geisio cymorth gyda'ch datganiad, er mwyn sicrhau eich bod:

- yn cydymffurfio â'r rheolau ynghylch yr hyn y gellir ei ddweud ynddo
- yn dweud popeth rydych chi eisiau ei ddweud, yn gywir
- yn dweud popeth a allai fod yn ddefnyddiol i'w glywed mewn gwahanol amgylchiadau, er enghraifft cyn dedfrydu rhywun, wrth ystyried parôl, neu mewn hawliad am iawndal yr ydych yn ei geisio
- yn mynegi eich meddyliau mewn ffyrdd sy'n adlewyrchu eich barn a'ch gwerthoedd.

Efallai yr hoffech ofyn am help gan:

- gyfreithiwr rydych wedi'i gyflogi i geisio hawlio iawndal (gweler tudalen 44). Gallant wneud yn siŵr eich bod yn cynnwys pethau yn eich datganiad sy'n berthnasol i'r hawliad hwnnw
- Wasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd
- eich cyswllt yn yr heddlu
- elusen sy'n cefnogi dioddefwyr troseddau
- dobl eraill rydych chi'n eu hadnabod yn eich teulu neu yn eich cymuned.

Efallai y byddwch yn arbennig o awyddus i ofyn am help os oes gennych heriau o ran cyfathrebu, er enghraifft oherwydd nad Saesneg yw eich iaith gyntaf, neu oherwydd anabledd neu salwch.

Mae dogfen gan y llywodraeth o'r enw 'Cod ymarfer ar gyfer dioddefwyr troseddau' (Cod Dioddefwyr) yn nodi eich hawl i wneud Datganiad Personol Dioddefwr a'r hyn y mae'n ei olygu. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

I gael rhagor o wybodaeth a chanllaw i wneud Datganiad Personol Dioddefwr, ewch i www.gov.uk a chwilio am 'victim personal statement'.

Codi tâl ar rywun am drosedd

Yn aml, gelwir rhywun sydd wedi'i gyhuddo o drosedd yn 'y cyhuddedig'. Os bydd y CPS yn penderfynu erlyn, mae'n bosibl y byddant yn cael eu harestio a'u cymryd i orsaf heddlu i'w cyhuddo. Fel arall, mae'n bosibl y bydd gwŷs i fynd i'r llys yn cael ei gyflwyno iddynt sy'n disgrifio'r drosedd a phryd y bydd yr achos yn cael ei glywed yn y llys.

Y posibilrwydd o fechnïaeth

Gellir remandio unigolyn a gyhuddwyd yn y ddalfa (wedi'i garcharu) neu roi mechnïaeth iddo (caniatáu iddo aros yn rhydd cyn i'w achos gael ei glywed). Caniateir mechnïaeth i'r cyhuddedig oni bai fod gan y llys reswm i gredu y byddai'n gwneud un o'r canlynol:

- peidio â bod yn bresennol mewn ymddangosiad yn y llys
- cyflawni trosedd tra ar fechnïaeth
- ymyrryd â thystion
- rhwystro cwrs cyfiawnder.

Gall person a gyhuddwyd sy'n cael ei remandio yn y ddalfa wneud cais am fechnïaeth ar wahanol gamau, hyd yn oed os gwrthodwyd mechnïaeth yn gynharach. Gall apelio yn erbyn penderfyniad i beidio â chaniatáu mechnïaeth. Os gwrthodir mechnïaeth ar apêl, gall y cyhuddedig ofyn i'r penderfyniad gael ei adolygu, ond dim ond os oes rheswm da dros wneud hynny. Os caniateir mechnïaeth, dim ond mewn amgylchiadau prin y gall yr erlyniad apelio yn erbyn y penderfyniad.

Mae'n ofynnol i bobl ar fechnïaeth ddod i wrandawliadau llys pan fo angen. Gall amodau eraill gynnwys cyfyngu ar ble gall y cyhuddedig fyw, neu eu hatal rhag dod yn agos atoch chi neu eich cartref chi na'n agos at rywun arall. Gellir gosod tag electronig ar unigolyn sydd ar fechnïaeth hefyd.

Penderfyniadau ynghylch a gaiff unigolyn a gyhuddwyd yrru

Gall llys ei gwneud yn ofynnol i unigolyn a gyhuddwyd ymatal rhag gyrru fel amod mechnïaeth, ond dim ond os yw'n ystyried bod hynny'n angenrheidiol i'w atal rhag cyflawni troseddau pellach.

Fel arall, caniateir i unigolyn a gyhuddwyd sydd ar fechnïaeth ac sy'n meddu ar drwydded yrru ddilys barhau i yrru tra'n aros am dreial. Os cânt eu dyfarnu'n euog o drosedd, efallai y cânt eu gwahardd rhag gyrru neu beidio.

Os caniateir mechnïaeth i'r cyhuddedig a bod ei ymddygiad yn peri pryder i chi, er enghraifft os ydych chi'n eu gweld yn gyrru mewn ffordd sy'n beryglus yn eich barn chi, neu os yw'n eich bygwth, rhowch wybod i'ch cyswllt yn yr heddlu.

Newidiadau i gyhuddiadau

Weithiau, os cyhuddir y cyhuddedig o drosedd ddifrifol, bydd eu cyfreithwyr yn gofyn i'r CPS i'r cyhuddiad gael ei newid i drosedd llai difrifol. Gall y cais hwn ddigwydd cyn i achos fynd i dreial.

Gall yr CPS benderfynu parhau i gyhuddo'r cyhuddedig o drosedd ddifrifol neu gall benderfynu cyhuddo'r cyhuddedig o drosedd llai difrifol. Mae eu penderfyniad yn seiliedig ar y dystiolaeth a'r hyn sydd er budd y cyhoedd. Gall gynnwys ffactorau megis argaeledd tystion.

Hawl Dioddefwyr i Adolygiad

Os ydych chi'n anffodlon â phenderfyniad yr heddlu neu'r CPS ynglŷn ag erlyniad, efallai y bydd gennych hawl i ofyn am adolygiad o'r penderfyniad dan Gynllun Hawl Dioddefwyr i Adolygiad'.

I gael gwybod a ydych chi'n gymwys ar gyfer y cynllun Hawl Dioddefwyr i Adolygiad, siaradwch â'ch cyswllt yn yr heddlu neu â Gwasanaeth Erlyn y Goron. I gael rhagor o wybodaeth, ewch i www.cps.gov.uk a chlicio ar 'Victims & witnesses'.

Dod ag erlyniad preifat neu adolygiad barnwrol

Weithiau, mae'n bosibl i aelod o'r cyhoedd, yn hytrach na'r CPS, erlyn rhywun arall am drosedd. Mae hyn yn cael ei alw'n erlyniad preifat. Mae'r broses yn ddrud iawn ac ni allwch chi hawlio cymorth cyfreithiol.

Gall aelodau'r cyhoedd hefyd ddefnyddio proses a elwir yn adolygiad barnwrol i herio'r ffordd mae'r CPS wedi gwneud penderfyniad ynghylch erlyn. Mae'r broses hon yn ddrud hefyd.

I gael rhagor o wybodaeth am y polisi codi tâl, ewch i www.cps.gov.uk.

Troseddau

Mae llawer o wahanol droseddau y gellir cyhuddo rhywun ohonynt ar ôl damwain, yn dibynnu ar y dystiolaeth a gasglwyd.

Gallai fod o gymorth gwybod y canlynol:

- mae rhai troseddau yn crybwyll bod marwolaeth neu farwolaethau wedi digwydd, ond nid yw eraill yn gwneud hynny
- weithiau nid yw ond yn bosibl cyhuddo rhywun o drosedd nad yw'n crybwyll y farwolaeth neu'r marwolaethau
- weithiau cyhuddir unigolyn, neu fwy nag un unigolyn, o gyflawni mwy nag un trosedd.

Dyma rai o'r troseddau y gellir cyhuddo rhywun ohonynt yn dilyn marwolaeth ar y ffordd:

Troseddau sy'n sôn bod marwolaeth wedi digwydd

- Achosi marwolaeth drwy yrru'n beryglus
- Achosi marwolaeth drwy yrru'n ddiotal neu'n anystyriol
- Achosi marwolaeth drwy yrru'n ddiotal o dan ddylanwad diod neu gyffuriau
- Achosi marwolaeth drwy yrru: gyrwyr heb drwydded neu heb yswiriant
- Achosi marwolaeth drwy yrru: gyrwyr sydd wedi'u gwahardd
- Llofruddiaeth a dynladdiad
- Gyrru'n wyllt gan achosi niwed corfforol
- Dynladdiad corfforaethol a lladdiad corfforaethol
- Dynladdiad drwy esgeulustod difrifol gan weithwyr cwmni
- Cipro cerbyd gwaethygedig
- Methu stopio neu roi gwybod am ddamwain
- Lladd rhywun drwy ddefnyddio cerbyd diffygiol

Troseddau nad ydynt yn sôn bod marwolaeth wedi digwydd

- Gyrru heb fod yn unol â'r drwydded
- Gyrru dan waharddiad
- Gyrru heb yswiriant
- Helpu ac annog

I gael rhagor o wybodaeth am y troseddau hyn a'r cosbau uchaf am bob trosedd, ewch i www.brake.org.uk/offences.

Pennir y cosbau uchaf yn ôl y gyfraith ac maent yn wahanol ar gyfer gwahanol droseddau, weithiau'n sylweddol. Mae llysoedd yn aml yn gosod cosbau sy'n is na'r uchafswm.

Weithiau caiff troseddau newydd eu creu neu mae newidiadau i'r diffiniad o droseddau neu'r gosb uchaf am drosedd.

Os oes angen rhagor o wybodaeth arnoch ynghylch pam fod rhywun wedi'i gyhuddo, neu heb gael ei gyhuddo o drosedd benodol, gallwch ofyn i'r CPS am gyfarfod (gweler tudalen 61), neu ofyn i'ch cyfreithiwr (gweler tudalen 44). Gallwch hefyd ofyn i'r Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd anfon mwy o wybodaeth atoch dros e-bost neu egluro rhywbeth i chi dros y ffôn.

Mae Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd Brake yno ar gyfer unrhyw un sydd wedi cael profedigaeth neu wedi cael anaf difrifol mewn damwain ffordd, neu ar gyfer unrhyw un sy'n cefnogi rhywun sydd wedi cael profedigaeth neu anaf difrifol mewn damwain.

ADRAN 4

Achosion Ilys

Achosion llys

Gwybodaeth a chyngor am achosion llys ar ôl damwain anghewol

Mynd i'r llys	69
Gweld y cyhuddedig neu eu ffrindiau o gwmpas y llys	69
Ble gallwch chi eistedd yn y llys	70
Yr hyn y gallech chi ei weld a'i glywed, a sut y gallech chi deimlo	70
Newidiadau yn y llys ac oedi	70
Os gofynnir i chi fod yn dyst yn y llys	71
Cefnogi tystion agored i niwed neu dan fygythiad	71
Cefnogaeth yn y llys	72
Gweithdrefnau'r llys	
Llysoedd lle mae troseddau'n cael eu clywed	73
Gwrandawriadau rhagarweiniol a hyd treialon	73
Beth sy'n digwydd mewn Llys Ynadon?	74
Gwrandawriadau a threialon mewn Llysoedd Ynadon	74
Beth sy'n digwydd yn Llys y Goron?	75
Gwrandawriadau a threialon mewn Llys y Goron	76
Llysoedd teuentid	77
Y dyfarniad	78
Pleon lliniaru ac adroddiadau cefndir	78
Dedfrydu	79
Dedfrydau cymunedol	80
Cyfiawnder adferol	81
Apeliadau	
Apeliadau gan droseddwr	82
Apeliadau gan yr erlyniad	82
Apeliadau i'r Goruchaf Lys	83
Pryd y gellir cyflwyno apeliadau?	83
Rhyddhau carcharorion	
A fydd troseddwr yn treulio ei ddedfryd gyfan yn y carchar?	84
A fydd troseddwr yn cwblhau ei waharddiad gyrru cyfan?	85
A fydda i'n cael gwybod pryd y bydd troseddwr yn cael ei ryddhau?	86
Ymchwiliadau crwneriaid a chwestau	87
Dweud eich dweud am gyfiawnder troseddol	94

Mynd i'r llys

Cynhelir y rhan fwyaf o achosion troseddol ac apeliadau mewn llysoedd cyhoeddus. Mae hyn yn golygu y gallwch fod yn bresennol, er nad oes rhaid i chi fod, oni bai eich bod yn cael eich galw'n dyst (gweler tudalen 71). Gall yr wybodaeth yn yr adran hon eich helpu i benderfynu a ydych chi am fynd ai peidio, a helpu i'ch paratoi chi os byddwch yn penderfynu mynd.

Dylai eich cyswllt yn yr Uned Gofal i Dystion neu eich cyswllt yn yr heddlu ddweud wrthych chi beth yw dyddiad, lleoliad a chanlyniad unrhyw wrandawriad llys troseddol o fewn un diwrnod gwaith i wybod y dyddiad eu hunain.

Os penderfynwch fynd i wrandawriad llys, efallai y bydd o gymorth i chi gael cefnogaeth. Efallai y gall eich cyswllt yn yr heddlu ddod gyda chi. Gallwch hefyd ddod â ffrindiau a theulu. Bydd y llys yn ceisio dod o hyd i lefydd i bawb eistedd, er y gall nifer y seddi sydd ar gael fod yn gyfyngedig.

I gael rhagor o wybodaeth am bwy all eich helpu chi i baratoi ar gyfer ymweliad â'r llys a'ch cefnogi yn y llys, gweler tudalen 72. Os nad ydych chi'n siŵr pwy fydd yn eich helpu, neu beth fydd yn digwydd, siaradwch â'ch cyswllt yn yr heddlu.

Mae'n ofynnol i'r heddlu a'r Unedau Gofal i Dystion gwrdd â safonau penodol, sydd â'r nod o helpu dioddefwyr troseddau. Mae'r safonau hyn wedi'u cynnwys mewn dogfen gan y llywodraeth o'r enw 'Cod ymarfer ar gyfer dioddefwyr troseddau (Cod y Dioddefwyr)'. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Gweld y cyhuddedig neu eu ffrindiau o gwmpas y llys

Os nad oeddech chi yn y ddamwain, efallai mai'r llys yw'r lle cyntaf i chi weld yr unigolyn a gyhuddwyd neu ei ffrindiau. Os yw'r unigolyn a gyhuddwyd ar fechniaeth, bydd yn gallu defnyddio manau cyhoeddus yn y llys.

Efallai y byddwch am osgoi bod yn yr un man ag unigolyn a gyhuddwyd. Gall rhai llysoedd ddarparu ystafell dawl lle gall dioddefwyr eistedd ac aros am y gwrandawriad llys. Gallwch ofyn i staff y llys neu i'r Gwasanaeth Tystion os yw hyn yn bosibl.

Efallai y bydd rhywun o'r Gwasanaeth Tystion yn gallu dod gyda chi os bydd angen i chi ddefnyddio'r un manau cyhoeddus â'r cyhuddedig. Edrychwch ar dudalen 72 i gael rhagor o wybodaeth am y Gwasanaeth Tystion.

Ble gallwch chi eistedd yn y llys

Yn ystafell y llys, gallwch chi ac unrhyw un sy'n eich cefnogi, yn ogystal â ffrindiau'r cyhuddedig ac unrhyw newyddiadurwyr, eistedd yn yr oriel gyhoeddus. (Os ydych chi'n dyst, ni fyddwch yn gallu eistedd yn yr oriel nes eich bod wedi rhoi tystiolaeth.)

Efallai y bydd modd i chi eistedd i ffwrdd oddi wrth ffrindiau'r cyhuddedig yn y llys. Gallwch ofyn i staff y llys neu i'r Gwasanaeth Tystion (gweler tudalen 72) am hyn.

Yn y llys, cyfeirir at y cyhuddedig fel y diffynnydd. Y rheswm am hyn yw eu bod yn amddiffyn yr achos yn eu herbyn.

Yr hyn y gallech chi ei weld a'i glywed, a sut y gallech chi deimlo

Cyflwynir tystiolaeth yn y llys er budd y barnwr a'r rheithgor neu'r ynadon. Weithiau, efallai na fyddwch yn gallu gweld tystiolaeth yn cael ei thrafod (fel diagramau neu fideos). Os ydych chi'n gallu gweld tystiolaeth, efallai y bydd rhywfaint ohoni'n peri llawer o ofid. Efallai y byddwch hefyd yn anghytuno'n gryf ag un neu fwy o bethau o ddywedir yn y llys gan gyfreithiwr ar ran y diffynnydd, neu gan dyst.

Os ydych chi'n meddwl y gallech chi ypsetio a bod angen i chi adael ystafell y llys, gallwch chi wneud hynny. Cewch adael a mynd yn ôl i ystafell y llys yn ddistaw. Tra byddwch yn y llys, mae gofyn i chi eistedd yn ddistaw a pheidio â siarad. Gellir gofyn i bobl sy'n tarfu ar achosion llys adael.

Fel arfer, cewch gymryd nodiadau yn y llys, ond weithiau mae yna resymau cyfreithiol sy'n rhwystro hyn. Dylech holi staff y llys yn gyntaf. Does gennych chi ddim hawl i dynnu lluniau na gwneud recordiadau sain. Dylech ddiffodd eich ffôn neu ddyfeisiau eraill cyn mynd i mewn i'r llys.

Newidiadau yn y llys ac oedi

Weithiau mae adeilad llys yn cynnwys nifer o ystafelloedd llys. Weithiau bydd ystafell y llys lle bydd eich achos yn cael ei glywed yn newid. Weithiau, bydd oedi gydag amser dechrau gwrandawriad, neu bydd gwrandawriad yn cael ei ohirio tan ddiwrnod arall. Dylai eich cyswllt yn yr heddlu neu'r CPS allu rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i chi am yr hyn sy'n digwydd.

Os gofynnir i chi fod yn dyst yn y llys

Os ydych yn dyst, byddwch eisoes wedi rhoi datganiad (gweler tudalen 57). Mewn rhai achosion, gellir defnyddio'r datganiad hwn fel tystiolaeth yn y llys. Mewn achosion eraill, efallai y bydd yn rhaid i chi roi tystiolaeth yn y llys.

Os gofynnir i chi fod yn dyst, efallai y bydd o gymorth i chi gael cefnogaeth. Mae rhestr o'r bobl a'r sefydliadau sy'n gallu eich cefnogi chi ar dudalen 72.

Cefnogi tystion agored i niwed neu dan fygythiad

Efallai y bydd tystion sy'n agored i niwed neu sy'n teimlo dan fygythiad yn gallu rhoi tystiolaeth gyda chymorth mesurau arbennig megis:

- sgrinio (fel na allwch chi a'r diffynnydd weld eich gilydd)
- cysylltiadau teledu byw
- gwrandawriadau preifat
- defnyddio cyfryngwr (rhywun sy'n helpu i gyfleu i chi gwestiynau y mae'r llys yn eu gofyn i chi, a chyfleu eich atebion yn ôl)
- caniatáu i ddatganiad a recordiwyd ar fideo weithredu fel tystiolaeth yn y treial.

Rhaid i'r llys ddilyn canllawiau cyfreithiol ynghylch pwy sy'n gymwys i gael mesurau arbennig. Os ydych chi eisiau gwybod a allwch chi ddefnyddio unrhyw fesurau arbennig, siaradwch â'ch cyswllt yn yr heddlu neu swyddog gofal tystion.

Mae'n rhaid i'r CPS wneud cais i'r llys am ddefnyddio mesurau arbennig a'r llys fydd yn penderfynu a fyddant yn caniatáu i chi eu defnyddio ai peidio. Efallai y gallwch ymarfer defnyddio mesurau arbennig yn ystod ymweliad llys cyn y treial.

Cefnogaeth yn y llys

Mae mynd i wrandawriad llys neu fod yn dyst yn y llys yn brofiad newydd i'r rhan fwyaf o bobl. Efallai y gall y canlynol eich helpu i baratoi ar gyfer ymweliad â'r llys neu eich cefnogi yn y llys.

- **Gwasanaeth Erllyn y Goron (CPS).** Dylai'r CPS ddarparu rhywun i'ch helpu i ddeall beth sy'n digwydd yn y llys ac ateb eich cwestiynau am weithdrefnau'r llys. Gall eich cyswllt yn yr heddlu eich helpu i drefnu hyn. Mae'r CPS wedi ymrwmo i drin pob tyst yn y llys â pharch a sensitifrwydd. Mae hyn wedi'i gynnwys mewn dogfennau gan y llywodraeth o'r enw 'Cod ymarfer ar gyfer dioddefwyr troseddau' a 'Dioddefwyr a thystion: Gofal a thriniaeth'. Gallwch weld y dogfennau hyn yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.
- **Unedau Gofal i Dystion.** Mae Unedau Gofal i Dystion yn darparu gwybodaeth a chefnogaeth i ddioddefwyr a thystion mewn achosion sy'n mynd drwy'r system cyfiawnder troseddol. Mae Unedau Gofal Tystion yn cael eu rhedeg ar y cyd gan Wasanaeth Erllyn y Goron a'r heddlu.
- **Swyddog gofal i dystion.** Dylai'r llys roi swyddog gofal i dystion i chi i'ch helpu a rhoi gwybodaeth i chi am beth fydd yn digwydd yn y llys. Mae'r swyddog gofal i dystion yn gweithio i'r Uned Gofal Tystion.
- **Y Gwasanaeth Tystion.** Efallai y gall y Gwasanaeth Tystion eich helpu i baratoi ar gyfer y llys a'ch cefnogi chi yn y llys. Cyngor ar Bopeth sy'n rhedeg y gwasanaeth ac mae'n rhad ac am ddim ac yn gyfrinachol. Gall eich Uned Gofal Tystion neu gyswllt yn yr heddlu eich cyfeirio at y Gwasanaeth Tystion neu gallwch gyfeirio eich hun. I gael help gan y Gwasanaeth Tystion, ffoniwch 0300 332 1000 neu ewch i www.citizensadvice.org.uk/cymraeg/Tystion.

I gael rhagor o gyngor am sut i gael gafael ar gymorth yn y llys, ffoniwch Wasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd Brake ar 0808 8000 401 neu anfonwch e-bost at help@brake.org.uk.

I gael rhagor o wybodaeth am fod yn dyst, ewch i www.gov.uk a chwilio am 'witness'. Os hoffech chi gael hyn mewn iaith arall, neu os nad oes gennych fynediad i'r we, gofynnwch i'ch swyddog gofal i dystion.

Mae'n ofynnol i'r system cyfiawnder troseddol fodloni safonau gofal penodol ar gyfer pobl sydd wedi bod yn dystion i droseddau. Mae'r safonau hyn wedi'u cynnwys yn nogfen y llywodraeth o'r enw 'Y Siarter Tystion'. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Llysoedd lle mae troseddau'n cael eu clywed

Ceir tri math o drosedd a gall y rhain gael eu clywed mewn gwahanol lysoedd.

- **Troseddau ynadol.** Cynhelir achosion troseddau diannod mewn Llysoedd Ynadon. Gall Llys Ynadon ddedfrydu troseddwr i hyd at chwe mis o garchar (neu 12 mis am fwy nag un trosedd mewn rhai achosion) a dirwy ddirerfyn.
- **Troseddau ditiadwy.** Cynhelir achosion troseddau ditiadwy mewn Llysoedd y Goron. Gall Llys y Goron roi dedfrydau mwy llym.
- **Troseddau 'naill ffordd neu'r llall'.** Cynhelir achosion troseddau naill ffordd neu'r llall mewn Llys Ynadon neu yn Llys y Goron. Gellir cynnal achosion troseddau naill ffordd neu'r llall mewn Llys y Goron. Bydd achosion troseddau naill ffordd neu'r llall hefyd yn cael eu cynnal yn Llys y Goron os bydd person a gyhuddwyd yn dewis i'w achos gael ei glywed yno.

Gwrandawiadau rhagarweiniol a hyd treialon

Cyn i'r prif dreial fynd yn ei flaen, gall erlyniad ddechrau gydag un neu fwy o wrandawiadau byr, sydd hefyd yn cael eu galw'n 'wrandawiadau rhagarweiniol'.

Mae'r gwrandawiadau byr hyn yn rhoi cyfle i gyfreithwyr siarad am unrhyw faterion cyfreithiol a allai effeithio ar yr achos a thrafod a oes tystion ar gael.

Nod y gwrandawiadau hyn yw helpu treial i fynd rhagddo'n ddidrafferth heb oedi diangen. Ni fydd unrhyw dystion yn cael eu galw yn y gwrandawiadau hyn.

Gall achosion gymryd amser hir i ddod i'r llys. Gallai hyn fod oherwydd bod angen dod o hyd i dystion neu fod angen cael gafael ar ddogfennau, neu am resymau eraill. Gall gwrandawiadau llys hefyd ddechrau'n hwyr, dod i ben yn fuan neu gael eu gohirio.

Bydd eich swyddog gofal i dystion (gweler tudalen 72) yn gallu esbonio i chi beth sy'n debygol o ddigwydd mewn gwrandawriad sydd wedi'i drefnu a sut mae achos yn mynd rhagddo.

Beth sy'n digwydd mewn Llys Ynadon?

Fel arfer, yr ynadon sy'n penderfynu ar achos a gaiff ei glywed mewn Llys Ynadon. Gwirfoddolwyr wedi'u hyfforddi yw ynadon sydd fel arfer yn eistedd mewn grwpiau o ddau neu dri gydag un ohonynt yn gadeirydd. Maent yn eistedd gyda chynghorydd cyfreithiol sy'n gyfreithiwr cymwysedig. Mae'r cynghorydd cyfreithiol yn rhoi cyngor i'r ynadon am y gyfraith a gweithdrefnau'r llys ac yn cofnodi penderfyniadau. Nid yw ynadon yn gwisgo gynau na wigiau barnwrol. Mewn rhai Llysoedd Ynadon ceir barnwyr rhanbarthol sydd â chymwysterau cyfreithiol ac sy'n eistedd ar eu pen eu hunain.

Gwrandawiaadau a threialon mewn Llysoedd Ynadon

Fel arfer, mae'n rhaid i'r diffynnydd ymddangos yn y llys i bledio'n euog neu'n ddieuog.

Mewn rhai achosion, gall rhywun sy'n cael ei gyhuddo o drosedd llai difrifol bledio'n euog drwy lenwi ffurflen a'i phostio i'r llys yn hytrach na dod i'r llys.

Os bydd y diffynnydd yn pledio'n euog, bydd yr ynadon neu'r barnwr rhanbarthol yn clywed ffeithiau'r achos cyn dedfrydu.

Os bydd y diffynnydd yn pledio'n ddieuog, bydd dyddiad fel arfer yn cael ei bennu ar gyfer treial a bydd yr achos yn cael ei ohirio tan y dyddiad hwnnw. Efallai y bydd dyddiadau treial yn y Llys Ynadon yn cael eu pennu beth amser ymlaen llaw er mwyn rhoi amser i gyfreithwyr baratoi. Weithiau caiff dyddiadau treial eu gohirio, weithiau bydd hyn yn digwydd ar y funud olaf.

Fel arfer, cyfreithwyr yw'r bobl sy'n siarad yn y llys ar ran pob ochr. Mewn rhai achosion, gall cynrychiolydd hyfforddedig nad yw'n gyfreithiwr siarad ar ran Gwasanaeth Erlly y Goron. Efallai y bydd y diffynnydd yn dewis siarad ar ei ran ei hun.

Bydd y sawl sy'n siarad ar ran y CPS yn cyflwyno'r dystiolaeth yn erbyn y diffynnydd. Bydd y sawl sy'n siarad ar ran y diffynnydd wedyn yn cyflwyno ei achos.

Gall y ddwy ochr alw ar dystion i roi tystiolaeth. Gall tystion gynnwys swyddogion ymchwilio i wrthdrawiadau'r heddlu neu rywun a fu'n dyst i ddamwain.

Efallai y bydd ffotograffau, fideos a diagramau'n cael eu dangos. Gall y ddwy ochr ofyn cwestiynau neu gyflwyno datganiadau i dystion. Gall yr ynadon ofyn cwestiynau i dystion hefyd.

Os yw'r ddwy ochr yn cytuno cyn y treial na fydd datganiad ysgrifenedig a roddir gan dyst yn cael ei herio yn y llys, yna efallai na fydd gofyn i'r tyst hwnnw ddod i'r llys, ac efallai y caiff ei dystiolaeth ysgrifenedig ei ddarllen yn y llys yn lle hynny. Gall y diffynnydd ddewis peidio â rhoi tystiolaeth. Os byddant yn rhoi tystiolaeth, gellir eu holi hefyd.

Ar ôl i'r holl dystiolaeth gael ei chyflwyno, mae'r cyfreithwyr ar gyfer y ddwy ochr yn gwneud areithiau cloi. Y sawl sy'n siarad ar ran Gwasanaeth Erlyn y Goron fydd yn siarad yn gyntaf.

Bydd yr ynadon, neu'r barnwr rhanbarthol, wedyn yn ystyried eu rheithfarn. Os ceir y troseddwr yn euog, caiff ei ddedfrydu. Gweler tudalennau 78 a 79 i gael gwybodaeth am ddyfarniadau a dedfrydu.

Weithiau, cynhelir llysoedd Ynadon mewn adeiladau sydd â dibenion eraill, fel neuaddau tref.

Beth sy'n digwydd yn Llys y Goron?

Barnwyr a rheithgorau sy'n penderfynu ar y rhan fwyaf o achosion a glywir yn Llys y Goron.

Y barnwr sy'n penderfynu ar faterion cyfraith a'r ddedfryd os bydd diffynnydd yn pledio'n euog, neu'n cael ei ddyfarnu'n euog ar ôl treial. Mae'r barnwr a'r cyfreithwyr sy'n cyflwyno tystiolaeth yn Llys y Goron yn gwisgo gynau ac mae rhai'n gwisgo wigiau barnwrol.

Os bydd diffynnydd yn pledio'n ddiuog, bydd ei euogrwydd neu ei ddiuogrwydd yn cael ei bennu mewn treial gerbron reithgor. Mae rheithgor yn cynnwys 12 aelod o'r gymuned, a ddewisir ar hap o'r gofrestr etholiadol. Bydd y barnwr yn cyfarwyddo'r rheithgor i geisio dod i ddyfarniad unfrydol, sy'n golygu bod pob rheithiwr yn dod i'r un dyfarniad. Fodd bynnag, mewn rhai achosion mae barnwyr yn caniatáu i reithgor ddod i benderfyniad mwyafrifol gyda 10 o'r 12 rheithiwr yn cytuno.

Gwrandawiaidau a threialon mewn Llys y Goron

Cyn gwrandawriad Llys y Goron, rhaid i ddiffynnydd ymddangos o leiaf unwaith mewn Llys Ynadon, lle darllenir y cyhuddiad.

Os cyhuddir diffynnydd o drosedd 'naill ffordd neu'r llall' a fydd yn cael ei chlywed yn Llys y Goron, bydd y diffynnydd fel arfer yn ymddangos unwaith yn y Llys Ynadon cyn i'r achos symud i Llys y Goron. Weithiau, bydd achos yn cael ei glywed yn llwyr yn y Llys Ynadon. Weithiau, bydd achos

yn cael ei glywed yn y Llys Ynadon ond bydd y dedfrydu'n digwydd yn Llys y Goron.

- Os bydd diffynnydd yn pledio'n ddieuog, dylai'r gwrandawriad cyntaf yn Llys y Goron gael ei gynnal tua phedair wythnos ar ôl iddynt ymddangos mewn Llys Ynadon.
- Os bydd diffynnydd yn pledio'n euog i drosedd 'naill ffordd neu'r llall' (gweler tudalen 73) yn y Llys Ynadon, dylai'r gwrandawriad dedfrydu gael ei glywed yn Llys y Goron ymhen oddeutu tair wythnos.

Yn y gwrandawriad cyntaf yn Llys y Goron, bydd y diffynnydd fel arfer yn dweud a yw'n pledio'n euog neu'n ddieuog. Weithiau bydd y barnwr yn pennu dyddiad ar gyfer gwneud hyn mewn ail wrandawriad.

- Os bydd diffynnydd yn pledio'n euog, bydd y barnwr yn eu dedfrydu (gweler tudalen 79). Gall hyn fod ar ddyddiad arall.
- Os yw'r diffynnydd yn pledio'n ddieuog, pennir dyddiad ar gyfer treial.

Gall dyddiad y treial fod nifer o wythnosau neu fisoedd ymhellach ymlaen. Weithiau bydd gwrandawriadau ychwanegol yn cael eu cynnal cyn treial er mwyn i gyfreithwyr a'r barnwr allu trafod rhai materion cyfreithiol.

Mewn treial yn Llys y Goron, mae'r dystiolaeth ar gyfer yr erlyniad yn cael ei chyflwyno gan fargyfreithiwr neu eiriolwr y goron. Mae bargyfreithwyr ac eiriolwyr y goron yn gyfreithwyr sy'n arbenigo mewn cyflwyno achosion yn y Llys. Fel arfer, mae bargyfreithiwr yn siarad ar ran y diffynnydd.

Mae'r cyfreithwyr yn cyflwyno tystiolaeth i'r barnwr a'r rheithgor i gefnogi eu hachosion. Efallai y bydd ffotograffau, fideos a diagramau'n cael eu dangos i'r rheithgor. Efallai y bydd cyfreithwyr yn darllen datganiadau gan dystion ac yn galw tystion i roi tystiolaeth yn y Llys. Gall tystion gynnwys swyddogion ymchwilio i wrthdrawiadau'r heddlu neu rywun a fu'n dyst i ddamwain.

Gall y cyfreithwyr sy'n cynrychioli'r naill ochr a'r llall, a'r barnwr, ofyn unrhyw gwestiynau i dystion. Gall y diffynnydd ddewis peidio â rhoi tystiolaeth.

Ar ôl i'r holl dystiolaeth gael ei chyflwyno mae'r cyfreithwyr yn gwneud areithiau cloi. Yna, mae'r barnwr yn crynhoi. Mae'r rheithgor yn ymneilltuo i ystyried ei ddyfarniad. Os mai euog yw'r rheithfarn, bydd y barnwr yn ystyried y ddedfryd. Trowch at dudalennau 78 a 79 i gael gwybodaeth am ddyfarniadau a dedfrydu.

Llysoedd leuentid

Os cyhuddir person ifanc rhwng 10 ac 17 oed o un neu fwy o droseddau, bydd eu hachos yn cael ei glywed mewn llys leuentid.

Mae llysoedd leuentid yn rhan o'r llysoedd Ynadon. Bydd hyd at dri ynad sydd wedi'u hyfforddi'n arbennig neu farnwr rhanbarthol yn gwrando ar yr achos. Os cyhuddir person ifanc o drosedd sydd, yn achos oedolyn, yn gallu arwain at gosb o 14 mlynedd neu fwy o garchar, gall y llys leuentid eu hanfon i lys y Goron am dreial neu ddedfryd.

Nid yw gwrandawriadau'r llys leuentid yn agored i'r cyhoedd a dim ond os ydych wedi cael caniatâd gan yr ynadon y gallwch fod yn bresennol.

Os ceir person ifanc yn euog o drosedd, gellir eu hanfon i:

- Sefydliad Troseddwy'r Ifanc (YOI) os ydyn nhw rhwng 15 ac 20 oed a bod y llys yn ystyried y trosedd yn ddigon difrifol. Mae YOI yn gyfleuster diogel fel carchar – ni all carcharorion adael nes byddant yn cael eu rhyddhau.
- Cartref Diogel i Blant (os ydynt rhwng 10 ac 16 oed)
- Canolfan Hyfforddi Ddiogel (os ydynt rhwng 12 ac 17 oed).

I gael rhagor o wybodaeth am ddedfrydau i bobl ifanc sy'n cyflawni troseddau, ewch i www.gov.uk a chwilio am 'youth justice board'.

Y dyfarniad

Yn y treial, mae tair dedfryd bosibl: euog, dieuog, ac, mewn rhai achosion, euog o drosedd llai difrifol.

Weithiau, nid os modd dod i unrhyw ddyfarniad. Pan fydd hyn yn digwydd, gall ail dreial ddigwydd. Weithiau yn ystod treial bydd y diffynnydd yn newid ei ble. Efallai y byddant yn penderfynu pledio'n euog ar ôl pledio'n ddieuog yn flaenorol. Neu efallai y byddant yn penderfynu pledio'n euog i drosedd llai difrifol.

Os mai dieuog yw'r rheithfarn, mae'r diffynnydd yn cael ei ryddhau. Hyd yn oed os daw tystiolaeth newydd i'r amlwg yn eu herbyn, ni ellir cynnal treial arall yn eu herbyn (ac eithrio mewn amgylchiadau prin iawn ac am droseddau difrifol iawn).

Mae person a geir yn euog o gyflawni trosedd yn cael ei alw'n droseddwr.

Pleon lliniaru ac adroddiadau cefndir

Cyn dedfrydu troseddwr, bydd ei gyfreithiwr yn rhoi gwybod i'r barnwr neu'r ynadon ynghylch unrhyw ffactorau lliniarol sydd, yn eu barn hwy, yn lleihau'r ddedfryd, fel edifeirwch neu amgylchiadau personol y troseddwr.

Gall y barnwr neu'r ynadon ofyn am wybodaeth gefndir am y troseddwr. Gellir gohirio dedfrydu tan rywbryd eto, felly gellir darparu'r wybodaeth gefndir hon a gall y barnwr neu'r ynadon ystyried y ddedfryd.

Dedfrydu

Penderfynir ar ddedfryd troseddwr gan yr ynadon, y barnwr rhanbarth neu farnwr Llys y Goron.

Wrth ddedfrydu, gellir ystyried gwahanol bethau, gan gynnwys:

- unrhyw 'bleon lliniaru' neu ganfyddiadau adroddiadau cefndirol (gweler y dudalen flaenorol)
- Datganiadau Personol Dioddefwyr (gweler tudalen 62 yn Adran 3: Ymchwiliad a chyhuddiadau troseddol)
- a wnaeth y troseddwr bledio'n euog ai peidio. Os plediodd y troseddwr yn euog, yna gellir gostwng y ddedfryd. Gelwir hyn yn 'ostyngiad'. Mae'r gostyngiad yn dibynnu pa bryd y plediodd y troseddwr yn euog ond gall fod rhwng 10% a 33%
- canllawiau ar ddedfrydu
- lefel y dedfrydau mewn achosion tebyg yn y gorffennol. Gelwir hyn yn 'gyfraith achosion'
- pwerau'r llys. Gall Llys y Goron roi cosbau llymach o lawer na'r Llys Ynadon. Mewn rhai achosion, gall Llys Ynadon gyfeirio achos at Llys y Goron ar gyfer dedfrydu
- a yw dirwy neu ddedfryd gymunedol (gweler y dudalen nesaf) yn briodol yn hytrach na charchar.

I gael rhagor o wybodaeth am ddedfrydu, gan gynnwys canllawiau dedfrydu, ewch i wefan y Cyngor Dedfrydu yn www.sentencingcouncil.org.uk.

Os bydd y gyfraith yn newid, bydd troseddwr yn cael eu dedfrydu yn unol â'r gyfraith adeg cyflawni'r trosedd.

Dedfrydau cymunedol

Yn aml, rhoddir dedfryd gymunedol, yn hytrach na dedfryd o garchar. Mae hyn yn golygu bod yn rhaid i droseddwr dreulio ei ddedfryd dan oruchwyliaeth yn y gymuned.

I oedolion, yr enw am hyn yw gorchymyn cymunedol.

Ar gyfer pobl ifanc, yr enw am hyn yw naill ai gorchymyn ailsefydlu pobl ifanc neu orchymyn cyfeirio.

Fel rhan o orchymyn cymunedol neu orchymyn ailsefydlu pobl ifanc, gall y barnwr neu'r ynadon osod cyfuniad o wahanol ofynion, gan gynnwys:

- gwaith di-dâl ar ran y gymuned
- cyrffiw
- gofyniad i fynychu cwrs hyfforddi troseddwr (er enghraifft, cwrs ar beryglon yfed a gyrru).

Mewn gorchymyn cyfeirio, mae panel o bobl o'r gymuned leol a gweithwyr cyfiawnder ieuencid yn cytuno ar raglen waith i fynd i'r afael ag ymddygiad y person ifanc.

Os nad yw troseddwr yn cydymffurfio â gofynion dedfryd gymunedol, efallai y bydd yn rhaid iddo fynd yn ôl i'r llys ac efallai y bydd yn cael dedfryd wahanol.

I gael rhagor o wybodaeth, ewch i www.gov.uk a chwilio am 'community sentences'.

Yn aml, nid yw llys yn gosod y gosb uchaf ac weithiau mae'n rhoi cosb is. Os ydych chi'n anhapus gyda dedfryd ac yn dymuno lleisio'ch barn, gallwch gysylltu â Gwasanaeth Eryl y Goron. Gweler tudalen 95 i weld sut i wneud hyn. Efallai y byddwch hefyd am gysylltu ag elusen diogelwch ar y ffyrdd sy'n ymgyrchu ar faterion sy'n ymwneud â dedfrydu. Gweler Adran 6: Mudiadau defnyddiol.

Cyfiawnder adferol

Mae cyfiawnder adferol yn gyfle i gwrdd neu gyfathrebu â throseddwr i esbonio effaith eu trosedd arnoch chi. Mae hefyd yn ceisio helpu troseddwr i ysgwyddo cyfrifoldeb a gwneud yn iawn. Rhaid i'r troseddwr fod wedi cyfaddef y drosedd a bod yn barod i gymryd rhan.

Mae cyfiawnder adferol yn aml yn golygu cyfarfod â throseddwr, dan arweiniad hwylusydd hyfforddedig. Neu, gallai gynnwys gohebiaeth drwy lythyr, neu recordiadau sain neu fideo. Cewch gyfle i ystyried a thrafod beth fydd yn gweithio orau i chi.

Chi sy'n penderfynu a ydych chi eisiau cymryd rhan mewn cyfiawnder adferol ai peidio, ac ni all neb eich perswadio i gymryd rhan os nad ydych chi eisiau gwneud hynny. Os cynigir hyn, gallwch siarad â'r hwylusydd ynghylch a ddylid gwneud hynny ai peidio. Os nad yw'n cael ei gynnig, a'ch bod am ei ystyried, siaradwch â'ch cyswllt yn yr heddlu neu fynd i wefan y Cyngor Cyfiawnder Adferol yn www.restorativejustice.org.uk i weld a yw ar gael yn eich ardal chi.

Os oes cyfiawnder adferol ar gael yn eich ardal chi, dylech gael gwybod amdano. Mae hyn wedi'i gynnwys mewn dogfen gan y llywodraeth o'r enw 'Cod ymarfer ar gyfer dioddefwyr troseddau (Cod y Dioddefwyr)'. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Apeliadau gan droseddwr

Yn dilyn achos troseddol, gall person a gafwyd yn euog apelio yn erbyn ei euogfarn neu ei ddedfryd, neu'r ddau. Os ydynt yn y ddalfa, gallant wneud cais am fechnïaeth ac mewn rhai achosion gallant gael eu rhyddhau tra'n aros am eu hapêl.

Os cafodd yr achos ei glywed mewn Llys Ynadon, mae gan y sawl a gafwyd yn euog hawl i apelio yn erbyn ei euogfarn neu ei ddedfryd. Bydd yr apêl yn cael ei chlywed yn Llys y Goron gan farnwr sy'n eistedd gyda dau ynad. Nid oes rheithgor. Mae gan Lys y Goron y pŵer i ddi-ddymu'r euogfarn neu i newid y ddedfryd i fod yn fyrrach neu'n fwy llym.

Os cafodd yr achos ei glywed yn Llys y Goron, mae gan y sawl a gafwyd yn euog hawl i apelio yn erbyn ei euogfarn neu ei ddedfryd, neu'r ddau. Os bydd apêl yn mynd yn ei blaen, fe'i cynhelir yn y Llys Apêl. Gall y Llys Apêl gadarnhau'r euogfarn, newid yr euogfarn i euogfarn am drosedd wahanol, newid y ddedfryd i fod yn fyrrach, rhyddhau'r person, neu orchymyn ail dreial. Gall y Llys Apêl hefyd orchymyn diffynnydd i dreulio diwrnodau ychwanegol yn y carchar os yw'n credu na ddylid fod wedi dwyn yr apêl.

Apeliadau gan yr erlyniad

Nid oes gan yr erlyniad hawl awtomatig i apelio yn erbyn penderfyniad a wneir mewn Llys Ynadon. Fodd bynnag, mewn rhai amgylchiadau, os bu camgymeriad cyfreithiol, efallai y bydd modd gwneud hynny. Gwneir yr apêl hon i'r Uchel Lys.

Nid oes gan y CPS unrhyw bŵer i apelio yn erbyn dedfryd ddieuog yn Llys y Goron. Ar gyfer rhai troseddau difrifol, ac os yw'r CPS o'r farn bod y ddedfryd yn 'rhy drugarog', gall y CPS ofyn i'r Twrnai Cyffredinol ystyried cyfeirio dedfryd a roddir gan Lys y Goron i'r Llys Apêl.

Os ydych chi'n meddwl bod dedfryd yn rhy drugarog, gallwch ysgrifennu at y CPS a'r Twrnai Cyffredinol i esbonio'ch pryderon. Mae Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol (AGO) yn rhoi cyngor cyfreithiol i'r llywodraeth. I gael rhagor o wybodaeth am gyfrifoldebau'r AGO a sut i gysylltu â hwy, ewch i www.gov.uk a chwilio am 'Attorney General'.

Apeliadau i'r Goruchaf Lys

Gall naill ai'r erlyniad neu'r troseddwr apelio i'r Goruchaf Lys os oes pwynt cyfreithiol yn cael ei gwestiynu sydd o bwysigrwydd cyhoeddus cyffredinol.

Pryd y gellir cyflwyno apeliadau?

Rhaid cyflwyno pob apêl o fewn 28 diwrnod i roi dedfryd, ac weithiau'n gynt. Rhaid cyflwyno apeliadau i'r Uchel Lys (adolygiad barnwrol) o fewn tri mis.

Mae gennych chi hawl i gael gwybod am unrhyw apeliadau. Mae hyn wedi'i gynnwys mewn dogfen gan y llywodraeth o'r enw'r 'Cod ymarfer i ddioddefwyr troseddau'. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Gallwch ofyn i'ch cyswllt yn yr heddlu neu'r Uned Gofal i Dystion a yw'r troseddwr neu'r CPS wedi cyflwyno apêl. Gallant roi dyddiad yr apêl i chi, rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am ei gynnydd neu roi gwybod i chi am unrhyw ganlyniad.

A fydd troseddwr yn treulio ei ddedfryd gyfan yn y carchar?

Fel arfer, caiff troseddwr eu rhyddhau o'r carchar cyn diwedd eu dedfryd.

Mae'r rhan fwyaf o droseddwr yn cael 'dedfryd benodol safonol'. Mae hyn yn golygu y byddant yn cael eu rhyddhau ar drwydded ar ôl treulio hanner eu dedfryd yn y carchar.

Gall troseddwr sydd wedi cyflawni trosedd difrifol ac sy'n cael ei ystyried yn beryglus gan y llysoedd gael 'dedfryd benodol estynedig' neu 'dedfryd oes'. Yn yr achos hwn, maent yn debygol o dreulio mwy, neu'r cyfan, o'u dedfryd yn y carchar. Mae hyn yn dibynnu ar asesiad risg gan y Bwrdd Parôl.

Ar ôl eu rhyddhau, bydd troseddwr yn treulio gweddill y ddedfryd 'ar drwydded'. Caiff troseddwr 'ar drwydded' ei oruchwyllo yn y gymuned gan y gwasanaeth prawf.

Bydd troseddwr sy'n bwrw dedfryd o lai na dwy flynedd fel arfer yn treulio cyfnod ychwanegol o 'oruchwyliaeth ar ôl dedfryd' ar ôl i'w ddedfryd ddod i ben. Y gwasanaeth prawf sydd hefyd yn goruchwyllo hyn yn y gymuned.

Mae'n ofynnol i droseddwr sydd ar drwydded neu sy'n cyflawni cyfnod o oruchwyliaeth gydymffurfio ag amodau penodol. Gall y rhain gynnwys byw mewn cyfeiriad penodol, cyrffiw, gofyniad i beidio â chysylltu â chi, a chyfarfodydd gorfodol gyda'r gwasanaeth prawf. Os bydd troseddwr yn methu â chydymffurfio â'r amodau hyn neu'n cyflawni trosedd arall, efallai y rhoddir rhybudd iddo neu y bydd yn rhaid iddo fynd yn ôl i'r carchar.

Weithiau, caiff troseddwr ei ryddhau'n gynnar dan gynllun arbennig o'r enw 'Cynllun Cyrffiw Cadw yn y Cartref'. Dan y cynllun hwn, rhaid i droseddwr aros mewn cyfeiriad penodol yn ystod oriau penodol a gwisgo tag electronig i fonitro eu symudiadau.

Weithiau bydd troseddwr yn cael eu rhyddhau o'r carchar am gyfnod byr ar drwydded dros dro. Gallai hyn fod er mwyn mynd i angladd, cael triniaeth feddygol, neu baratoi ar gyfer dychwelyd i'r gymuned. Rhaid i droseddwr ddychwelyd i'r carchar ar ddiwedd eu trwydded dros dro.

I gael rhagor o wybodaeth, ewch i www.gov.uk a chwilio am 'probation'.

A fydd troseddwr yn cwblhau ei waharddiad gyrru cyfan?

Dan rai amgylchiadau, gall troseddwr sydd wedi'i wahardd rhag gyrru wneud cais i'r llys am gwtogi cyfnod ei waharddiad.

Fel arfer, gelwir y broses hon yn gais 'diddymu gwaharddiad'. Gall troseddwr wneud cais i'r llys am ddiddymu gwaharddiad ar ôl:

- dwy flynedd, os oedd y gwaharddiad am gyfnod o rhwng dwy a phedair blynedd;
- hanner cyfnod y gwahardd, os oedd y gwaharddiad am rhwng pedair a 10 mlynedd;
- pum mlynedd, os oedd y gwaharddiad am 10 mlynedd neu fwy (gan gynnwys gwaharddiad oes).

Rhaid i'r troseddwr gael rheswm da dros ofyn i'r gwaharddiad gael ei leihau: er enghraifft, os bu newid mewn amgylchiadau fel bod y troseddwr wedi datblygu anabled. Os bydd y llys yn gwrthod y cais, gall y troseddwr wneud cais arall ar ôl tri mis.

Mae'r gyfraith yn nodi cyfnod lleiaf y gwaharddiad gyrru ond gall llysoedd osod gwaharddiadau hirach, gan gynnwys gwaharddiadau oes. Mae'n ofynnol hefyd i lysoedd ystyried effaith dedfryd o garchar ar waharddiad rhag gyrru, a gall ymestyn gwaharddiad gyrru troseddwr os yw'r troseddwr yn treulio amser yn y carchar.

A fydda i'n cael gwybod pryd y bydd troseddwr yn cael ei ryddhau?

Os yw troseddwr yn cael ei ddedfrydu i 12 mis neu fwy o garchar am droseddau treisgar difrifol, penodol (sy'n cynnwys rhai troseddau gyrru difrifol), dylech gael gwahoddiad i ymuno â'r Cynllun Cysylltu â Dioddefwyr sy'n cael ei redeg gan y Gwasanaeth Prawf Cenedlaethol. Os byddwch chi'n ymuno â'r cynllun, dylech gael Swyddog Cyswllt Dioddefwyr.

Gallwch ymuno â'r cynllun pan fydd troseddwr yn cael ei ddedfrydu neu'n ddiweddarach, tra bydd yn dal i gyflawni ei ddedfryd o garchar. Mae hyn wedi'i gynnwys mewn dogfen gan y llywodraeth o'r enw'r 'Cod ymarfer i ddiodesfwyr troseddau'. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Gall eich Swyddog Cyswllt Dioddefwyr roi gwybod i chi, os dymunwch, am y camau allweddol yn nedfryd y troseddwr. Er enghraifft, gallant ddweud wrthyhych chi:

- os oes ystyriaeth yn cael ei rhoi i drosglwyddo troseddwr i garchar agored; neu
- os daw troseddwr yn gymwys i gael ei ystyried ar gyfer ei ryddhau.

Gallwch chi hefyd siarad â'ch Swyddog Cyswllt Dioddefwyr am yr amodau sydd ynghlwm wrth drwydded rhyddhau troseddwr ac efallai y gallwch ofyn i amodau penodol gael eu cynnwys yn y drwydded. Er enghraifft, gallwch ofyn am amod na ddylai'r troseddwr geisio cysylltu â chi na'ch teulu. Gallwch hefyd ofyn am ardal waharddedig, sy'n gwahardd y troseddwr rhag mynd yn agos at eich cartref neu weithle neu fan arall rydych chi'n teithio iddo'n aml.

I gael gwybod a oes gennych chi'r hawl i ymuno â'r Cynllun Cysylltu â Dioddefwyr, ffoniwch 0300 047 6325 neu anfonwch e-bost at vcenquiries@justice.gov.uk.

Os ydych chi'n poeni am garcharor fydd yn cael ei ryddhau neu fod carcharor yn cysylltu â chi heb fod arnoch eisiau hynny, gallwch ffonio'r Llinell Gymorth i Ddiodesfwyr sy'n cael ei rhedeg gan Wasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Mawrhydi (HMPPS). Ffoniwch 0300 060 6699 rhwng 9am a 4pm, o ddydd Llun i ddydd Gwener, neu anfonwch e-bost at victim.helpline@justice.gov.uk.

Crwneriaid

Barnwyr arbennig sy'n ymchwilio i farwolaethau neu farwolaethau treisgar neu annaturiol lle nad yw'r achos yn hysbys yw Crwneriaid. Mae hyn yn debygol o gynnwys y rhan fwyaf o farwolaethau ar y ffyrdd. Mae gan grwneriaid gymhwyster cyfreithiol. Awdurdodau lleol (neu gynghorau) sy'n eu penodi gyda chaniatâd y Prif Grwner a'r Arglwydd Ganghellor.

Pwrpas ymchwiliad crwner yw canfod pwy sydd wedi marw a sut, pryd a ble y buont farw, yn ogystal â manylion eraill i gofrestru'r farwolaeth. Gall yr ymchwiliad gynnwys cwest (gweler tudalen 89).

Y crwner sy'n gyfrifol am roi awdurdod i ryddhau'r corff ar gyfer claddu neu amloggi. Cyn i hyn ddigwydd, bydd crwner yn aml yn gorchymyn archwiliad post-mortem o'r corff (gweler tudalen 26) i helpu i ganfod achos y farwolaeth. Os bydd post-mortem yn cael ei gynnal a bod y crwner yn fodlon bod marwolaeth yn ganlyniad i achosion naturiol, byddant fel arfer yn dod â'u hymchwiliad i ben ac ni fyddant yn cynnal cwest.

Os yw rhywun yn debygol o wynebu cyhuddiadau troseddol am achosi'r farwolaeth, bydd y crwner fel arfer yn gohirio ei ymchwiliad hyd nes y daw'r achos troseddol i ben. Os bydd hyn yn digwydd, gall y crwner ddarparu 'tystysgrif o ffaith y farwolaeth' (sydd hefyd yn cael ei alw'n dystysgrif marwolaeth interim). Unwaith y bydd achos troseddol wedi dod i ben, dim ond os ydynt o'r farn bod "rheswm digonol" dros wneud hynny y gall y crwner ailddechrau'r ymchwiliad.

Os ydych chi, ar ôl treial, yn meddwl nad yw amgylchiadau'r farwolaeth yn glir o hyd, gallwch chi, neu gyfreithiwr sy'n eich cynrychioli (gweler tudalen 44), ofyn i'r crwner ystyried parhau â'i ymchwiliad a'i gwest. Bydd y crwner yn penderfynu a ddylent wneud hyn ai peidio. Os bydd y crwner yn parhau â'r ymchwiliad a'r cwest ar ôl i'r achos troseddol ddod i ben, rhaid i'w ganfyddiad o achos y farwolaeth gyd-fynd â chanlyniad y treial troseddol. Gallwch ofyn i swyddfa'r crwner am ragor o wybodaeth.

Ni all ymchwiliadau crwner roi bai troseddol na phenderfynu a ddylid cosbi rhywun neu a ddylai rhywun dderbyn iawndal. Penderfynir ar y pethau hyn drwy achosion troseddol (gweler Adran 3: Ymchwiliadau a chyhuddiadau troseddol) ac achosion sifil (gweler Adran 5: Alla i hawlio lawndal?). Fodd bynnag, os bydd ymchwiliad crwner yn dod o hyd i dystiolaeth sy'n awgrymu bod rhywun ar fai am y farwolaeth, gall y crwner drosglwyddo'r dystiolaeth i'r heddlu neu i Wasanaeth Eryl y Goron.

Caiff crwneriaid eu cynorthwyo gan swyddogion crwneriaid. Rhan o'u rôl yw rhoi gwybodaeth i chi, ac ateb unrhyw gwestiynau sydd gennych chi, am ymchwiliad y crwner. Weithiau bydd y rôl hon yn cael ei chyflawni gan staff eraill yn swyddfa'r crwner. Gall eich cyswllt yn yr heddlu ddweud wrthych sut i gysylltu â swyddfa'r crwner.

Cwestau

Gwrandawriad llys cyhoeddus yw cwest i ganfod ffeithiau'r farwolaeth. Mae cwest yn annhebygol o gael ei gynnal os bydd y crwner, ar ôl i achos troseddol ddod i ben, o'r farn bod yr holl dystiolaeth berthnasol wedi'i chlywed fel rhan o'r achos troseddol. Mae cwest hefyd yn annhebygol os canfyddir bod marwolaeth yn sgil achosion naturiol.

Os bydd cwest yn cael ei gynnal, bydd yn cael ei gynnal mewn llys neu adeilad arall fel neuadd y dref. Mae cwest yn wahanol i fathau eraill o wrandawriadau llys oherwydd nad oes erlyniad nac amddiffyniad.

Mewn rhai achosion, mae'n bosibl y bydd cwest yn cael ei gynnal gyda rheithgor. Gall hyn ddigwydd mewn rhai achosion sy'n codi materion diogelwch y cyhoedd, gan gynnwys achosion lle mae'r heddlu'n gysylltiedig (er enghraifft, os digwyddodd damwain angheuol ar ôl i'r heddlu ddilyn troseddwr).

Cyn cwest, gallwch chi neu gyfreithiwr sy'n eich cynrychioli, ofyn am gopiau o unrhyw ddogfennau a fydd yn cael eu defnyddio yn y cwest. Gall hyn gynnwys cofnodion meddygol, datganiadau tystion ac adroddiadau gan arbenigwyr. Weithiau bydd crwner yn penderfynu na ellir rhannu dogfen neu ran o ddogfen am resymau cyfreithiol.

Yn ystod y cwest, dylai'r crwner geisio egluro unrhyw dermau technegol sy'n cael eu defnyddio er mwyn i bawb ddeall beth sy'n cael ei ddweud.

Weithiau bydd un neu fwy o wrandawriadau'n cael eu cynnal cyn cwest i benderfynu beth fydd cwest yn ei gynnwys, pa ddogfennau y dylid eu cyflwyno a phwy ddylai roi dystiolaeth. Gelwir hyn yn 'adolygiad cyn cwest'. Gallwch chi, neu gyfreithiwr rydych chi'n ei ddefnyddio, fynd i adolygiad cyn cwest os ydych chi'n dymuno gwneud hynny. Mae gennych chi hawl i roi eich barn am yr hyn y dylai cwest ei gwmpasu, ond y crwner fydd yn gwneud y penderfyniad terfynol.

Rhoi tystiolaeth mewn cwest

Mewn cwest, bydd tystion fel arfer yn cael eu galw i roi tystiolaeth. Y crwner fydd yn penderfynu pwy ddylai roi tystiolaeth. Gall tystion gynnwys yr heddlu, staff meddygol, tystion arbenigol a llygad-dystion. Gellir caniatáu i berthynas neu ffrind i'r person sydd wedi marw hefyd weithredu fel tyst. Efallai y bydd pobl eraill rydych chi neu'ch cyfreithiwr yn credu sy'n dystion pwysig, a gallwch chi neu eich cyfreithiwr awgrymu'r bobl hyn i'r crwner.

Efallai y bydd yn rhaid i unrhyw un sydd wedi'i gyhuddo o drosedd, neu a allai gael ei gyhuddo o drosedd, mewn cysylltiad â'ch achos ddod i'r cwest fel tyst, er bod ganddynt yr hawl i beidio ag ateb cwestiynau a allai awgrymu eu heuogrwydd.

Weithiau, ni fydd unrhyw dystion yn cael eu galw i roi tystiolaeth. Efallai y bydd y crwner yn dal i ddefnyddio tystiolaeth a ddarparwyd mewn datganiad gan dyst, ond dim ond os bydd am gael esboniad manylach neu os bydd am ofyn cwestiynau y bydd yn galw tyst.

Os gofynnir i chi roi tystiolaeth, chi, ac aelodau eraill o'r teulu sy'n rhoi tystiolaeth, fydd fel arfer yn gwneud hynny yn gyntaf. Byddwch yn rhoi tystiolaeth 'dan lw'. Mae hyn yn golygu y byddwch yn tyngu llw i ddweud y gwir ar lyfr sanctaidd eich crefydd, os oes gennych un. Os yw'n well gennych, gallwch 'gadarnhau' (addo) y byddwch yn dweud y gwir.

Bydd y crwner yn gofyn cwestiynau i chi ac efallai y bydd yn gofyn i chi siarad am eich datganiad ysgrifenedig, os ydych chi wedi gwneud un. Efallai y bydd pobl eraill, a elwir yn 'bersonau â diddordeb', yn eich holi hefyd. Gallai hyn fod yn rhywun arall sy'n agos at y person a fu farw, neu eich cyfreithiwr. Gall aelodau'r rheithgor ofyn cwestiynau i chi hefyd, os oes rheithgor. Gall crwner hefyd ganiatáu i gyfreithiwr sy'n cynrychioli rhywun a gyhuddir o drosedd mewn cysylltiad â'r gwrthdrawiad ofyn cwestiynau i chi. Rhaid i bob cwestiwn ymwneud â ffeithiau'r farwolaeth. Y crwner fydd yn penderfynu a yw cwestiwn yn berthnasol.

Pan fydd pawb wedi gorffen gofyn cwestiynau, gallwch ddychwelyd i'ch sedd yn y llys ac aros i wrando ar weddill y gwrandawriad a'r tystion eraill os dymunwch chi. Gellir darllen rhywfaint o dystiolaeth ac nid oes angen i bob tyst fod yn bresennol.

Crynodeb a chasgliadau'r crwner

Pan fydd y crwner wedi clywed yr holl dystiolaeth, bydd yn rhoi crynodeb o'r prif bwyntiau. Gelwir hyn yn 'grynhoi'. Gall cyfreithiwr sy'n eich cynrychioli ofyn i'r crwner beth mae'r gyfraith yn ei ddweud am y casgliadau posibl y gallai'r crwner neu'r rheithgor eu gwneud.

Bydd y crwner, neu'r rheithgor os oes un, wedyn yn rhoi ei gasgliad. Byddant yn dweud pwy fu farw, a ble, pryd a sut y buont farw. Byddant yn rhoi'r penderfyniad cyfreithiol ynghylch yr hyn a ddigwyddodd, achos y farwolaeth, ac unrhyw 'ganfyddiadau' fel y ffeithiau a gyfrannodd at y farwolaeth.

Wrth roi achos y farwolaeth, gall y crwner neu'r rheithgor ddod i un o'r casgliadau canlynol:

- lladd anghyfreithlon
- marwolaeth ddamweiniol neu anffawd
- gwrthdrawiad traffig ar y ffordd
- achosion naturiol.

Gall y crwner neu'r rheithgor egluro eu rhesymau dros ddod i gasgliad. Weithiau, gall y crwner neu'r rheithgor roi esboniad hirach am y ffeithiau sy'n gysylltiedig â marwolaeth, a pham y daethant i'w casgliad. Mae hyn yn cael ei alw'n 'gasgliad naratif'.

Weithiau, gellir dod i gasgliad am 'wrthdrawiad traffig ar y ffordd' neu 'marwolaeth ddamweiniol' mewn achos er y gallai rhywun arall fod wedi achosi'r farwolaeth. Gall hyn fod yn ofidus, ond mae'n dal i fod modd dwyn cyhuddiadau troseddol (gweler tudalen 55) ac efallai y byddwch yn dal i allu gwneud hawliad am iawndal (gweler tudalen 97).

Adroddiadau i atal marwolaethau yn y dyfodol

Weithiau bydd ymchwiliad crwner yn dangos y gellid gwneud rhywbeth i atal marwolaethau eraill. Os yw'r crwner o'r farn bod hyn yn wir, rhaid iddo ysgrifennu 'adroddiad i atal marwolaethau yn y dyfodol' (adroddiad PFD) sy'n amlinellu pryderon diogelwch ar y ffyrdd a gododd yn ystod cwest. Bydd yr adroddiad hwn yn cael ei anfon at unrhyw sefydliad (neu berson) perthnasol a allai gymryd camau i fynd i'r afael â'r pryderon hyn.

Rhaid i unrhyw un sy'n cael adroddiad PFD ymateb yn ysgrifenedig i ddweud pa gamau y byddant yn eu cymryd. Gallwch ofyn i swyddog y crwner ddweud wrthyhych chi a oes adroddiad PFD yn cael ei ysgrifennu, ac at bwy y bydd yn cael ei anfon.

Os hoffech chi ddarllen adroddiad PFD ac unrhyw ymatebion, gallwch ofyn i swyddfa'r crwner neu fynd i www.judiciary.uk a chwilio am 'adroddiadau PFD'.

Bod yn bresennol mewn cwest

Gwrandawriad cyhoeddus yw cwest a gallwch fod yn bresennol os dymunwch chi. Nid oes rhaid i chi fynd i gwest os nad ydych yn rhoi tystiolaeth. Chi piau'r dewis yn llwyr.

Efallai y byddwch chi'n dymuno cael cynrychiolaeth gyfreithiol mewn cwest, ac mae gennych chi hawl i gael hynny. Edrychwch ar dudalen 89 i gael gwybodaeth am rôl cyfreithiwr mewn cwest a thudalen 44 i gael gwybodaeth am gyflogi cyfreithiwr.

Dylai swyddfa'r crwner ddweud wrthyhych chi a 'phersonau â diddordeb' eraill (gweler tudalen 90) dyddiad ac amser cwest, a lle bydd yn cael ei gynnal. Os na roddir gwybod i chi, gallwch ofyn i swyddfa'r crwner.

I'r rhan fwyaf o bobl, mae mynd i gwest yn brofiad newydd. Efallai y gall swyddfa'r crwner drefnu i chi ymweld â'r llys cyn y cwest.

Efallai y bydd rhywfaint o dystiolaeth a roddir mewn cwest yn peri gofid i chi, er enghraifft disgrifiadau neu ffotograffau o anafiadau. Gall y dystiolaeth gynnwys gwybodaeth bersonol am ffordd o fyw'r person a fu farw. Os byddwch chi'n ypsetio yn ystod cwest, gallwch adael y llys unrhyw bryd. Os byddwch chi'n gadael, efallai y bydd y crwner yn cytuno i ohirio'r cwest am gyfnod byr er mwyn i chi ddod at eich hun ac felly ni fyddwch chi'n colli unrhyw ran o'r cwest.

Rhaid recordio pob gwrandawriad cwest a gallwch chi neu eich cyfreithiwr ofyn am recordiad o'r gwrandawriad, ond codir ffi am hyn. Os na wnaethoch chi ddod i'r cwest, gallwch ofyn i swyddog y crwner beth yw cynnwys y recordiad, rhag ofn bod yna unrhyw beth nad ydych chi eisiau ei glywed oherwydd gallai beri gofid i chi.

Oherwydd bod cwestau'n cael eu cynnal yn gyhoeddus, gall rhywun a allai fod wedi achosi'r farwolaeth, a'u teulu neu eu ffrindiau, fod yn bresennol hefyd. Gall newyddiadurwyr fod yn bresennol ac adrodd ar yr hyn sy'n digwydd a gofyn am gael siarad â chi (gweler tudalennau 49 i 51). Efallai yr hoffech ofyn i deulu neu ffrindiau ddod i'r cwest gyda chi i'ch cefnogi chi. Gall swyddfa'r crwner ddweud wrthyh faint o seddi fydd ar gael ac efallai y byddant yn gallu cadw seddi ym mlaen ystafell y llys i chi.

Mae esboniad o ymchwiliad y crwner a phroses y cwest wedi'i gynnwys yn nogfen y llywodraeth o'r enw 'Canllawiau i Wasanaethau Crwneriaid'. Mae'r canllaw hwn hefyd yn nodi'r safonau y gallwch ddisgwyl eu derbyn gan swyddfa crwner a beth i'w wneud os nad ydych yn teimlo fod y safonau hynny wedi'u bodloni. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Efallai y gall Gwasanaeth Cymorth Llysoedd Crwneriaid ddarparu gwirfoddolwr hyfforddedig i siarad â chi am beth fydd yn digwydd mewn cwest ac eistedd gyda chi yn llys y crwner yn ystod y cwest. I gael gwybod a yw'r gwasanaeth ar gael, ffoniwch **0300 111 2141 neu anfonwch e-bost at helpline@ccss.org.uk, neu ewch i www.coronerscourtsupportservice.org.uk.**

Dweud eich dweud am gyfiawnder troseddol

Os oes gennych sylw neu bryder am y system cyfiawnder troseddol, mae gennych hawl i gael llais ac i'ch safbwynt gael ei ystyried. Gall codi llais hefyd helpu i wella cyfiawnder troseddol yn y dyfodol.

Efallai yr hoffech chi godi un neu fwy o bwyntiau gydag un neu fwy o sefydliadau cyfiawnder troseddol.

Eich cam cyntaf fydd penderfynu pa sefydliad y mae angen i chi gysylltu ag ef:

- **Mae heddluoedd** yn gyfrifol am gyswllt yr heddlu â theuluoedd (gweler tudalen 8) ac ymchwiliadau troseddol (gweler tudalen 55).
- **Gwasanaeth Erllyn y Goron (CPS)** sy'n gyfrifol am erlyn (gweler tudalen 60).
- **Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Mawrhydi (HMCTS)** sy'n gyfrifol am ddarparu adeiladau, cyfleusterau a staff llysoedd.
- **Mae barnwyr ac ynadon yn gwneud** penderfyniadau ynghylch pryd a sut y gwrandewir ar achosion a chanlyniadau'r achosion hynny. Dim ond drwy apelio y gellir herio'r penderfyniadau hyn (gweler tudalen 82).
- **Y Gwasanaeth Carchardai** sy'n gyfrifol am yr hyn sy'n digwydd i droseddwr (gweler tudalen 84).

Eich cam nesaf yw cael gwybod beth yw polisi cwynion y sefydliad rydych chi am gysylltu ag ef. Mae gan wahanol sefydliadau bolisiau cwynion gwahanol, ac mae'r polisiau hyn yn esbonio sut i ddweud eich dweud. Fel arfer, gallwch ddod o hyd i bolisi cwynion sefydliad ar ei wefan, neu ofyn i swyddog lleol sy'n gweithio i'r sefydliad hwnnw roi copi i chi.

Mae polisi cwynion fel arfer yn gofyn i chi gyflwyno sylwadau yn ysgrifenedig. Dylai egluro pwy fydd yn ymateb (swyddog cwynion neu rywun sy'n agos at eich achos fel arfer) a pha mor gyflym. Dylai pwy bynnag sy'n ymateb geisio ymateb i'ch sylwadau er eich boddhad chi. Efallai y byddwch chi hefyd yn gallu gofyn am gyfarfod.

Mae dogfen gan y llywodraeth o'r enw 'Cod Ymarfer ar gyfer Dioddefwyr Troseddau' (Cod Dioddefwyr) yn nodi safon y gwasanaethau y mae'n rhaid eu darparu i ddioddefwyr troseddau. Gallwch weld y ddogfen hon yn www.brake.org.uk/codes-and-standards.

Os na fyddwch chi'n fodlon ar yr ymateb cewch chi

Mae polisiâu cwyno fel arfer yn esbonio'r camau y gallwch eu cymryd os nad ydych chi'n fodlon ag ymateb. Fel arfer, mae hyn yn cynnwys rhoi'r cyfle i chi gael rhywun arall, fel rhywun uwch, i ystyried eich sylwadau.

Os ydych yn dal i fod yn anfodlon â'r ymateb rydych chi'n ei gael, gall polisi cynwion roi mwy o gyfleoedd i chi, fel gofyn i dîm arbenigol, neu fos y sefydliad i ailystyried eich sylwadau. Efallai y bydd cyfle hefyd i ofyn i asiantaeth annibynnol ystyried eich sylwadau. Er enghraifft, mae'r Swyddfa Annibynnol ar gyfer Ymddygiad yr Heddlu yn ymchwilio i gwynion am yr heddlu.

Dweud eich dweud wrth y llywodraeth

Sefydlwyd a rheoleiddir sefydliadau cyfiawnder troseddol, fel yr heddlu a Gwasanaeth Eryl y Goron, gan y llywodraeth, ac adrannau penodol o'r llywodraeth a'u gweinidogion sydd â chyfrifoldeb drostynt.

Os ydych chi'n teimlo nad yw eich pryderon wedi cael eu hateb gan sefydliad cyfiawnder troseddol a'ch bod yn dymuno i'r gweinidog perthnasol wybod am eich pryderon, mae gennych hawl i gysylltu â'r gweinidog hwnnw. Gall unrhyw sefydliad cyfiawnder troseddol gadarnhau i chi i ba weinidog o'r llywodraeth y maent yn atebol iddynt, ym mha adran, a sut i gysylltu â'r gweinidog hwnnw.

Gallwch ddewis cysylltu â gweinidog yn uniongyrchol, neu drwy eich AS. Gall eich AS hefyd gyfeirio eich cwyn at yr Ombudsmon Seneddol a Gwasanaeth Iechyd, sy'n gyfrifol am ymchwilio i gwynion am adrannau'r llywodraeth. I gael rhagor o wybodaeth ewch i www.ombudsman.org.uk neu ffoniwch 0345 015 4033.

I gael rhestr o gyrff y llywodraeth sy'n gyfrifol am gyfiawnder troseddol, gweler Adran 6: Mudiadau defnyddiol.

Os nad ydych chi'n siŵr sut i sicrhau bod eich llais yn cael ei glywed, neu os oes angen help arnoch i baratoi'r hyn rydych chi am ei ddweud, ffoniwch Wasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd Brake ar 0808 8000 401 neu anfonwch e-bost at help@brake.org.uk.

ADRAN 5

Alla i hawlio lawndal?

Alla i hawlio iawndal?

Gwybodaeth a chyngor am hawlio iawndal ar ôl marwolaeth ar y ffordd

Alla i hawlio iawndal?	97
Cyflogi cyfreithiwr	98
Talu eich cyfreithiwr	100
Cynigion o gymorth gan unigolion twyllodrus	101
Mathau o iawndal	102
Gweithdrefnau ar gyfer hawliadau yn dilyn gwrthdrawiad angheuol ar y ffordd	103

Alla i hawlio iawndal?

Does dim iawndal awtomatig ar gyfer pobl sydd wedi cael profedigaeth oherwydd damwain ar y ffordd. Fodd bynnag, gellir dyfarnu iawndal yn aml drwy broses gyfreithiol gan ddefnyddio cyfraith sifil, os byddwch yn cyfarwyddo cyfreithiwr i fynd ar drywydd hynny.

Er mwyn dyfarnu iawndal, mae cyfraith sifil yn mynnu bod yn rhaid o leiaf cael rhywun (fel arfer gyrrwr yn achos marwolaethau ar y ffordd) yn rhannol gyfrifol am farwolaeth. Weithiau, mae hyn yn bosibl hyd yn oed os na chafodd neb ei gyhuddo o drosedd neu ei gael yn euog o drosedd.

Fel rheol, caiff iawndal yna ei dalu gan gwmni yswiriant y sawl sy'n gyfrifol. Os nad oedd wedi'i hyswirio, neu os na ellir dod o hyd iddo, yna bydd sefydliad a elwir y Biwro Yswirwyr Moduron yn delio â'r hawliad. (Rhagor o wybodaeth ar gael yn www.mib.org.uk)

Gellir rhoi iawndal am wahanol bethau (gweler tudalennau 100 a 101). Fel arfer, penderfynir faint o iawndal a ddyfernir am y pethau hyn drwy negodi, ond weithiau bydd y penderfyniad yn cael ei wneud gan lys (gweler tudalen 104).

Gall cyfreithiwr sydd â'r cymwysterau a'r profiad priodol roi gwybod i chi a oes gennych hawliad am iawndal, mynd ar drywydd yr hawliad ar eich rhan a gweithio i sicrhau eich bod yn cael yr iawndal y mae gennych hawl iddo.

Yn ogystal â rhoi cyngor i chi am hawlio iawndal, bydd cyfreithiwr profiadol yn gallu helpu gyda materion eraill, gan gynnwys:

- gwneud cais am fudd-daliadau gan y llywodraeth y mae gennych hawl iddynt
- eich helpu i baratoi datganiad dioddefwr
- cynrychiolaeth mewn cwest (gweler tudalen 89).

Dylai eich cyfreithiwr hefyd eich cefnogi chi a'ch teulu yn ystod unrhyw achos troseddol.

Cyfarwyddo cyfreithiwr i fynd ati i hawlio iawndal

I hawlio iawndal, rhaid i chi gyfarwyddo cyfreithiwr. Fe'ch cynghorir i ddefnyddio cyfreithiwr sy'n arbenigo mewn achosion o anafiadau angheuol ac sy'n gymwys i weithredu yn y wlad sydd ag awdurdodaeth.

Dylai cyfreithiwr rydych chi'n ystyried ei ddefnyddio gytuno i gwrdd â chi am ddim i ddechrau. Efallai yr hoffech gwrdd â mwy nag un cyfreithiwr i sicrhau eich bod yn dewis yr un gorau i chi.

Mae'r sefydliadau canlynol yn darparu rhestrau o gyfreithwyr sy'n arbenigo mewn achosion anafiadau angheuol:

- **Cymdeithas y Cyfreithwyr Anafiadau Personol (APIL)**
ffoniwch 0115 943 5400 neu ewch i www.apil.org.uk
- **Cymdeithas y Cyfreithwyr Damweiniau ar y Ffordd (MASS)**
ffoniwch 0117 925 9604 neu ewch i www.mass.org.uk

Dyma rai cwestiynau y gallwch eu gofyn i'ch helpu i benderfynu pa gyfreithiwr i'w ddewis:

- Ydych chi'n credu bod gen i hawliad cryf ac ydych chi'n fodlon derbyn fy achos?
- Ydych chi'n gymwys i ymarfer o fewn awdurdodaeth y wlad lle digwyddodd y ddamwain?
- Pa brofiad sydd gennych chi o ddelio ag achosion tebyg? Allwch chi roi enghreifftiau i mi a'u canlyniadau?
- Sawl achos tebyg ydych chi wedi delio â nhw yn ystod y pum mlynedd diwethaf?
- Pa arbenigedd sydd gennych chi sy'n berthnasol i fy achos?
- Pa ffioedd ydych chi'n eu codi?
- Pa drefniadau allwch chi eu rhoi ar waith ar gyfer talu'r ffioedd hyn?
- A fydd unrhyw iawndal y byddaf yn ei dderbyn yn cael ei leihau i dalu ffioedd cyfreithiol?
- A fydd yn rhaid i mi dalu unrhyw gostau cyfreithiol os byddaf yn colli, ac os felly, faint fydd yn rhaid i mi ei dalu?

- A fydd yn rhaid i mi dalu ffi llwyddo os byddaf yn ennill fy achos, ac os felly, faint fydd yn rhaid i mi ei dalu?
- Fyddwch chi'n delio â'm hachos eich hun yn llwyr, neu'n cynnwys cydweithwyr?
- Os ydych chi'n bwriadu cynnwys cydweithwyr, faint o ran fyddan nhw'n ei chael, ac os oes llawer ohonyn nhw, alla i gwrrd â nhw nawr?
- Sut byddwn ni'n cyfathrebu yn ystod y broses? A fyddwch chi ar gael i egluro pethau i mi ac ateb fy nghwestiynau'n rheolaidd drwy gyfarfodydd, negeseuon e-bost neu dros y ffôn?
- A ydych chi'n aelod o APIL a/neu MASS?

Mae'n bwysig eich bod yn llofnodi cytundeb rydych chi'n ei ddeall yn drwyadl ac yn ei ystyried yn deg gyda'ch cyfreithiwr.

Mae hefyd yn ddefnyddiol i gadw nodiadau o sgysiau gyda'ch cyfreithiwr a chopiau o ohebiaeth, er mwyn i chi allu cadw golwg ar eich hawliad.

Peidiwch ag oedi cyn ymgynghori â chyfreithiwr. Os oes gennych siawns dda o gael lawndal, bydd y cyfreithiwr rydych chi'n ei ddewis eisiau gweithio ar eich achos cyn gynted ag y bo modd. Gall gymryd amser i gasglu tystiolaeth i gefnogi eich achos, a pho gynharaf y byddwch yn cyflogi cyfreithiwr, y cynharaf y gellir dyfarnu iawndal.

Rhaid cyflwyno'r rhan fwyaf o hawliadau o fewn tair blynedd i ddyddiad y farwolaeth, er weithiau rhaid gwneud hawliadau o fewn dwy flynedd. Os digwyddodd y ddamwain dramor, gall y terfynau amser ar gyfer hawliadau fod yn fyrrach, a gallant fod yn flwyddyn neu lai.

Efallai y gall eich cyfreithiwr hefyd ofyn i Daliadau Interim (gweler tudalen 104) gael eu gwneud cyn unrhyw setliad terfynol.

I gael rhestr o gwmnïau cyfreithwyr sy'n arbenigo mewn achosion anafiadau angheuol ac sydd wedi ymrwymo i God Ymddygiad Cyfreithwyr Brake ar gyfer cefnogi dioddefwyr damweiniau ar y ffyrdd, gweler tudalen 116.

Talu eich cyfreithiwr

Mae gwahanol ffyrdd o ariannu hawliad am iawndal a dylech siarad â'ch cyfreithiwr am yr opsiynau sydd ar gael. Gwnewch yn siŵr eich bod yn deall beth yn union y gallai fod yn rhaid i chi dalu amdano os byddwch yn ennill neu'n colli eich hawliad.

Mae rhai pobl yn talu eu cyfreithiwr wrth fynd yn eu blaen, naill ai oherwydd bod ganddynt yr arian i wneud hynny, neu oherwydd bod ganddynt bolisi yswiriant sy'n talu costau a threuliau cyfreithiol. Gall eich cyfreithiwr eich helpu i edrych ar unrhyw bolisiau yswiriant i weld a oes gennych yswiriant ar gyfer ffioedd cyfreithiol. Mae rhai polisiau yswiriant yn gosod terfyn ar faint y byddant yn ei dalu tuag at gostau cyfreithiol.

Dylech siarad â'ch cyfreithiwr ynghylch beth fydd yn digwydd pan gyrhaeddir y terfyn hwn.

Fel arfer, mae'n bosibl talu i'ch cyfreithiwr ar ddiwedd yr achos. Os byddwch chi'n ennill eich achos, mae'n debyg y bydd yn rhaid i'r sawl rydych chi'n hawlio iawndal ganddo dalu rhywfaint o'ch ffioedd cyfreithiol.

Nid oes gan lawer o bobl yr arian i dalu i gyfreithiwr fynd ar drywydd hawliad ar eu rhan. Fodd bynnag, dylai fod yn bosibl dod i gytundeb gyda'ch cyfreithiwr sy'n golygu na fydd yn rhaid i chi dalu dim, hyd yn oed os byddwch yn colli eich hawliad.

Yn dibynnu ar y cytundeb rydych chi'n ei lofnodi gyda'ch cyfreithiwr, efallai y bydd yn rhaid i chi hefyd dalu ffioedd ychwanegol i'ch cyfreithiwr o'ch iawndal, fel 'ffi llwyddo' am ennill eich achos.

Ceir cyfreithiau cymhleth sy'n rheoli sut y caiff cyfreithwyr eu talu mewn achosion iawndal. Mae'n bwysig eich bod yn deall, o'r dechrau, sut mae eich cyfreithiwr yn bwriadu talu costau eich hawliad ac unrhyw ffioedd y gallech fod yn bersonol atebol amdanynt, ar unrhyw adeg, os byddwch yn ennill neu'n colli eich hawliad.

Mae'n bwysig nad ydych yn lofnodi cytundeb a fyddai'n golygu bod eich cyfreithiwr yn cael swm mawr o'ch taliad yn afresymol os byddwch yn ennill eich achos. Dylech hefyd gael eich gwarchod rhag gorfod talu costau cyfreithiol drud os byddwch chi'n colli eich achos.

Cynigion o gymorth gan unigolion twyllodrus

Gall rhywun a elwir yn asesydd hawliadau, cwmni trin hawliadau, neu gwmni rheoli hawliadau, gynnig mynd ar drywydd eich hawliad ar eich rhan, yn aml ar sail 'dim ennill, dim ffi'. Dydyn nhw ddim yn gyfreithwyr anafiadau personol, ac nid ydynt yn gymwys nac yn cael eu rheoleiddio i safonau cyfreithwyr.

Efallai y bydd rhywun sy'n cynrychioli cwmni yswiriant y gyrrwr hefyd yn cysylltu â chi, gan gynnig setlo'ch hawliad yn uniongyrchol ac yn gyflym, heb i chi orfod cyfarwyddo cyfreithiwr.

Peidiwch â derbyn y cynigion hyn o gymorth. Os byddwch chi'n gwneud hynny, ni fyddwch yn cael eich cynrychioli'n annibynnol gan gyfreithiwr sydd â'r cymwysterau priodol, a gallech chi dderbyn llai o iawndal o lawer nag y mae gennych hawl iddo.

Cwyno neu newid cyfreithiwr

Os ydych chi, ar unrhyw adeg, yn anhapus gyda'r gwasanaeth rydych yn ei gael gan eich cyfreithiwr, gallwch ofyn am gael siarad â'r unigolyn yng nghwmni eich cyfreithiwr sy'n gyfrifol am ofalu am gleientiaid. Gelwir y person hwn yn aml yn 'bartner cwynion'.

Os ydych chi'n dal i fod yn anfodlon, efallai y bydd modd newid cyfreithiwr. Os oes gennych chi gŵyn am gyfreithiwr anafiadau personol, gallwch gwyno wrth yr ombwdsmon cyfreithiol. Ffoniwch 0300 555 0333 neu ewch i www.legalombudsman.org.uk.

Mathau o iawndal

Rhestrir rhai mathau o hawliadau am iawndal isod. Efallai y bydd eich cyfreithiwr yn eich cyngori i wneud un o'r hawliadau hyn, nifer ohonynt neu ddim un ohonynt. Mae pob hawliad yn dibynnu ar bennu rhyw atebolrwydd (neu fai).

1. Honiadau dibyniaeth

Mewn rhai amgylchiadau, gall pobl a oedd yn ddibynnol yn ariannol (neu a oedd yn disgwyl dod yn ddibynnol yn ariannol) ar berson sydd wedi marw hawlio am gollir cymorth hwnnw. Hawliad dibyniaeth ariannol yw'r enw am hyn. Nid yw'r swm y gellir ei hawlio wedi'i bennu. Mae'n dibynnu ar faint o gefnogaeth a ddarparwyd gan y person sydd wedi marw a sut y byddai hynny wedi parhau yn y dyfodol.

Mae hawliad dibyniaeth yn aml yn cynnwys hawliad am gollir incwm neu am gollir gwasanaethau a ddarparwyd gan berson sydd wedi marw, fel gofal plant, DIY, neu swyddi domestig eraill.

Os ydych chi'n gwneud hawliad am ddibyniaeth drosoch eich hun, neu ar ran rhywun arall, fel plentyn, bydd eich cyfreithiwr yn eich helpu i ystyried yr holl golledion ac yn eich helpu i gyfrifo faint i'w hawlio i gyd. Efallai y bydd angen tystiolaeth gan gynnwys cofnodion incwm a chyflogaeth i brofi hawliadau dibyniaeth.

2. Dyfarniadau profedigaeth

Efallai y bydd gan rai pobl hawl i ddyfarniad profedigaeth sefydlog, statudol, sy'n £15,120 ar hyn o bryd. Dim ond i wraig, gŵr neu bartner sifil neu bartner sy'n cyd-fyw â rhywun sydd wedi marw, neu rieni plentyn o dan 18 oed sydd wedi marw, y mae hyn yn daladwy. Gall eich cyfreithiwr ddweud wrthyfych a ydych yn gymwys ar gyfer y dyfarniad hwn.

3. Y sioc a ddiodefodd pobl mewn profedigaeth

Efallai y gallwch hawlio arian am yr anaf seicolegol rydych wedi'i ddiodefod o ganlyniad i'ch profedigaeth. Ceir meini prawf llym ynghylch pwy all hawlio. Os nad ydych yn bodloni'r meini prawf hyn, efallai na fyddwch chi'n gallu hawlio, er eich bod wedi dioddef trawma sylweddol.

4. Dioddefaint rhywun sydd wedi marw

Os bu rhywun farw ar ôl goroesi am gyfnod, efallai y bydd yn bosibl hawlio iawndal am eu poen a'u dioddefaint. Mae'r swm y gellir ei hawlio yn seiliedig ar faint o amser y mae'r person wedi'i ddiodefdef a maint eu hymwybyddiaeth neu eu dioddefaint.

5. Costau claddu neu amlogi

Efallai y bydd yn bosibl gwneud hawliad am gostau angladd (claddu neu amlogi) a threuliau cysylltiedig, megis carreg fedd. Dylech chi gadw pob derbynnneb.

6. Hawliadau am anafiadau

Os cawsoch chi, neu unrhyw un sy'n agos atoch, eich anafu yn y ddamwain, mae'n bwysig cael gwybod a allwch chi wneud hawliad am yr anafiadau a'r colledion hynny sy'n deillio o anafiadau. Bydd eich cyfreithiwr yn eich cynghori.

Paratoi a negodi eich hawliad

Bydd eich cyfreithiwr yn paratoi eich hawliad drwy gasglu tystiolaeth, megis prawf o enillion y sawl a fu farw yn y gorffennol.

Unwaith y bydd eich cyfreithiwr wedi paratoi eich hawliad, bydd yn cysylltu â chwmni yswiriant yr unigolyn rydych chi'n gwneud hawliad yn ei erbyn (sy'n cael ei alw'n 'yr ochr arall'). Os bydd yr ochr arall yn cyfaddef atebolrwydd, bydd eich cyfreithiwr yn dechrau negodi gyda nhw i benderfynu faint o iawndal y dylent ei dalu.

Efallai y bydd yr ochr arall yn ceisio dadlau bod eich hawliad yn rhy uchel. Er enghraifft, os ydych chi'n mynd ar drywydd hawliad am ddibyniaeth, efallai y byddant yn dadlau na fyddai'r person sydd wedi marw wedi ennill cymaint o arian yn y dyfodol ag y mae eich cyfreithiwr yn honi. Gall y trafodaethau gymryd amser hir ond mae'r rhan fwyaf o hawliadau lle mae rhywun wedi cyfaddef atebolrwydd yn cael eu setlo drwy negodi heb orfod mynd i'r llys.

Gall gwybod bod cyfreithwyr a chwmnïau yswiriant yn negodi ynghylch gwerth eich colled fod yn brofiad trallodus, yn enwedig os yw'n cymryd amser i ddatrys eich achos. Gofynnwch i'ch cyfreithiwr roi'r wybodaeth ddiweddaraf i chi'n gyson am hynt eich achos.

Cynigion a wneir yn ystod trafodaethau

Gall eich cyfreithiwr a'r ochr arall gynnig iawndal yn ystod y trafodaethau. Gellir gwneud cynigion dros y ffôn, mewn cyfarfod, llythyr neu e-bost. Mae rhai cynigion yn cael eu gwneud heb dderbyn unrhyw atebolrwydd.

Mae gan y naill ochr neu'r llall yr hawl i dderbyn neu wrthod cynnig. Dylai eich cyfreithiwr roi gwybod i chi am unrhyw gynnig a gewch, y risgiau sy'n gysylltiedig â derbyn neu beidio, a'ch helpu i ddod i benderfyniad. Dylech ystyried pob un cynnig o ddifrif.

Os yw hawliad yn debygol o gymryd peth amser, efallai y bydd yn bosibl cael taliad cynnar, rhannol a elwir yn Daliad Interim, i helpu talu costau fel treuliau angladd. Gall hyn eich helpu os ydych chi'n wynebu caledi ariannol o ganlyniad i'ch profedigaeth.

Mynd i'r llys

Os na ellir cytuno ar eich iawndal drwy drafod, neu os nad oes neb yn cyfaddef atebolrwydd, efallai y bydd eich cyfreithiwr yn dechrau cymryd camau cyfreithiol yn erbyn yr ochr arall.

Hyd yn oed ar ôl i gamau cyfreithiol ddechrau, mae eich cyfreithiwr yn debygol o barhau i geisio negodi setliad gyda'r ochr arall.

Weithiau, bydd yr ochr arall yn gwneud cynnig derbyniol ychydig cyn i achos gael ei glywed yn y llys.

Os na ellir dod i gytundeb, bydd eich hawliad yn cael ei glywed mewn Llys Sirol neu yn yr Uchel Lys gan farnwr.

Nid oes sicrwydd o lwyddo yn y llys. Does dim modd rhagweld penderfyniad barnwr ymlaen llaw. Gall hefyd gymryd amser hir i achosion llys gael eu clywed.

Rhaid i'r llys gymeradwyo setliadau mewn achosion sy'n cael eu cyflwyno ar ran plant o dan 18 oed. Yn y rhan fwyaf o achosion, caiff unrhyw arian a ddyfernir i blant ei gadw a'i weinyddu gan y llys mewn cyfrif arbennig nes bydd y plentyn yn 18 oed.

ADRAN 6

Mudiadau defnyddiol

Mudiadau defnyddiol

Yma, fe gewch chi fanylion mudiadau a allai eich cefnogi ar ôl damwain ar y ffordd. Mae'r rhain yn cynnwys:

- Mudiadau sy'n cefnogi dioddefwyr damweiniau ar y ffyrdd
- Mudiadau sy'n cefnogi dioddefwyr troseddau
- Mudiadau sy'n cefnogi pobl sydd mewn profedigaeth oherwydd unrhyw achos
- Mudiadau sy'n ymgyrchu dros symudedd diogel ac iach
- Cyrff y Llywodraeth sy'n gyfrifol am gyfiawnder troseddol a diogelwch ar y ffyrdd
- Eich cynrychiolwyr gwleidyddol

Gallwch gysylltu â'r cymdeithasau hyn yn uniongyrchol gan ddefnyddio'r wybodaeth a ddarperir.

Gall Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrrd Brake eich helpu i gael y cymorth sydd ei angen arnoch gan bobl a gwasanaethau yn eich cymuned. Ffoniwch **0808 8000 401** neu e-bostio **help@brake.org.uk**.

Rhestrir mwy o fudiadau yn **www.brake.org.uk/orgs**.

Gweler tudalen 116 am restr o gwmnïau cyfreithwyr sy'n arbenigo mewn achosion anafiadau angheuol.

Mudiadau sy'n cefnogi dioddefwyr damweiniau ar y ffyrdd

Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd Brake

www.brake.org.uk

Mae Brake yn elusen diogelwch ar y ffyrdd sy'n gweithio gyda chymunedau a mudiadau ledled y DU i atal trychineb marwolaethau ac anafiadau ar y ffyrdd, gwneud strydoedd a chymunedau'n fwy diogel i bawb, a chefnogi pobl sydd wedi cael profedigaeth ac wedi cael eu hanafu'n ddifrifol ar y ffyrdd.

Mae Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd Brake yn wasanaeth arbenigol, cyfrinachol, rhad ac am ddim i unrhyw un sydd mewn profedigaeth neu wedi cael anaf difrifol mewn damwain ar y ffordd, neu unrhyw un sy'n cefnogi dioddefwr damwain ffordd. Mae'r gwasanaeth yn cynnig cefnogaeth emosiynol ac ymarferol, gwybodaeth a mynediad at wasanaethau cefnogi lleol a chymorth cyfreithiol. Gall gweithwyr achos a enwir hefyd siarad â swyddogion ar eich rhan i sicrhau bod gennych lais, a'ch rhoi mewn cysylltiad â phobl sydd wedi cael profedigaeth debyg.

Ffoniwch y Gwasanaeth Cenedlaethol i Ddioddefwyr Damweiniau Ffyrdd ar **0808 8000 401**

(Llun-Gwen 10yb-4yh) neu e-bostiwch help@brake.org.uk.

Mae Brake hefyd yn:

- ymgyrchu dros bolisiau a buddsoddiadau sy'n seiliedig ar dystiolaeth i alluogi pawb i gael mynediad at symudedd diogel ac iach
- gweithio gydag ysgolion a theuluoedd, cymunedau a chwmnïau i hyrwyddo achos diogelwch ar y ffyrdd a chodi ymwybyddiaeth o faterion allweddol sy'n ymwneud â diogelwch ar y ffyrdd
- cydlynu Wythnos Diogelwch ar y Ffyrdd, ymgyrch diogelwch ar y ffyrdd flynyddol fwyaf y DU.
- helpu mudiadau sy'n cyflogi pobl sy'n gweithio fel gyrwyr i reoli risgiau ar y ffyrdd sy'n gysylltiedig â gwaith
- cefnogi gweithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda dioddefwyr damweiniau ar y ffyrdd.

RoadPeace

www.roadpeace.org

Mae RoadPeace yn darparu cymorth a gwybodaeth i bobl sydd wedi cael profedigaeth neu wedi cael anaf difrifol yn sgil damwain ar y ffordd. Maen nhw'n cynnig cymorth drwy eu llinell gymorth, eu gwasanaeth cyfeillio, rhaglenni cymorth trawma, rhwydwaith o grwpiau lleol a gweithgareddau cofio gan gynnwys placiau Cofiwch Fi ar ochr y ffordd.

Mae gan RoadPeace amrywiaeth eang o ganllawiau cyfreithiol ar ôl damweiniau sy'n gallu helpu teuluoedd i ganfod eu ffordd drwy'r system cyfiawnder troseddol ac mae eu Panel Cyfreithiol yn rhoi cyngor ar iawndal sifil. Mae'r elusen hefyd yn ymgyrchu i wella hawliau dioddefwyr ac ymateb y system cyfiawnder troseddol i beryglon ar y ffordd, ac i roi mwy o flaenoriaeth i leihau nifer y dioddefwyr yn y dyfodol.

Llinell gymorth 0845 4500 355 (Llun-Gwener 9yb-5yh) neu helpline@roadpeace.org

Swyddfa 020 7733 1603 neu info@roadpeace.org

SCARD (Cymorth a Gofal ar ôl Marwolaethau ac Anafiadau ar y Ffordd) a CADD (Ymgyrch yn Erbyn Yfed a Gyrru)

www.scard.org.uk

www.cadd.org.uk

Mae SCARD a CADD yn gweithio gyda'i gilydd i roi cefnogaeth emosiynol ac ymarferol i bobl sydd wedi colli rhywun annwyl iddynt mewn damwain, ac yn tynnu sylw at beryglon gyrru dan ddylanwad diod neu gyffuriau. Mae'r elusennau'n cynnig cymorth ymarferol, cyfreithiol ac emosiynol i helpu unrhyw un sydd wedi cael profedigaeth neu wedi cael anaf mewn damwain ffordd.

Llinell gymorth 0345 123 5542 (7 diwrnod yr wythnos, 9yb-9yh gan gynnwys gwyliau banc)

Ymholiadau â'r swyddfa 01924 562252 neu info@scard.org.uk

Gwasanaeth Cymorth Llysoedd Crwneriaid

www.coronerscourtsupportservice.org.uk

Mae'r Gwasanaeth Cymorth Llysoedd Crwneriaid yn cynnig cefnogaeth emosiynol ac ymarferol i bobl sydd wedi cael profedigaeth sy'n wynebu cwest. Gall gwirfoddolwyr hyfforddedig gynnig arweiniad ar weithdrefnau yn y llys.

Ffoniwch 0300 111 2141 (Dydd Llun-Dydd Gwener, 9yb-7yh; dydd Sadwrn, 9am-2pm) neu anfonwch e-bost at helpline@ccss.org.uk.

Mudiadau sy'n cefnogi dioddefwyr troseddau

Cymorth i Ddioddefwyr

www.victimsupport.org.uk

Elusen yw Cymorth i Ddioddefwyr sy'n cefnogi pobl yr effeithiwyd arnynt gan droseddau a digwyddiadau trwmmatig yng Nghymru a Lloegr. Gall staff a gwirfoddolwyr hyfforddedig ddarparu gwybodaeth a chynghor, cymorth emosiynol ac ymarferol, eiriolaeth, help i lywio drwy'r system cyfiawnder troseddol.

Llinell Gymorth Am Ddim 08 08 16 89 111 (24 awr y dydd, 7 diwrnod yr wythnos)

Gwasanaeth Tystion Cynghor ar Bopeth

www.citizensadvice.org.uk/witness

Cefnogaeth annibynnol yn rhad ac am ddim i dystion yr erlyniad a'r amddiffyniad ym mhob llys troseddol yng Nghymru a Lloegr.

Mae gwirfoddolwyr hyfforddedig yn rhoi gwybodaeth ymarferol am y broses, yn ogystal â chymorth emosiynol i helpu tystion i deimlo'n fwy hyderus pan fyddant yn rhoi tystiolaeth.

Ffoniwch 0300 332 1000

London Victim and Witness Service

www.londonvws.org.uk

Mae London Victim and Witness Service (LVWS) yn wasanaeth cefnogi ar gyfer trigolion Llundain yr effeithiwyd arnynt gan droseddau, neu a fu'n dyst iddynt. Mae'r gwasanaeth yn darparu cefnogaeth i oedolion sy'n dioddef troseddau, mynediad at gyfiawnder adferol a chefnogaeth i dystion sy'n dod i'r llys.

Ffoniwch 0808 16 89 291

Mudiadau sy'n cefnogi pobl sydd wedi cael profedigaeth oherwydd unrhyw achos

Cyngor ar Bopeth

Gall eich swyddfa Cyngor ar Bopeth lleol ddarparu cyngor cyfrinachol, diduedd, gan gynnwys ar faterion ariannol a chyfreithiol yn rhad ac am ddim.

I ddod o hyd i'ch cangen leol, ewch i www.citizensadvice.org.uk

Gofal Galar Cruse

Ffoniwch 0808 808 1677 neu ewch i www.cruse.org.uk

Ar gyfer plant a phobl ifanc ewch i www.hopeagain.org.uk

Y Samariaid

Mae gan y Samariaid linell gymorth 24 awr ar gyfer unrhyw un mewn angen.

Ffoniwch 116 123 neu ewch i www.samaritans.org

Gweithredu Cymdeithasol y Crynwyr

Mae Gweithredu Cymdeithasol y Crynwyr yn darparu cymorth ymarferol i bobl sy'n cael trafferth gyda chostau angladd. Ffoniwch 020 8983 5055, e-bostwch downtoearth@qsa.org.uk neu ewch i quakersocialaction.org.uk.

Os yw partner wedi marw:

WAY (Gweddw ac Ifanc)

Mae WAY yn cynnig rhwydwaith cymorth rhwng cymheiriaid i unrhyw un sydd wedi colli partner cyn eu pen-blwydd yn 51 oed.

www.widowedandyoung.org.uk

Os yw plentyn neu berthynas i blentyn wedi marw:

Child Bereavement UK

Ffoniwch 0800 02 888 40 neu ewch i www.childbereavementuk.org.

Llinell Gymorth Marwolaethau Plant

Ffoniwch 0800 282 986 neu 0808 800 6019 os ydych yn ffonio o ffôn symudol neu ewch i www.childdeathhelpline.org.uk

The Compassionate Friends

Ffoniwch 0345 123 123 (dydd Llun i ddydd Gwener 9.30-4.30), e-bostwch helpline@tcf.org.uk neu ewch i www.tcf.org.uk.

Care for the Family

Ffoniwch 029 2081 0800 neu ewch i www.careforthefamily.org.uk

Winston's Wish

Ffoniwch 08088 020 021 neu ewch i www.winstonswish.org

Cymdeithasau trefnwyr angladdau

Mae'r cymdeithasau canlynol yn darparu rhestrau o drefnwyr angladdau sy'n dilyn cod ymarfer.

Cymdeithas Genedlaethol y Trefnwyr Angladdau

Ffoniwch 0121 711 1343 neu ewch i www.nafd.org.uk

Cymdeithas Genedlaethol y Trefnwyr Angladdau

Ffoniwch 0121 711 1343 neu ewch i www.nafd.org.uk

Cymdeithas Genedlaethol y Trefnwyr Angladdau Perthynol ac Annibynnol

Ffoniwch 0345 230 6777 neu 01279 726 777 neu ewch i www.saif.org.uk

The Good Funeral Guide

Ffoniwch 07557 684 515 neu ewch i www.goodfuneralguide.co.uk

Yr Ymgyrch dros Angladdau Teg

Ffoniwch 0208 983 5030 neu ewch i fairfuneralscampaign.org.uk

Mudiadau sy'n ymgychu dros symudedd diogel ac iach

RoSPA (Y Gymdeithas Frenhinol er Atal Damweiniau)

www.rospa.com

Mae adran diogelwch y ffyrdd RoSPA yn codi ymwybyddiaeth o achosion gwrthdrawiadau ar y ffordd ac yn hyrwyddo mesurau i helpu i'w hatal. Dydy'r elusen hon ddim yn darparu gwasanaethau cefnogi i ddioddefwyr damweiniau ar y ffyrdd.

Ffoniwch 0121 248 2000 neu e-bostio help@rospa.com

Yr Ymgyrch dros Drafnidiaeth Well

www.bettertransport.org.uk

Yn hyrwyddo trafndiaeth gynaliadwy a chyhoeddus.

Living Streets

www.livingstreets.org.uk

Yn hyrwyddo diogelwch a hygyrchedd i gerddwyr.

Sustrans

www.sustrans.org.uk

Ei gwneud yn haws i bobl gerdded a beicio drwy greu manau sy'n addas ar gyfer cerdded a beicio; cefnogi cymunedau i gael y cyfle a'r gallu i gerdded, beicio, sgwtio ac olwynio; a gweithio gyda'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau i greu polisïau sy'n gwneud cerdded a beicio yn ddewis mwy deniadol.

BUSK

www.busk-uk.co.uk

Mae BUSK yn gweithio gyda'r diwydiant bysiau mini a bysiau moethus a darparwyr trafndiaeth i deithwyr eraill i hyrwyddo teithiau diogel i bob teithiwr. Mae'r elusen yn arbenigo mewn cludiant o'r cartref i'r ysgol, triptiau ysgol yn y DU ac ymweliadau ysgol i wledydd tramor. Mae BUSK yn darparu gwasanaethau am ddim i rieni ac ysgolion ac mae'n rhedeg gwasanaeth marciau sêr annibynnol ar gyfer y diwydiant bysiau moethus sy'n seiliedig ar ddiogelwch a chydymffurfiaid cyfreithiol.

Ffoniwch 01495 981185 neu e-bostio buskuk@btinternet.com

Cyrff y Llywodraeth sy'n gyfrifol am gyfiawnder troseddol

Gwasanaeth Erlyn y Goron

Gwasanaeth Erlyn y Goron (CPS) yw'r brif asiantaeth sy'n gyfrifol am erlyn achosion troseddol yr ymchwiliwyd iddynt gan yr heddlu yng Nghymru a Lloegr. Mae'n gweithio o swyddfeydd rhanbarthol.

I ddod o hyd i fanylion cyswllt eich swyddfa CPS leol, ewch i www.cps.gov.uk

Y Weinyddiaeth Cyfiawnder (MoJ)

www.gov.uk/moj

Y Weinyddiaeth Gyfiawnder (MoJ) sy'n gyfrifol am y rhannau hyn o'r system gyfiawnder:

- Llysoedd
- Carchardai
- Gwasanaethau Prawf
- Canolfan ymbresenoli

Mae'r Weinyddiaeth Gyfiawnder yn gweithio gydag adrannau ac asiantaethau eraill y llywodraeth.

Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Mawrhydi

www.gov.uk/hmpps

Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Mawrhydi sy'n gweithredu dedfrydau a roddir gan y llysoedd, yn y ddalfa ac yn y gymuned, ac yn adsefydlu pobl yn ei ofal drwy addysg a chyflogaeth.

Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM

www.gov.uk/hmcts

Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM sy'n gyfrifol am weinyddu llysoedd a thribiwnlysoedd troseddol, sifil a theulu yng Nghymru a Lloegr.

Cyrff y Llywodraeth sy'n gyfrifol am ddiogelwch ar y ffordd

Mae cyrff y llywodraeth a restrir isod yn gyfrifol am reoleiddio diogelwch ar y ffordd ac am addysgu yn y maes hwnnw. Gallwch gysylltu â'r sefydliad perthnasol yn uniongyrchol os oes gennych bryder ynghylch diogelwch ar y ffordd.

Yr Adran Drafnidiaeth

www.gov.uk/dft

Yr Adran Drafnidiaeth sy'n gyfrifol am sawl agwedd ar bolisi diogelwch ar y ffordd, yn amrywio o osod y terfyn yfed a gyrru i ymgyrchoedd diogelwch ar y ffordd ar y teledu. Mae'r Adran Drafnidiaeth hefyd yn comisiynu ymchwil ar bynciau diogelwch ar y ffordd.

Y Gweinidog Diogelwch ar y Ffordd sy'n arwain gwaith diogelwch ar y ffordd yr adran.

Llywodraeth Cymru

www.llyw.cymru/trafnidiaeth

Llywodraeth Cymru sy'n gyfrifol am rai agweddau ar drafnidiaeth a diogelwch ar y ffordd yng Nghymru, gan gynnwys cynnal a chadw traffyrdd a'r prif gefnffyrdd.

Highways England

www.gov.uk/government/organisations/highways-england

Highways England yw'r asiantaeth sy'n gyfrifol am weithredu, cynnal a chadw a gwella'r holl draffyrdd a'r prif gefnffyrdd yn Lloegr.

Awdurdodau lleol

www.gov.uk/government/organisations/highways-england

Awdurdodau lleol sy'n gyfrifol am ffyrdd lleol nad ydynt yn draffyrdd nac yn brif gefnffyrdd. Peirianwyr priffyrdd awdurdodau lleol sy'n goruchwyllo'r gwaith o ddylunio, atgyweirio, gosod marciau ffordd a chyfyngiadau cyflymder ar ffyrdd lleol. Mae swyddogion diogelwch ar y ffyrdd awdurdodau lleol yn cynnal hyfforddiant cerdded a beicio ar gyfer plant, yn rheoli patrolau croesfannau ysgol ac yn cynnal ymgyrchoedd cyhoedduswydd lleol. Cysylltwch â'ch awdurdod lleol am ragor o wybodaeth.

I ddod o hyd i'ch awdurdod lleol yn Lloegr, ewch i www.gov.uk/find-local-council

I ddod o hyd i'ch awdurdod lleol yng Nghymru, ewch i llyw.cymru/dod-o-hyd-ich-awdurdod-leol

Yr Asiantaeth Trwyddedu Gyrwyr a Cherbydau

www.gov.uk/dvla

Y DVLA sy'n gyfrifol am drwyddedu a chofrestru gyrwyr a cherbydau ac am gasglu treth cerbydau.

DVSA (Yr Asiantaeth Safonau Gyrwyr a Cherbydau)

www.gov.uk/dvsa

Y DVSA sy'n gyfrifol am brofi cerbydau'n fflynyddol ac am archwiliadau gorfodi ar safonau cynnal a chadw loriau, bysiau a bysiau moethus, a'u cydymffurfiad â chyfreithiau gan gynnwys rheolau ynghylch oriau gyrwyr. Mae hefyd yn gyfrifol am brofion gyrru a hyrwyddo rheolau ar ddefnyddio'r ffyrdd fel Rheolau'r Ffordd Fawr.

Comisiynwyr traffig

Mae comisiynwyr traffig yn swyddogion a benodir yn rhanbarthol sy'n gyfrifol am drwyddedu cwmnïau i weithredu loriau, bysiau a bysiau moethus. Mae gan gomisiynwyr traffig bwerau i roi trwyddedau gweithredwr ac am eu diddymu.

I ddod o hyd i'ch comisiynydd traffig lleol, ewch i www.gov.uk/traffig-commissioners

Eich cynrychiolwyr gwleidyddol

Eich cynghorydd lleol

Os ydych chi'n poeni am broblem draffig benodol yn lleol, efallai y gall eich cynghorydd lleol helpu. Mae eu manylion cyswllt ar gael drwy ffonio eich awdurdod lleol (gweler uchod).

Eich Aelod Seneddol (AS)

Gwaith eich ASau yw cynrychioli eich buddiannau yn y Senedd. Efallai yr hoffech chi ysgrifennu atynt neu gwrdd â hwy i drafod unrhyw agwedd ar eich achos rydych chi'n meddwl y gallent weithredu arnynt.

I ddod o hyd i enw eich AS, ewch i members.parliament.uk/FindYourMP.

Gallwch gael gwybod pwy sy'n eich cynrychioli chi, sut maen nhw wedi pleidleisio a beth maen nhw wedi'i ddweud mewn dadleuon yn www.theyworkforyou.com.

Gallwch ysgrifennu at eich AS yn Nhŷ'r Cyffredin, London, SW1A 0AA.

Gallwch hefyd ffonio'r gwasanaeth ymholiadau rhadffôn ar 0800 112 4272 neu drwy anfon e-bost at hcenquiries@parliament.uk

Eich Aelod o'r Senedd

Os ydych chi'n byw yng Nghymru, efallai y gall eich Aelod o'r Senedd helpu. I gael manylion eich Aelod o'r Senedd, ewch i senedd.cymru/dod-o-hyd-i-aelod-o-r-senedd/.

Gall Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd Brake eich helpu i gael y cymorth sydd ei angen arnoch gan bobl a gwasanaethau yn eich cymuned. Ffoniwch 0808 8000 401 neu e-bostio help@brake.org.uk.

Rhestrir mwy o fudiadau yn www.brake.org.uk/orgs

Cyfeiriadur cyfreithwyr

Mae'r cwmnïau cyfreithwyr a restrir yn y cyfeiriadur hwn yn arbenigo mewn achosion anafiadau angheuol.

Mae pob un o'r cwmnïau cyfreithwyr a restrir wedi llofnodi Cod Ymddygiad Cyfreithiwr Brake ar gyfer cefnogi dioddefwyr damweiniau ar y ffyrdd.

Mae hyn yn golygu eu bod wedi cytuno i'ch helpu chi mewn ffyrdd sy'n arbenigol, er eich budd chi, yn empathig ac yn gyfrinachol.

Gallwch ofyn am gyfarfod yn rhad ac am ddim gydag unrhyw gyfreithiwr yn ein cyfeiriadur, heb unrhyw reidrwydd i ddefnyddio eu gwasanaethau.

I gael rhagor o gyngor am ddewis a chyflogi cyfreithiwr arbenigol, gweler Adran 5: Alla i hawlio lawndal.

Gallwch hefyd ffonio'r Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd ar 0808 8000 401 neu drwy anfon e-bost at help@brake.org.uk.

I ddarllen Cod Ymddygiad Cyfreithiwr Brake ar gyfer cefnogi dioddefwyr damweiniau ar y ffordd, ewch i www.brake.org.uk/legal.

Dwyrain Lloegr

Irwin Mitchell

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrrd

Irwin Mitchell yw un o'r cwmnïau cyfreithiol uchaf ei barch yn y DU sydd â thîm anafiadau personol sy'n cael ei gydnabod yn annibynnol ac yn genedlaethol. Rydym yn helpu cefnogi ein cleientiaid gyda'u hawliadau ar ôl gwrthdrawiad traffig ar y ffordd yn ogystal â'u teuluoedd i'w helpu i gael gafael ar y gofal meddygol, yr adsefydlu a'r cymorth ariannol gorau posibl, gan gyrraedd canlyniad a all wneud gwahaniaeth go iawn i'w bywydau.

Mae ein cyfreithwyr anafiadau personol hefyd yn helpu teuluoedd mewn profedigaeth, sy'n dibynnu arnom ni i frwydro'n ddi-ofn i amddiffyn eu buddiannau gorau ac i geisio sicrhau cyfiawnder iddyn nhw yn y sefyllfaoedd mwyaf anodd.

Ni hefyd yw un o'r unig gwmnïau cyfreithiol yn y wlad sydd â thîm arbenigol cenedlaethol ar gyfer gwrthdrawiadau traffig ffyrdd, gyda blynyddoedd o brofiad o ddelio â gwrthdrawiadau traffig ar y ffyrdd; mae hyn yn cynnig cipolwg ychwanegol ar ymchwilio i'ch hawliad a'i gefnogi.

Mae gennym hefyd dimau cyfreithiol sy'n cael eu cydnabod yn genedlaethol ac sy'n gallu cynnig cymorth i chi mewn meysydd eraill y gallai'r digwyddiad effeithio arnyn nhw hefyd. Er enghraifft: cyflogaeth, materion teuluol, materion masnachol, ewyllysiau, ymddiriedolaethau a phroffiant, treth a phensiynau.

Stephanie, cleient Irwin Mitchell: "Roeddwn i'n gwerthfawrogi gonestrwydd y cyfreithiwr roeddwn i'n delio ag ef. Roedd yn dangos dynoldeb ac agosatrydd. Roedden nhw'n ofalgar."

Ffoniwch 0113 218 6460 neu e-bostio claire.newstead@irwinmitchell.com
www.irwinmitchell.com

Birchall Blackburn Law

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrrd

Ffoniwch 0161 238 4373 neu e-bostio
qnderhill@birchallblackburn.co.uk
www.birchallblackburn.co.uk

Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr (tud 126)

Dwyrain Lloegr (parhad)

CFG Law

Ffôn 07976 750 119 neu e-bostio
pberbert@cfglaw.co.uk
www.cfglaw.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Ddwyrain Lloegr
(tud 124)

Cycle SOS

Ffoniwch ein llinell Gymorth Rhadffôn
24/7: 0808 100 999 5 neu
e-bostio enquiries@cycle-sos.co.uk
www.cycle-sos.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr
(tud 126)

HCC Solicitors

Ffoniwch 0121 827 2886 neu
e-bostio joe.speed@hccsolicitors.com
www.hccsolicitors.com
Proffil llawn: Gorllewin Canolbarth
Lloegr (tud 134)

Cyfreithwyr Hodge Jones & Allen

Ffôn 0808 252 5844
www.hja.net
Proffil llawn: Llundain (tud 121)

Hugh James

Ffoniwch 029 2029 1019 neu
e-bostio
cari.sowden-taylor@hughjames.com
www.hughjames.com
Proffil llawn: Cymru (tud 132)

Cyfreithwyr Lime

Ffoniwch 0808 164 0808 neu
e-bostio mail@limesolicitors.co.uk
www.limesolicitors.co.uk
Proffil llawn: Dwyrain Canolbarth Lloegr
(tud 119)

Lyons Davidson

Ffôn 0117 904 5729
www.lyonsdavidson.co.uk
Proffil llawn: De Orllewin Lloegr (tud
130)

Cyfreithwyr Pryers LLP

Ffoniwch 0330 433 2344 neu
e-bostio info@pryers.co.uk
www.pryers.co.uk/personal-injury
Proffil llawn: Swydd Efrog a Humber
(tud 136)

Cyfreithwyr Slater and Gordon

Prif noddw'r Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Ffoniwch 0330 995 5452 neu
e-bostio
nick.godwin@slatergordon.co.uk
www.slatergordon.co.uk
Proffil llawn: Llundain (tud 122)

Wolferstans

Ffoniwch 07889 824928 neu
e-bostio pwhite@wolferstans.com neu
cbutler@wolferstans.com
www.wolferstans.com/personal-injury/fatal-accidents-and-inquests
Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Dwyrain Canolbarth Lloegr

Cyfreithwyr Lime

lime
Solicitors

Mae Cyfreithwyr Lime yn arbenigo mewn gwasanaethau cyfreithiol i unigolion. Rydyn ni'n cynnig cymorth arbenigol mewn sawl maes gan gynnwys hawliadau am ddamweiniau, cynrychiolaeth mewn cwestau, y Llys Gwarchod a chyfraith cyflogaeth. Mae'r fim wedi'i restru yng Nghannllaw Chambers i broffesiwn y gyfraith ac yn y Legal 500 fel arbenigwyr yn eu maes, yn ogystal ag ennill Gwobr Platinwm am Wasanaeth i'w Ymddiried ynddo Feefo 2020 am ddarparu gwasanaeth sy'n gyson rhagorol. Rhyngddynt, mae gan Tony Hannington, Kathryn Hart a Vicky Blodwell dros 60 mlynedd o brofiad o weithio ym maes anafiadau personol. Mae gan Vicky arbenigedd penodol mewn poen cronig a damweiniau sy'n cynnwys cerddwyr, ac mae Kathryn wedi datblygu arbenigedd mewn achosion sy'n ymwneud â phlant dros gyfnod o 30 mlynedd, ac mae gan Tony hanes hir o ddelio â hawliadau cymhleth yn dilyn damweiniau anghueol.

Mae gan yr adran hanes llwyddiannus o sicrhau gwobrau gwerth uchel, gan gynnwys setliadau niferus gwerth dros £1 miliwn, hyd at £16 miliwn.

Ffoniwch 0808 164 0808 neu e-bostio mail@limesolicitors.co.uk
www.limesolicitors.co.uk

Birchall Blackburn Law

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Ffoniwch 0161 238 4373 neu
e-bostio
qnunderhill@birchallblackburn.co.uk
www.birchallblackburn.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin
Lloegr (tud 126)

CFG Law

Ffoniwch 07976 750 119 neu
e-bostio pherbert@cfglaw.co.uk
www.cfglaw.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Ddwyrain Lloegr
(tud 124)

Cycle SOS

Ffoniwch ein llinell Gymorth Rhadffôn
24/7: 0808 100 999 5 neu
e-bostio enquiries@cycle-sos.co.uk
www.cycle-sos.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr
(tud 126)

Dwyrain Canolbarth Lloegr (parhad)

Cyfreithwyr HCC

Ffoniwch 0121 827 2886 neu
e-bostio joe.speed@hccsolicitors.com
www.hccsolicitors.com
Proffil llawn: Gorllewin Canolbarth
Lloegr (tud 134)

Cyfreithwyr Hodge Jones & Allen

Ffôn 0808 252 5844
www.hja.net
Proffil llawn: Llundain (tud 121)

Hugh James

Ffoniwch 029 2029 1019 neu
e-bostio
cari.sowden-taylor@hughjames.com
www.hughjames.com
Proffil llawn: Cymru (tud 132)

Irwin Mitchell

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Ffoniwch 0113 218 6460 neu
e-bostio
claire.newstead@irwinmitchell.com
www.irwinmitchell.com
Proffil llawn: Dwyrain Lloegr
(tud 117)

Lyons Davidson

Ffôn 0117 904 5729
www.lyonsdavidson.co.uk
Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Cyfreithwyr Pryers LLP

Ffoniwch 0330 433 2344 neu
e-bostio info@pryers.co.uk
www.pryers.co.uk/personal-injury
Proffil llawn: Swydd Efrog a Humber
(tud 136)

Cyfreithwyr Slater and Gordon

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Ffoniwch 0330 995 5452 neu
e-bostio
nick.godwin@slatergordon.co.uk
www.slatergordon.co.uk
Proffil llawn: Llundain (tud 122)

Wolferstans

Ffoniwch 07889 824928 neu
e-bostio pwhite@wolferstans.com neu
cbutler@wolferstans.com
www.wolferstans.com/personal-injury/fatal-accidents-and-inquests
Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Llundain

Cyfreithwyr Hodge Jones & Allen

HODGE JONES & ALLEN

Mae Cyfreithwyr Hodge Jones ac Allen yn amddiffyn hawliau pobl ar draws pob rhan o gymdeithas.

Rydym yn grŵp o arbenigwyr cyfreithiol sydd wedi uno, ers dros 40 mlynedd, i geisio sicrhau cyfiawnder i bawb.

Rydym yn helpu gyda'r canlynol:

- Delio â chwest – ymchwiliad cyfreithiol penodol iawn a gynhelir gan grwner i sefydlu'r amgylchiadau sy'n gysylltiedig â marwolaeth unigolyn
- Rheoli goblygiadau ariannol marwolaeth sydyn, gan gynnwys delio â'r ewyllys
- Mynd ar drywydd hawliad am anaf personol neu esgeulustod meddygol pan fydd marwolaeth wedi digwydd oherwydd esgeulustod
- Cyfraith cyflogaeth – eich tywys drwy gymhlethdodau'r gyfraith
- Gallu meddyliol a dirprwyaethau – maes arbenigol iawn sy'n delio â'r Llys Gwarchod
- Materion cyfraith teulu
- Hawliau dynol – eich tywys drwy eich hawliau a dyletswyddau pobl eraill.

Ffôn 0808 252 5844

www.hja.net

Llundain (parhad)

Cyfreithwyr Slater and Gordon

**Prif noddw'r Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Slater a Gordon yw un o gwmnïau cyfraith defnyddwyr mwyaf y DU ac mae ganddynt swyddfeydd ledled y wlad. Ni yw un o'r prif gwmnïau yn y wlad ym maes anafiadau personol difrifol ac angheuol ac rydym yn cynnig ystod a dyfnder diguro o wasanaethau cyfreithiol ar gyfer dioddefwyr anafiadau a phrofedigaeth. Mae gennym arbenigwyr ym maes anafiadau personol difrifol ac angheuol sy'n cael eu hystyried yn arweinwyr yn eu maes gan ganllawiau cyfreithiol annibynnol, ac rydym yn arbenigwyr wrth ddelio â materion sy'n deillio o anafiadau difrifol neu angheuol. Seilir ein henw da ar y safonau uchel y mae ein cyfreithwyr yn eu darparu, gan wneud hyn mewn ffordd empathig a sensitif bob amser.

Ffoniwch 0330 995 5452 neu e-bostio nick.godwin@slatergordon.co.uk
www.slatergordon.co.uk

Birchall Blackburn Law

**Prif noddw'r Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0161 238 4373 neu e-bostio
qnunderhill@birchallblackburn.co.uk
www.birchallblackburn.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr (tud 126)

CFG Law

Ffoniwch 07976 750 119 neu e-bostio pherbert@cfglaw.co.uk
www.cfglaw.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Ddwyrain Lloegr (tud 124)

Cycle SOS

Ffoniwch ein Llinell Gymorth Rhadffôn 24/7: 0808 100 999 5 neu e-bostio enquiries@cycle-sos.co.uk
www.cycle-sos.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr (tud 126)

Cyfreithwyr HCC

Ffoniwch 0121 827 2886 nneu e-bostio joe.speed@hccsolicitors.com
www.hccsolicitors.com
Proffil llawn: Gorllewin Canolbarth Lloegr (tud 134)

Hugh James

Ffoniwch 029 2029 1019 neu e-bostio cari.sowden-taylor@hughjames.com
www.hughjames.com
Proffil llawn: Cymru (tud 132)

Irwin Mitchell**Prif noddw'r Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrrd**

Ffoniwch 0113 218 6460 neu
e-bostio

claire.newstead@irwinmitchell.com

www.irwinmitchell.com

Proffil llawn: Dwyrain Lloegr
(tud 117)

Cyfreithwyr Lime

Ffoniwch 0808 164 0808 neu
e-bostio mail@limesolicitors.co.uk

www.limesolicitors.co.uk

Proffil llawn: Dwyrain Canolbarth Lloegr
(tud 119)

Lyons Davidson

Ffôn 0117 904 5729

www.lyonsdavidson.co.uk

Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Cyfreithwyr Pryers LLP

Ffoniwch 0330 433 2344 neu
e-bostio info@pryers.co.uk

www.pryers.co.uk/personal-injury

Proffil llawn: Swydd Efrog a Humber
(tud 136)

Wolferstans

Ffoniwch 07889 824928 neu
e-bostio pwhite@wolferstans.com neu
cbutler@wolferstans.com

www.wolferstans.com/personal-injury/fatal-accidents-and-inquests

Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Gogledd-ddwyrain Lloegr

CFG Law

Mae CFG Law yn fusnes anafiadau difrifol sy'n cynnig cyngor cyfreithiol ynghyd â chefnogaeth ariannol, gorfforol ac emosïynol.

Fel arbenigwyr mewn anafiadau i'r ymennydd a'r asgwrn cefn, yn ogystal â hawliadau angheuol, byddem yn falch o gynnig ein Gwasanaeth Cleientiaid yn Gyntaf, sydd wedi ennill gwobrau, i'n teuluoedd ein hunain.

Ein pwrpas sy'n ein sbarduno ni: helpu'r rheini yr effeithiwyd arnynt gan anafiadau – gyda'n gilydd. Er bod adennill iawndal yn bwysig, y pethau ychwanegol rydyn ni'n eu gwneud sy'n gwneud gwahaniaeth.

Rydym yn gweithio gyda llai o gleientiaid, sy'n golygu bod gennym fwy o amser i'w roi i chi – gan weithio'n rhagweithiol ac yn ddwys ar eich achos ac osgoi oedi diangen. Gall ein cronfa argyfwng lenwi bylchau yn eich cefnogaeth. Mae ein ffi llwyddo o 0% yn golygu eich bod yn cadw eich holl iawndal.

Mae ein rheolwyr cymorth i gleientiaid yn darparu arweiniad gwybodus ar gymorth a thriniaeth ac rydyn ni hefyd yn canolbwyntio ar unrhyw anghenion emosïynol sydd gennych chi, yn ogystal â'r rhai sydd o'ch cwmpas chi.

Ffoniwch 07976 750 119 neu e-bostio pherbert@cfglaw.co.uk
www.cfglaw.co.uk

Birchall Blackburn Law

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Ffoniwch 0161 238 4373 neu e-bostio
qrunderhill@birchallblackburn.co.uk
www.birchallblackburn.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr (tud 126)

Cycle SOS

Ffoniwch ein Llinell Gymorth Rhadffôn 24/7: 0808 100 999 5 neu e-bostio enquiries@cycle-sos.co.uk
www.cycle-sos.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr (tud 126)

Cyfreithwyr HCC

Ffoniwch 0121 827 2886 neu e-bostio joe.speed@hccsolicitors.com
www.hccsolicitors.com
Proffil llawn: Gorllewin Canolbarth Lloegr (tud 134)

Cyfreithwyr Hodge Jones & Allen

Ffôn 0808 252 5844

www.hja.net

Proffil llawn: Llundain (tud 121)

Hugh James

Ffoniwch 029 2029 1019 neu

e-bostio

cari.sowden-taylor@hughjames.comwww.hughjames.com

Proffil llawn: Cymru (tud 132)

Irwin Mitchell**Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0113 218 6460 neu

e-bostio

claire.newstead@irwinmitchell.comwww.irwinmitchell.comProffil llawn: Dwyrain Lloegr
(tud 117)**Cyfreithwyr Lime**

Ffoniwch 0808 164 0808 neu

e-bostio mail@limesolicitors.co.ukwww.limesolicitors.co.ukProffil llawn: Dwyrain Canolbarth Lloegr
(tud 119)**Lyons Davidson**

Ffôn 0117 904 5729

www.lyonsdavidson.co.ukProffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)**Cyfreithwyr Pryers LLP**

Ffoniwch 0330 433 2344 neu

e-bostio info@pryers.co.ukwww.pryers.co.uk/personal-injuryProffil llawn: Swydd Efrog a Humber
(tud 136)**Cyfreithwyr Slater and Gordon****Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0330 995 5452 neu

e-bostio

nick.godwin@slatertgordon.co.ukwww.slatertgordon.co.uk

Proffil llawn: Llundain (tud 122)

Wolferstans

Ffoniwch 07889 824928 neu

e-bostio pwhite@wolferstans.com neucbutler@wolferstans.comwww.wolferstans.com/personal-injury/fatal-accidents-and-inquestsProffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Gogledd Orllewin Lloegr

Birchall Blackburn Law

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Os ydych chi wedi cael profedigaeth o ganlyniad i wrthdrawiad traffig ar y ffordd, rydym yn deall pa mor boenus ac anodd yw hyn. Ers dros 30 mlynedd, mae ein cyfreithwyr arbenigol ym maes anafiadau traffig ar y ffyrdd wedi helpu pobl fel chi a'ch teulu. Bydd ein fîm ystyriol a chyfeillgar yn rhoi arweiniad syml i chi heb jargon cyfreithiol. Rydym yn rhoi anghenion ein cleientiaid yn gyntaf, a dyna pam mae ein cyfreithwyr yn ymweld â chi gartref, neu mewn lle cyfarwydd sy'n addas i chi a'ch teulu. Byddwn yn helpu gyda hawliad am iawndal ac yn cefnogi yn ystod cwestau, ymchwiliadau troseddol a threialon troseddol posibl. Os ydych chi'n gymwys i gael budd-daliadau'r wladwriaeth, gallwn helpu gyda'r broses ymgeisio yn rhad ac am ddim. Mae ein cyfreithwyr yn ceisio asesu eich anghenion yn gyflym a darparu cymorth ariannol cynnar lle bynnag y bo modd. Rydyn ni'n darparu cyngor cychwynnol am ddim, felly mae croeso i chi gysylltu â ni i glywed sut gallwn ni helpu ar yr adeg anodd hon.

Ffoniwch 0161 238 4373 neu e-bostio qnunderhill@birchallblackburn.co.uk
www.birchallblackburn.co.uk

Cycle SOS

Cycle-SOS

Arbenigwyr Cenedlaethol Damweiniau Beiciau.

Gyda sgôr "Rhagorol" ar Trustpilot, achrediad gan Lexcel ac yn aelodau o Headway ac APIL, mae ein fîm gymwys a phrofiadol wedi bod yn cynrychioli beicwyr a'u teuluoedd ers dros 30 mlynedd. Rydym ni yn frwd am feicio, ac yn deall pa mor agored i niwed yw beicwyr ar ein ffyrdd ac effeithiau dinistriol damweiniau, yn gorfforol, yn feddylol ac yn ariannol. Rydym yn cydnabod bod llawer o deuluoedd yn dioddef yn ariannol mewn achosion o anafiadau difrifol neu angheuol. Rydym yn cynnig ein gwasanaethau ar sail dim ennill, dim ffi gan weithio'n galed i sicrhau taliadau interim i liniaru unrhyw galedi. Mae ein cyfreithwyr yn cymryd agwedd bersonol, gan gynnig cefnogaeth ac arweiniad ar bob cam i sicrhau bod cleientiaid yn cael iawndal priodol. Cefnogir ein cyfreithwyr gan gynymchwilwyr yr heddlu traffig; arbenigwyr mewn ymchwiliadau meddygol a fforensig. Mae gennym y ddealltwriaeth dechnegol, y profiad a'r adnoddau i lwyddo, ni waeth pa mor fawr yw'r gwrthwynebydd na pha mor gymhleth yw'r achos.

Ffoniwch ein Llinell Rhadffôn 24/7: 0808 100 999 5 neu e-bostio
enquiries@cycle-sos.co.uk
www.cycle-sos.co.uk

CFG Law

Ffoniwch 07976 750 119 neu
e-bostio pherbert@cfglaw.co.uk
www.cfglaw.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Ddwyrain Lloegr
(tud 124)

Cyfreithwyr HCC

Ffoniwch 0121 827 2886 neu
e-bostio joe.speed@hccsolicitors.com
www.hccsolicitors.com
Proffil llawn: Gorllewin Canolbarth
Lloegr (tud 134)

Cyfreithwyr Hodge Jones & Allen

Ffôn 0808 252 5844
www.hja.net
Proffil llawn: Llundain (tud 121)

Hugh James

Ffoniwch 029 2029 1019 neu
e-bostio
cari.sowden-taylor@hughjames.com
www.hughjames.com
Proffil llawn: Cymru (tud 132)

Irwin Mitchell**Prif noddwyr Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0113 218 6460 neu
e-bostio
claire.newstead@irwinmitchell.com
www.irwinmitchell.com
Proffil llawn: Dwyrain Lloegr
(tud 117)

Cyfreithwyr Lime

Ffoniwch 0808 164 0808 neu
e-bostio mail@limesolicitors.co.uk
www.limesolicitors.co.uk
Proffil llawn: Dwyrain Canolbarth Lloegr
(tud 119)

Lyons Davidson

Ffôn 0117 904 5729
www.lyonsdavidson.co.uk
Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Cyfreithwyr Pryers LLP

Ffoniwch 0330 433 2344 neu
e-bostio info@pryers.co.uk
www.pryers.co.uk/personal-injury
Proffil llawn: Swydd Efrog a Humber
(tud 136)

Cyfreithwyr Slater and Gordon**Prif noddwyr Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0330 995 5452 neu
e-bostio
nick.godwin@slatergordon.co.uk
www.slatergordon.co.uk
Proffil llawn: Llundain (tud 122)

Wolferstans

Ffoniwch 07889 824928 neu
e-bostio pwhite@wolferstans.com neu
cbutler@wolferstans.com
www.wolferstans.com/personal-injury/fatal-accidents-and-inquests
Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

De Ddwyrain Lloegr

Birchall Blackburn Law

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Ffoniwch 0161 238 4373 neu
e-bostio
qnunderhill@birchallblackburn.co.uk
www.birchallblackburn.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin
Lloegr (tud 126)

CFG Law

Ffoniwch 07976 750 119 neu
e-bostio pherbert@cfglaw.co.uk
www.cfglaw.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Ddwyrain Lloegr
(tud 124)

Cycle SOS

Ffoniwch ein Llinell Gymorth Rhadffôn
24/7: 0808 100 999 5 neu
e-bostio enquiries@cycle-sos.co.uk
www.cycle-sos.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr
(tud 126)

Dean Wilson LLP

Ffoniwch 01273 249200 neu
e-bostio Alex Brown
amb@deanwilson.co.uk
neu Ben Davey bd@deanwilson.co.uk
www.deanwilson.co.uk

Cyfreithwyr HCC

Ffoniwch 0121 827 2886 neu
e-bostio joe.speed@hccsolicitors.com
www.hccsolicitors.com
Proffil llawn: Gorllewin Canolbarth
Lloegr (tud 134)

Cyfreithwyr Hodge Jones & Allen

Ffôn 0808 252 5844
www.hja.net
Proffil llawn: Llundain (tud 121)

Hugh James

Ffoniwch 029 2029 1019 neu
e-bostio
cari.sowden-taylor@hughjames.com
www.hughjames.com
Proffil llawn: Cymru (tud 132)

Irwin Mitchell

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Ffoniwch 0113 218 6460 neu
e-bostio
claire.newstead@irwinmitchell.com
www.irwinmitchell.com
Proffil llawn: Ddwyrain Lloegr
(tud 117)

Cyfreithwyr Lime

Ffoniwch 0808 164 0808 neu
e-bostio mail@limesolicitors.co.uk
www.limesolicitors.co.uk
Proffil llawn: Ddwyrain Canolbarth Lloegr
(tud 119)

Lyons Davidson

Ffôn 0117 904 5729

www.lyonsdavidson.co.uk

Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Cyfreithwyr Pryers LLP

Ffoniwch 0330 433 2344 neu

e-bostio info@pryers.co.uk

www.pryers.co.uk/personal-injury

Proffil llawn: Swydd Efrog a Humber
(tud 136)

Cyfreithwyr Slater and Gordon

**Prif noddw'r Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffydd**

Ffoniwch 0330 995 5452 neu

e-bostio

nick.godwin@slatergordon.co.uk

www.slatergordon.co.uk

Proffil llawn: Llundain (tud 122)

Wolferstans

Ffoniwch 07889 824928 neu

e-bostio pwhite@wolferstans.com neu

cbutler@wolferstans.com

www.wolferstans.com/personal-injury/fatal-accidents-and-inquests

Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

De Orllewin Lloegr

Lyons Davidson

Lyons Davidson
SOLICITORS

Mae Lyons Davidson Ltd yn bractis cyfreithiol cenedlaethol sydd wedi ennill gwobrau. Rydym yn ymwybodol o effaith ac effeithiau anafiadau angheuol ac anafiadau sy'n newid bywydau ar ffyrdd y DU. Rydym wedi cefnogi nifer o deuluoedd mewn profedigaeth ac wedi helpu i adsefydlu ac i ddigolledu'r rheini sydd wedi dioddef anafiadau sy'n newid eu bywydau. Mae ein dull gweithredu cyfannol a rhagweithiol yn sicrhau ein bod yn canolbwyntio ar anghenion adsefydlu ac ariannol uniongyrchol – yn ogystal â gwneud yr holl ddarpariaeth a chymorth priodol ar gyfer y tymor hwy. Rydym wedi ymrwymo i gynnal busnes mewn ffordd sy'n gyfrifol yn gymdeithasol.

0117 904 5729

www.lyonsdavidson.co.uk

Wolferstans

Wolferstans
SOLICITORS

Mae Wolferstans yn gwmni cyfreithiol uchel ei barch sydd wedi hen ennill ei blwyf, ac mae ei brif swyddfa yn Plymouth. Mae'r cwmni'n cynnig amrywiaeth o wasanaethau i gleientiaid ledled De Orllewin Lloegr, gan gynnwys hawliadau am ddamweiniau a chynrychiolaeth mewn Cwestau, y Llys Gwarchod, ewyllysiau a phroffiant, cyfraith teulu a thrawsgludo. Mae'r ffin damweiniau angheuol â'u traed ar y ddaear ac yn gyfeillgar.

Mae Paul White yn un o lond llaw yn unig o gyfreithwyr yn y wlad sydd wedi eu hachredu gan APIL fel arbenigwr damweiniau angheuol. Mae hefyd yn aseswr damweiniau angheuol APIL.

Craig Butler yw Cydlynnydd Rhanbarthol y De Orllewin ar gyfer Cymdeithas y Cyfreithwyr Damweiniau Modur ac mae ganddi dros 25 mlynedd o brofiad o gynrychioli'r rheini sydd wedi'u hanafu'n ddifrifol neu sydd mewn profedigaeth o ganlyniad i wrthdrawiadau ar y ffordd.

Mae gan yr adran hanes hir a llwyddiannus o sicrhau dyfarniadau dibyniaeth uchel eu gwerth ac o ennill achosion atebolrwydd a ymleddir yn gryf, llawer ohonynt yn cynnwys nifer o bartion a materion o gyfraith cymhleth.

Ffoniwch 07889 824928 neu e-bostio pwhite@wolferstans.com neu cbutler@wolferstans.com

www.wolferstans.com/personal-injury/fatal-accidents-and-inquests

Birchall Blackburn Law**Prif noddw'r Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0161 238 4373 neu
e-bostio
qnunderhill@birchallblackburn.co.uk
www.birchallblackburn.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin
Lloegr (tud 126)

CFG Law

Ffoniwch 07976 750 119 neu
e-bostio pherbert@cfglaw.co.uk
www.cfglaw.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Ddwyrain Lloegr
(tud 124)

Cycle SOS

Ffoniwch ein Llinell Gymorth Rhadffôn
24/7: 0808 100 999 5 neu
e-bostio enquiries@cycle-sos.co.uk
www.cycle-sos.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr
(tud 126)

Cyfreithwyr HCC

Ffoniwch 0121 827 2886 neu
e-bostio joe.speed@hccsolicitors.com
www.hccsolicitors.com
Proffil llawn: Gorllewin Canolbarth Lloegr
(tud 134)

Cyfreithwyr Hodge Jones & Allen

Ffoniwch 0808 252 5844
www.hja.net
Proffil llawn: Llundain (tud 121)

Hugh James

Ffoniwch 029 2029 1019 neu e-bostio
cari.sowden-taylor@hughjames.com
www.hughjames.com
Proffil llawn: Cymru (tud 132)

Irwin Mitchell**Prif noddw'r Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0113 218 6460 neu
e-bostio
claire.newstead@irwinmitchell.com
www.irwinmitchell.com
Proffil llawn: Ddwyrain Lloegr
(tud 117)

Cyfreithwyr Lime

Ffoniwch 0808 164 0808 neu
e-bostio mail@limesolicitors.co.uk
www.limesolicitors.co.uk
Proffil llawn: Ddwyrain Canolbarth Lloegr
(tud 119)

Cyfreithwyr Pryers LLP

Ffoniwch 0330 433 2344 neu
e-bostio info@pryers.co.uk
www.pryers.co.uk/personal-injury
Proffil llawn: Swydd Efrog a Humber
(tud 136)

Cyfreithwyr Slater and Gordon**Prif noddw'r Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0330 995 5452 neu
e-bostio
nick.godwin@slatertgordon.co.uk
www.slatertgordon.co.uk
Proffil llawn: Llundain (tud 122)

Cymru

Hugh James

Mae Hugh James yn un o 100 prif gwmi cyfreithiol y DU ac rydym yn falch o ddweud ein bod yn gwneud pethau'n wahanol.

Sefydlwyd y cwmni dros 50 mlynedd yn ôl ac mae ein cyfreithwyr arbenigol yn gweithio fel timau amlddisgyblaethol yn ein swyddfeydd yng Nghaerdydd a Llundain, gan gynnig ystod lawn o wasanaethau cyfreithiol.

Mae ein holl gyfreithwyr yn arbenigwyr yn eu meysydd. Rydym yn gweithio gyda theluoedd mewn profedigaeth, yn ogystal â phobl sydd wedi'u hanafu'n ddifrifol, gan eu cynrychioli mewn cwestau ac yn y llysoedd sifil. Rydym hefyd yn cynghori dioddefwyr cam-driniaeth, anafiadau trychinebus, troseddau treisgar, esgeulustod meddygol a digwyddiadau sy'n arwain at anaf neu farwolaeth dramor.

MEYSYDD ARBENIGOL LLE GALLWN HELPŪ:

- Profedigaeth ac Anaf Personol sy'n deillio o ddamweiniau ar y ffordd, damweiniau yn y gwaith, damweiniau dramor, anafiadau troseddol, esgeulustod meddygol a cham-drin rhywiol
- Cynrychiolaeth mewn cwestau
- Uned y Llys Gwarchod
- Ewyllysiau, ymddiriedolaethau ac ystadau
- Atwrneiaeth
- Materion cyflogaeth
- Materion teulu/plant.

Ffoniwch 029 2029 1019 neu e-bostio cari.sowden-taylor@hughjames.com
www.hughjames.com

Birchall Blackburn Law

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrd

Ffoniwch 0161 238 4373 neu e-bostio qnunderhill@birchallblackburn.co.uk
www.birchallblackburn.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr (tud 126)

CFG Law

Ffoniwch 07976 750 119 neu e-bostio pherbert@cfglaw.co.uk
www.cfglaw.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Ddwyrain Lloegr (tud 124)

Cycle SOS

Ffoniwch ein Llinell Gymorth Rhadffôn 24/7: 0808 100 999 5 neu e-bostio enquiries@cycle-sos.co.uk
www.cycle-sos.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr (tud 126)

HUGH | JAMES

Cyfreithwyr HCC

Ffoniwch 0121 827 2886 neu
e-bostio joe.speed@hccsolicitors.com
www.hccsolicitors.com
Proffil llawn: Gorllewin Canolbarth
Lloegr (tud 134)

Cyfreithwyr Hodge Jones & Allen

Ffôn 0808 252 5844
www.hja.net
Proffil llawn: Llundain (tud 121)

Irwin Mitchell**Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0113 218 6460 neu
e-bostio
claire.newstead@irwinmitchell.com
www.irwinmitchell.com
Proffil llawn: Dwyrain Lloegr
(tud 117)

Cyfreithwyr Lime

Ffoniwch 0808 164 0808 neu
e-bostio mail@limesolicitors.co.uk
www.limesolicitors.co.uk
Proffil llawn: Dwyrain Canolbarth Lloegr
(tud 119)

Lyons Davidson

Ffôn 0117 904 5729
www.lyonsdavidson.co.uk
Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Cyfreithwyr Pryers LLP

Ffoniwch 0330 433 2344 neu
e-bostio info@pryers.co.uk
www.pryers.co.uk/personal-injury
Proffil llawn: Swydd Efrog a Humber
(tud 136)

Cyfreithwyr Slater and Gordon**Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0330 995 5452 neu
e-bostio
nick.godwin@slatergordon.co.uk
www.slatergordon.co.uk
Proffil llawn: Llundain (tud 122)

Wolferstans

Ffoniwch 07889 824928 neu
e-bostio pwhite@wolferstans.com neu
cbutler@wolferstans.com
www.wolferstans.com/personal-injury/fatal-accidents-and-inquests
Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Gorllewin Canolbarth Lloegr

Cyfreithwyr HCC

Mae gan Gyfreithwyr HCC agwedd 'teulu yn gyntaf' tuag at y broses gyfreithiol. Mae Cyfreithwyr HCC yn gwmni cyfreithiol sydd wedi ennill gwobrau ac wedi cynrychioli teuluoedd mewn profedigaeth ers dros dri degawd. Yn ystod y cyfnod hwn, rydym wedi ennill enw da ymysg cleientiaid a swyddogion cyswllt teulu'r heddlu am ein 'dull teulu yn gyntaf' o sicrhau cyfiawnder – a'r gwir – i'n cleientiaid.

Rydym yn deall fod pob damwain sy'n arwain at farwolaeth yn cael effaith ddinistriol ar fywyd teuluol. Mae ein tîm profiadol yn sicrhau bod y broses gyfreithiol y glynir wrthi er budd gorau'r teulu.

Mae ein tîm yn sicrhau iawndal am anafiadau, dyfarniadau profedigaeth a hawliadau am ddibyniaeth ar gyfer teuluoedd ond rydyn ni'n deall mai gwirionedd a chyfiawnder yw'r pethau pwysicaf y mae teuluoedd eisiau eu cyflawni ac rydyn ni'n chwarae rhan ragweithiol a chefnogol yn ystod y broses.

Ffoniwch 0121 827 2886 neu e-bostio joe.speed@hccsolicitors.com
www.hccsolicitors.com

Birchall Blackburn Law

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Ffoniwch 0161 238 4373 neu
e-bostio
qnunderhill@birchallblackburn.co.uk
www.birchallblackburn.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin
Lloegr (tud 126)

CFG Law

Ffoniwch 07976 750 119 neu
e-bostio pherbert@cfglaw.co.uk
www.cfglaw.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Ddwyrain Lloegr
(tud 124)

Cycle SOS

Ffoniwch ein Llinell Gymorth Rhadffôn
24/7: 0808 100 999 5 neu
e-bostio enquiries@cycle-sos.co.uk
www.cycle-sos.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr
(tud 126)

Cyfreithwyr Hodge Jones & Allen

Ffôn 0808 252 5844

www.hja.net

Proffil llawn: Llundain (tud 121)

Hugh James

Ffoniwch 029 2029 1019 neu

e-bostio

cari.sowden-taylor@hughjames.comwww.hughjames.com

Proffil llawn: Cymru (tud 132)

Irwin Mitchell**Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0113 218 6460 neu

e-bostio

claire.newstead@irwinmitchell.comwww.irwinmitchell.comProffil llawn: Dwyrain Lloegr
(tud 117)**Cyfreithwyr Lime**

Ffoniwch 0808 164 0808 neu

e-bostio mail@limesolicitors.co.ukwww.limesolicitors.co.ukProffil llawn: Dwyrain Canolbarth Lloegr
(tud 119)**Lyons Davidson**

Ffôn 0117 904 5729

www.lyonsdavidson.co.ukProffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)**Cyfreithwyr Pryers LLP**

Ffoniwch 0330 433 2344 neu

e-bostio info@pryers.co.ukwww.pryers.co.uk/personal-injuryProffil llawn: Swydd Efrog a Humber
(tud 136)**Cyfreithwyr Slater and Gordon****Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0330 995 5452 neu

e-bostio

nick.godwin@slatergordon.co.ukwww.slatergordon.co.uk

Proffil llawn: Llundain (tud 122)

Wolferstans

Ffoniwch 07889 824928 neu

e-bostio pwhite@wolferstans.com neucbutler@wolferstans.comwww.wolferstans.com/personal-injury/fatal-accidents-and-inquestsProffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Swydd Efrog a'r Humber

Cyfreithwyr Pryers LLP

Mae colli rhywun annwyl yn dorcalonnus – hyd yn oed yn fwy felly pan fydd hynny wedi'i achosi gan rywun yn gyrru'n ddiotal. Yn anffodus, all dim byd lenwi'r bwloch a adawyd gan eich colled a, thros amser, byddwch yn dysgu addasu i fywyd hebddyn nhw. Gall addasu'n ariannol fod yn anodd hefyd, yn enwedig yn ystod cyfnod mor heriol.

Mae gan Pryers bron i 20 mlynedd o brofiad o helpu unigolion i hawlio iawndal am anafiadau, neu am golli rhywun annwyl yn sgil gwrthdrawiad traffig. Dull ein timau yw meithrin perthynas bersonol â chleientiaid, sy'n helpu i leddfau straen a'ch arwain drwy'r broses hawliadau gymhleth, i wneud yn siŵr eich bod yn cael y canlyniad gorau a thecaf.

Siaradwch â'n harbenigwyr i gael gwybod sut gallwn ni eich helpu i hawlio iawndal gan gwmni yswiriant y person sy'n gyfrifol.

Ffoniwch 0330 433 2344 neu e-bostio info@pryers.co.uk
www.pryers.co.uk/personal-injury

Birchall Blackburn Law

Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrd

Ffoniwch 0161 238 4373 neu
e-bostio
qnderhill@birchallblackburn.co.uk
www.birchallblackburn.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin
Lloegr (tud 126)

CFG Law

Ffoniwch 07976 750 119 neu
e-bostio pherbert@cflaw.co.uk
www.cflaw.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Ddwyrain Lloegr
(tud 124)

Cycle SOS

Ffoniwch ein Llinell Gymorth Rhadffôn
24/7: 0808 100 999 5 neu
e-bostio enquiries@cycle-sos.co.uk
www.cycle-sos.co.uk
Proffil llawn: Gogledd Orllewin Lloegr
(tud 126)

Cyfreithwyr HCC

Ffoniwch 0121 827 2886 neu
e-bostio joe.speed@hccsolicitors.com
www.hccsolicitors.com
Proffil llawn: Gorllewin Canolbarth
Lloegr (tud 134)

Cyfreithwyr Hodge Jones & Allen

Ffôn 0808 252 5844
www.hja.net
Proffil llawn: Llundain (tud 121)

Hugh James

Ffoniwch 029 2029 1019 neu
e-bostio
cari.sowden-taylor@hughjames.com
www.hughjames.com
Proffil llawn: Cymru (tud 132)

Irwin Mitchell**Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0113 218 6460 neu
e-bostio
claire.newstead@irwinmitchell.com
www.irwinmitchell.com
Proffil llawn: Dwyrain Lloegr
(tud 117)

Cyfreithwyr Lime

Ffoniwch 0808 164 0808 neu
e-bostio mail@limesolicitors.co.uk
www.limesolicitors.co.uk
Proffil llawn: Dwyrain Canolbarth Lloegr
(tud 119)

Lyons Davidson

Ffôn 0117 904 5729
www.lyonsdavidson.co.uk
Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Cyfreithwyr Slater and Gordon**Prif noddwr Gwasanaeth Cenedlaethol
Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd**

Ffoniwch 0330 995 5452 neu
e-bostio
nick.godwin@slatertgordon.co.uk
www.slatertgordon.co.uk
Proffil llawn: Llundain (tud 122)

Wolferstans

Ffoniwch 07889 824928 neu
e-bostio pwhite@wolferstans.com neu
cbutler@wolferstans.com
www.wolferstans.com/personal-injury/fatal-accidents-and-inquests
Proffil llawn: De Orllewin Lloegr
(tud 130)

Mynegai

A

achos marwolaeth, 26, 28-30, 37, 87, 89, 91
 adolygiad barnwrol, 65, 83
 adroddiad meddygol, 33
 aflonyddu, 48, 51
 ail bost-mortem (gweler post-mortem)
 alcohol, 26, 56, 66, 80
 amlosgi, 23, 28, 40-43, 45, 53, 87, 103
 angladd, 31, 40-45, 52-53, 103-104
 apêl, 63, 82-83, 94
 awtopsi (gweler post-mortem)

C

claddu, 28, 40-43, 45, 53, 87, 103
 coffa, 40, 43, 51
 Cofrestr Profedigaeth, y, 47
 cofrestru marwolaeth, 37
 corff 23-26, 28, 30-31, 40-43, 50, 53, 87
 crefydd, 26, 40-41, 90
 crwner, 26-30, 37-40, 87-93
 cwest, 87, 89-90, 92-93, 97
 cwmni rheoli hawliadau, 101
 cwyn, 51, 94-95, 101
 cyffuriau, 26, 56, 66
 cyfiawnder adferol, 81
 cyfreithiwr, 30, 33-35, 45, 49, 54, 59, 87, 89-93, 102-104
 C dewis cyfreithiwr, 38, 44, 97-101
 cyfryngau cymdeithasol, 48
 cyfryngau, 48-51, 56, 62
 cyfweliad, 49, 51, 55, 57-58
 cyhuddiad troseddol, 30, 34, 55, 59-61, 64-67, 76-77, 87, 90-91
 Cyngor ar Bopeth 45-46, 72
 cyngor ariannol 46, 102, 104
 Cynllun Cysylltu â Dioddefwyr, 86

D

datganiad
 datganiad dioddefwr, 61-63, 79, 97
 datganiad i'r cyfryngau, 50
 datganiad tyst, 34, 56-57, 59, 71, 75-76, 89-90
 dedfryd o garchar, 60, 73, 75-79, 82-86
 dedfrydu, 62-63, 74-80
 dweud wrth bobl, 38-39
 dyfarniad, 75, 77-78, 82

E

eiddo personol, 25, 31, 53
 erlyniad, 31, 34-35, 55, 59-62, 64-65, 73, 76, 82-83, 89, 94
 ewyllys, 40, 44-45

F

Facebook (gweler cyfryngau cymdeithasol)
 ffotograff, 25, 49-50, 70
 ffotograff tystiolaeth, 34, 58, 75-76, 93
 ffydd (gweler crefydd)
 fideo 25, 49-50, 52, 58
 tystiolaeth fideo yn y llys, 70-71, 75, 81

G

Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr
 Damweiniau Ffyrdd, 4-7, 51-52, 63, 67, 72, 95, 105
 Gwasanaeth Cyngori a Chyswllt Cleifion, 33
 gwasanaeth Dywedwch Wrthym Unwaith, 39
 Gwasanaeth Erllyn y Goron (CPS), 34, 55, 59-61, 71-72, 94
 gwasanaeth prawf, y, 84, 86
 gyrru peryglus, 66
 gyrrwr wedi'i wahardd, 64, 66-67, 85

H

hawliadau budd-daliadau, 37, 43, 45, 97
 heddlu, yr, 8, 25, 31, 38, 49-50, 62, 64,
 69, 72, 74, 76, 88-90

adroddiad yr heddlu, 59

safonau a chanllawiau'r 8-9, 31, 65, 69,
 95

swyddog cyswllt teulu, 8, 31, 94

ymchwiliad yr heddlu, 8, 31, 34-35, 48,
 55-59

hysbysu

Cynllun Cysylltu â Dioddefwyr, 87

Death Notification Service, 46

gwasanaeth Dywedwch Wrthym Unwaith,
 39

I

iawndal, 34, 38, 44, 46, 59, 97-104

L

llinell gymorth, 51, 86, 93

Llys y Goron (gweler llys)

llys, 57, 60, 62, 64, 70

Goruchaf llys, y, 83

gweithdrefnau'r llys, 69-71

llys leuencid, 77

llys y Goron, 73, 75-77, 79, 82

llys Ynadon, 73-77, 79, 82

treial, 65-65, 71, 73-78, 87

M

marwolaeth dramor, 44, 53-54, 99

mechnïaeth, 8, 64, 69, 82

mesurau arbennig (gweler tyst)

P

post-mortem, 26-30, 44, 56, 59, 87

prawf gwenwynoleg, 26

profiant, 45

R

rhoi meinwe, 23

rhoi organau, 23

S

sampl DNA, 25

sampl o feinwe 26, 28-29

sampl o organ, 28-29

swyddog cyswllt teulu (FLO) (gweler Heddlu)

T

taliad interim, 99, 104

treial (gweler llys)

troseddau gyrru, 66-67

trwydded yrru, 39, 64

gyrru didrwydded, 67

Twitter (gweler cyfryngau cymdeithasol)

tyst, 34, 49, 56, 59, 64-65, 73-77, 89

gweithredu fel tyst, 69-71, 90

mesurau arbennig ar gyfer tystion agored i
 niwed, 71-72

tystiolaeth, 29, 34, 55-62, 65, 74, 78, 88,
 99, 102-103

tystiolaeth, rhoi tystiolaeth mewn cwest, 89-93

tystiolaeth, rhoi tystiolaeth yn y llys, 70-71,
 74-77

tystysgrif marwolaeth, 37, 87

Y

Y Llys Ynadon (gweler llys)

yfed a gyrru, 66, 80

ymchwiliad (gweler heddlu)

yswiriant, 54, 66-67, 97, 100-101

delio ag yswirwyr, 38-39, 103

talw am gladdu neu amlosgi, 43

Cydnabyddiaethau

Cynhyrchwyd y canllaw hwn gan y Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd sy'n cael ei redeg gan yr elusen diogelwch ar y ffyrdd Brake, ac yn cael ei ariannu gan yr Adran Drafnidiaeth, gyda chymorth ariannol ychwanegol gan nifer o Gomisiynwyr Heddlu a Throseddu ledled Cymru a Lloegr.

Fe'i paratwir mewn partneriaeth ac mewn ymgynghoriad agored â theuluoedd mewn profedigaeth ar ôl damweiniau ffordd a chynrychiolwyr o amrywiaeth o sefydliadau, gan gynnwys:

APIL (Cymdeithas Cyfreithwyr Anafiadau Personol)

Gwasanaeth Cymorth Llysoedd Crwneriaid

Cymdeithas Crwneriaid Cymru a Lloegr

Cyngor ar Bopeth

Gwasanaeth Erllyn y Goron

Yr Adran Drafnidiaeth

Y Swyddfa Dramor, y Gymanwlad a Datblygu

Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM

Cymdeithas yr Ynadon

MASS (Cymdeithas Cyfreithwyr Damweiniau Modur)

Y Weinyddiaeth Gyfiawnder

Cymdeithas Genedlaethol y Trefnwyr Angladdau

Cyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu (NPCC)

Y Gwasanaeth Prawf Cenedlaethol

Canolfan Marwolaethau Naturiol

Heddlu Swydd Nottingham

Gwasanaeth Gwaed a Thrawsblaniadau'r GIG

Y Cyngor Cyfiawnder Adferol

RoadPeace

Cyngor Dedfrydu

Slater and Gordon

STEP

Cymorth i Ddioddefwyr

Heddlu Gorllewin Swydd Efrog

Mae Brake wedi ymrwymo i wella'n barhaus. Croesewir unrhyw sylwadau ar gynnwys y canllaw hwn, a gellir eu hanfon at **Brake, PO Box 548, Huddersfield HD1 2XZ** neu eu hanfon drwy e-bost at **admin@brake.org.uk**.

Brake, yr elusen diogelwch ar y ffyrdd, cwmni cyfyngedig drwy warant.
Rhif Cofrestru Cwmni yn y DU: 3260243
Rhif Cofrestru'r Elusen: 1093244

Rhif ISBN 978-1-906409-77-7
Cyhoeddwyd gan Brake
Awdur: Mary Williams OBE

Cyfieithwyd gan talkingheads.co.uk

HYSBYSIAD HAWLFRAINT ©Brake 2021

Cedwir pob hawl byd eang. Ni chaniateir i unrhyw ran o'r cyhoeddiad hwn na'i ddyluniad gael ei atgynhyrchu, ei storio mewn system adfer na'i drosglwyddo ar unrhyw ffurf mewn unrhyw fodd arall o gwbl: h.y. llungopi, recordiad electronig, mecanyddol neu fel arall heb ganiatâd ysgrifenedig blaenorol gan ddeiliad yr hawlfraint. Agraflwyd gan E Petch Printers Cyf 0161 303 9482

Gweithio mewn partneriaeth

Cynhyrchir cynnwys y llyfr hwn gan y Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd sy'n cael ei redeg gan yr elusen diogelwch ar y ffyrdd Brake, a ariennir gan yr Adran Drafnidiaeth. Darperir cyllid ychwanegol gan nifer o Gomisiynwyr Heddlu a Throseddu ledled Cymru a Lloegr.

Gwasanaeth Cenedlaethol Dioddefwyr Damweiniau Ffyrdd

Ffôn **0808 8000 401**

E-bost **help@brake.org.uk**

Ewch i **www.brake.org.uk/support-literature**
i weld y llyfr hwn ar-lein

I gael llyfr cymorth i blant, ffoniwch **0808 8000 401**

Brake, PO Box 548, Huddersfield HD1 2Xá
www.brake.org.uk

Rhif ISBN 978-1-906409-77-7

Cyhoeddwyd gan Brake

Awdur: Mary Williams OBE

Rhif cofrestru'r elusen: 1093244

©Brake 2021